

De steen

Sybren Polet

bron

Sybren Polet, *De steen*. De Bezige Bij, Amsterdam 1974 (tweede druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pole001stee02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

I

In de stad

De steen lag te trillen van woede.

Het was een grote witte steen, die midden op de rijweg lag.

Midden op de rijweg? - Hoe kwam hij daar?

Ja, hoe kwam hij daar?

De steen, ook wel kei genaamd, was aan alle kanten mooi glad, mooi gaaf en glad, hoewel men hem nieteens direkt rond kon noemen. Aan de ene zijde iets afgeplat, bezat hij het uiterlijk van een goede gezonde zwerfsteen die meer van het leven gezien heeft dan de tuin of het duin waarin hij voor het eerst aangetroffen werd. Hij had ongeveer de grootte van een gevulde mannavuist.

Zo te zien verschilde deze steen in geen enkel opzicht van andere wandelende stenen, zwerfstenen, vuurstenen of wat dies meer zij; maar wie scherper toekeek zag, dat zich op zijn witte stenen vel een aantal bijzonder fraaie gouden adertjes aftekenden die glinsterden in de zon. De steen was er terecht trots op en liet zich bij zijn weinige ontmoetingen met soortgelijke stenen niet weinig op dit bezit voorstaan.

Trouwens, als het maar zo'n doodgewone straat- of tuinsteen was geweest zoals er miljoenen en nog eens miljoenen op de wereld ronddolen hadden we hem niet uitgekozen voor een verhaal, dat is duidelijk.

Werd hij bijvoorbeeld aangesproken op een toon die hem niet beviel, dan wentelde meneer zich heel onopvallend zó, dat de een of andere verdwaalde manestraal, of als het dag was zonnestraal, op zijn gouden adertjes kon gaan spelen.

In de meeste gevallen was het dan meteen in orde. De vreemde steen begon te stotteren en werd op slag beleefd.

- Neemt u mij niet kwalijk, zei deze dan, maar... En er volgde een lang vriendschappelijk gesprek over dingen waar stenen

gewoonlijk belang in stellen: hun huid die ruw werd door de inwerking van het weer, hoe gevaarlijk een drassig weiland kan zijn, of een baksteen wel een echte steen is, enzovoorts.

Maar, vraagt iemand die dit leest, was hij dan hoogmoedig, was hij dan neerbuigend?

Nee nee, dat ook weer niet. Was alleen maar korrekt en wilde behandeld worden zoals hij het anderen deed. Goed.

Maar nú, vandaag, lag de steen te trillen van woede; hij lag zich geweldig op te winden. Wie zou dat ook niet doen wanneer er een fietswiel of een zware vrachtauto over hem heenging! Dit was hem nog nooit overkomen.

Hij keek met zijn door drift vertrokken stenen oogjes om zich heen. Flop! daar werd hij overreden door een fiets.

De steen hoorde niet hoe de fiets zelf ook een lelijk woord mompelde, daarvoor ging hij teveel in zijn woede op. Flop! een melkwagen. Hij zou... Flopflop, een auto, flopflop, een motor.

De steen dacht dat hij uit elkaar zou springen van verontwaardiging. Hoe durfden ze. Het was nog niet eens zozeer dat die rubberwielen hem pijn deden, al heeft een steen een even goed gevoel als een mens en een plant, maar zijn gevoel van eigenwaarde was gekwetst. Diep gekwetst.

Eerlijk gezegd voelde hij de meeste schokken nauwelijks, echt onaangenaam was alleen de dreun die het harde wiel van een bakkerskar in hem veroorzaakte.

De steen beheerste zich. Met kwaad worden bereikt een steen niets. Ook was hij veel te bang uit elkaar te zullen spatten, want eens, honderden jaren geleden, had hij het zien gebeuren: zijn stenen lichaam zou in hele kleine atoompjes uiteenvliegen, in stofjes nog fijner dan zandkorrels en dan zou hij als steen gewoon ophouden te bestaan. - Nee, daar voelde hij *niets* voor.

Hij beheerste zich dus. - Flopflop.

Kalm blijven nu.

De steen rolde langzaam maar vastbesloten in de richting van de stoep. Flop. Het ging zó in zijn werk: Vlak boven de grond stulpte de steen een soort voetje, een wit voetje van steen, dat zich van achteren schrap zette en de romp een klein opduwtje

gaf in de richting waarheen hij rollen wilde. De toch al buikige romp werd dan topzwaar, helde naar voren en kantelde. De steen was nu 1 steenlengte gevorderd. Vervolgens stulpte hij opnieuw een wit voetje, zette zich schrap, maakte een dikke buik en liet zich vallen. Enzovoort.

Gelukkig bleek de straat glad, zodat er geen bijzondere moeilijkheden te overwinnen waren. Behalve dan natuurlijk - floplop - die nare gummiwielen.

De steen vorderde gestaag en veroverde decimeter voor decimeter de lange hopeloze weg naar de stoep. Twee driemaal schoot hij met een vaart onder een fietsband vandaan, precies in de richting waar hij zojuist vandaan gekomen was. De derde keer zelfs belandde hij vrijwel op zijn oude plaats. Het was om moedeloos te worden.

En de straat was zo breed.

En de wielen volgden zo snel op elkaar.

Eindelijk, dat wil zeggen, na nog twee uur vlug voortbewegen, bereikte de steen de stoep. Hij nestelde zich in de goot, in de schaduw van de stoeprand, en liet zich met een gevoel van welbehagen afkoelen. Door al dat opwinden en kwaad worden was hij danig warm geworden. Hij had het gevoel vuurrood te zijn en te gloeien als een lampion.

Nu is het zo, dat een steen niet vlug warm loopt, maar is hij eenmaal warm dan kan het uren, ja zelfs dagen duren voor hij zijn normale temperatuur terug heeft.

Naast zich hoorde hij een klein piepstemmetje.

De steen stulpte een oogje en keek naar beneden. Het was een kleine giechelende kiezel, die hem nieuwsgierig opnam.

- Dat viel niet mee, hè, zei de kiezel. Het heeft je minstens drie uur gekost om hier te komen.

- Nee, zei de steen, dat viel zeker niet mee.

Hij wentelde zich heel onopvallend op zijn zij om zijn gouden adertjes beter te doen uitkomen. - Maar eerlijk gezegd, ik ben dat wilde moderne stadsleven ook niet gewend.

Het hielp niets; niets. De steen blééf in de schaduw van de stoeprand en de gouden adertjes weigerden te glimmen zonder de goede hulp van de zon.

- Waar kom je dan vandaan? vroeg de kiezel.

De steen zweeg nukkig.

- Luister eens, zei de kiezel, ik heb die kale strepen van jou best gezien maar het zegt me niks. En stel je nu maar niet aan. Ik weet niet waar je geboren bent, misschien wel in een goudmijn, het kan me niet schelen, op 't ogenblik liggen we beiden in de goot.

Nu, daar had onze steen weinig van terug. Hij was allerm minst gewend aan de brutale mond van een moderne grotestadskiezel en wist van beduusdheid niet wat hij antwoorden moest. Of was het beter om maar niets te antwoorden?

- Je bent lekker warm anders, zei de kiezel, en hij schuifelde dichter op de steen toe. Lekkeltjes wammeltjes ben je.

De steen kromp in elkaar.

- Nou hoor, zei hij, nou hoor! Laat me nu eerst wat afkoelen, dan kunnen we daarna misschien verder praten.

- Dat hoeft helemaal niet, zei de kiezel, wanneer ik tegen je aan kom liggen koel je vanzelf wel af. En *ik* word er warmer door.

En hij deed het! Alsof het de gewoonste zaak van de wereld was kwam de straatkiezel zomaar tegen hem aanliggen.

Maar vreemd, de steen moest bekennen dat het niet eens zo onplezierig aanvoelde zo'n koele kiezel tegen je aan. Ook gaf hij toe dat er diepe waarheid school in wat zojuist gezegd was over samen in de goot liggen.

Wel, de steen berustte in zijn lot en liet zich dus langzaam, zalig langzaam afkoelen. Door de hitte die hij afstraalde was het straatkiezeltje een beetje slaperig geworden en hield gelukkig zijn mond. Het lag tevreden naast de steen te doezelen.

Het verkeer op de rijweg raakte hem niet langer. De auto's snorden al toeterend voorbij en deden de grond in de goot zachtjes trillen, maar dat was eerder plezierig dan onaangenaam. Zo nu en dan heeft een steen zulke trillingen zelfs nodig.

Op de stoep, iets meer de hoogte in, liepen de honderden voeten der voetgangers, voeten met grote schoenen, voeten met kleine schoenen, voeten met stokjes of blokjes onder de hak en de blote voetjes van een hond of van een enkele wandelstok.

En geen van die voeten kon kwaad.

Tenminste - dat dacht de steen.

Plotseling zag hij hoe er een kleine blote voet op hem afkwam. De voet daalde vanuit de hoogte op hem neer en greep hem met een handvol tenen vast.

- Kijk eens wat een mooie steen, hoorde hij zeggen. En onmiddellijk daarop: Au, hij is heet!

De tenen lieten hem los en met een plof viel de heteling weer in de goot. Naschokkend over zijn hele lichaam kwam hij, met een lelijke schaafwond op zijn huid, weer tot rust. De steen stond op het punt zo ontzettend kwaad te worden, dat -

- Wat doet zo'n mooie warme steen in een goot, zei nu de stem, die steen hoort hier niet.

Dit te horen deed zijn stenen hart weer goed, onuitsprekelijk goed.

- Het is zeker een zwerfsteen, vervolgde de stem.

Een van de voeten stak een teen uit en hield die vlak boven de huid van de steen. Warm.

- Laat hem maar rustig liggen, besloot de stem, hij zal zeker zijn weg wel vinden.

De teen trok zich terug en de twee stemmen liepen verder.

De rust in de goot was weergekeerd. De steen drukte zich opnieuw tegen de stoeprand aan en begon te dagdromen over de vleierende woorden die hem zojuist ter ore gekomen waren. Van louter zelfingenomenheid vergat hij zelfs zijn schaafwond; hij wist immers dat geen van de gouden adertjes gekwetst was.

De steen peinsde na over de wonderlijke dingen die een steen in een stad overkomen kunnen en wel in zó korte tijd. Honderden jaren had hij nu al geleefd en hiervan waren er soms vele tientallen voorbijgegaan dat er niets met hem gebeurde, absoluut niets. En nu, vandaag, had hij al meer schokkende dingen meegemaakt dan, zeg, in de laatste vijf jaar.

De steen voelde zich bijna gelukkig, ondanks zijn boze bui. Daar zag hij de kiezel weer op zich toeschuifelen, zijn kleine slimme oogjes glinsterend van plaagzucht.

- Meneer de Baron is weer thuis, riep hij al op een afstand, ha die Baron!

De Baron vond het maar zozo. Hij wist niet goed of hij kwaad

zou worden of net doen of hij het leuk vond. Och, hij kon maar beter doen of hij het leuk vond, en echt, het wàs ook wel een beetje leuk.

- Ha, die kiezel, riep hij, kom d'r bij liggen, kom er maar bij liggen, jong.

- Dat laat ik me geen twee keer zeggen, zei de kiezel, één keer is voldoende. Ik hoop, voegde hij er achteraan, dat je nog niet teveel afgekoeld bent.

- Nee, hoor, zei de steen, voel maar. Hij werd helemaal vertederd en ineens, ineens hield hij weer van de wereld, de hele wereld. Hij was ook nog betrekkelijk jong.

- Toe maar, voel maar, zei hij, raak me maar aan.

Maar de kiezel kon nu eenmaal niet sneller. Hij kon die zwerfsteen niet goed thuisbrengen: de ene keer een vriend-huil-maar-niet, de andere keer een jantje lachman die van vriendelijkheid bijna vleugeltjes kreeg.

Nee, dan had hij toch liever een gewone alledaagse stadskiezel. Die kon er wel eens met een oogje naar gooien, maar uiteindelijk wist je wat je aan hem had.

Op hetzelfde ogenblik schoot hij achteruit. Met zijn kleine steenlichaampje duwde hij zich tegen de korrelige stoeprand en zocht als een verschrikte muis naar een gaatje om in weg te vluchten.

In de lucht, vlak boven hem, was een grote zwarte jongensvoet aan komen zweven. De voet scheerde rakelings over de goot en trof de steen, die nog geen 2 tellen tevoren aangeboden had om hem warm te maken, regelrecht in de zij.

- Ik dacht wel dat er iets fout zat, mompelde de kiezel opgewonden; als ik het niet dacht!

Avond

Ook de steen had de voet zien aankomen. Maar natúúrlijk zag hij het telaat, want geen normale steen is in staat een voet te ontwijken, een steen is hulpeloos overgeleverd aan voeten en voetbalschoenen.

En op hetzelfde moment dat hij dacht zich achterover te laten vallen, voelde hij al de doffe stoot in zijn zij. De punt van de voet nam hem op, slingerde hem de hoogte in, en met een duizelingwekkende vaart doorkliefde de stenen bal het kleine luchtruim boven de straat. Ah!

Een ommezien later begon de bal weer te dalen, stuiterde, botste op de grond, ratelde tegen zijn wil nog een paar meter verder en kwam tot stilstand met een aantal nieuwe schrammen op zijn huid.

En ineens hield de steen niet meer van de wereld.

Tijd om van de schrik te bekomen had hij niet, want op hetzelfde moment dat hij weg wilde duiken, werd hij opnieuw de lucht ingeslingerd. En daarna weer en weer en weer. Zijn rug deed pijn van het stuiteren en hij was te moe dan dat hij nog kwaad kon worden om zoveel boosaardigs.

Vroeg zich af, of de voet nooit ophield, en of hij zijn hele leven zo door moest blijven stuiteren, opgejaagd als een konijn, of als een muis door een zwarte kat.

Hij begon te huilen over zijn hele lichaam; hilde het 100 uit.

Even bleeft het nu stil.

De steen durfde zijn oogjes niet te openen, uit vrees dat de voet weer op hem af zou komen. Toen hij het toch deed zag hij dat de jongen aan wie de voet toebehoorde door zijn moeder bij de arm werd gegrepen en meegesleurd. De moeder wees met een boze vinger naar zijn schoenen en legde twee, driemaal haar hand tegen zijn hoofd. Daarna liepen ze samen verder, de jongen voorop.

De steen zuchtte. Hij lag weer een heel eind van de stoep af. Zachtjes huilend sleepte hij zich terug naar de goot. Zijn lichaam zat onder de blutsen en schrammen, het wit was zwart geworden en al de mooie gouden adertjes gingen schuil onder het vuil.

Geheel uitgeput kwam hij bij de stoeprand aan, een straatkikker, een grauwe, armoedige stadskikker van steen.

Het werd langzaam stiller op straat. De meeste auto's en fietsen gingen naar huis; de kinderen beneden de zeven jaar werden

opgeborgen tot morgen en wie geen huis had ging aan de kant van de straat staan en deed de deur op slot. Dat waren automobielen.

Ook boven hem, op de stoep, werd het rustiger. Daar verdwenen de voeten die honger hadden 1 voor 1 om te eten en de zon die ook moe was daalde voorzichtig door een schoorsteen neer in een van de gesloten winkelhuizen.

Steentje ellende durfde nu wel een paar betraande oogjes open te doen, even maar, want hij was veel te bang dat er dan ook andere stenen en, niet te vergeten, mensenogen naar hem zouden kijken. En daarvoor schaamde hij zich. Hij trilde de mieren die over hem heenliepen van zich af en deed zijn ogen weer vlug dicht. Hij was geschrokken van zichzelf.

Er liepen lange witte strepen over zijn lichaam. Van het huilen was dat. Hij leek wel een zebra. Hij dacht even dat, als hij maar bleef huilen, het zwart er vanzelf wel af zou gaan. Maar niets daarvan. Waren niet eens genoeg tranen over om lekker verder te huilen.

Eenmaal kwam er een auto over hem heenstaan, die de lucht schemerig maakte en hoefde hij zich even niet te schamen, behalve natuurlijk voor zichzelf. En omdat het toch schemerdonker was onder de auto, durfde hij ook wel een beetje meer. Zo vroeg hij aan een kleine straatsteen, die juist voorbijkwam of het ver was naar de volgende plas. De steen antwoordde, dat het in geen dagen geregend had en dat er dus geen plassen waren. Daarna rolde hij vlug verder, want die zebrasteen zag er maar griezelig uit. Hij was blij toen hij de auto achter zich gelaten had en weer verkeerde in het veilige licht van de stad.

Even later begon de auto te onwrenen en vertrok. Gauw de ogen weer dicht.

Op de stoep nam opnieuw het aantal voeten toe. Vanuit de huizen kwam het donker aanwaaien en een voor een sprongen als grote glazen vuurvliegen de vensters en de straatlantarens aan. Daarna werden de voeten weer minder.

De steen liet dankbaar de wind over zich heengaan. Goede wind. Zijn vel, dat al die uren gegloeid had als een stukje leer dat de hele middag in de zon gelegen heeft, voelde langzamer-

hand weer normaal aan. - Stille.

Er kwam een hondje voorbij dat aan hem snuffelde, zijn linkerachterpootje optilde en verder liep.

Er kwam een straatveger voorbij die de papieren en de sigarettenpeukjes opveegde. De steen voelde de ruige snuit van de bezem over zich heengaan en klemde zich met zijn voetje stevig vast aan de grond. De straatveger liep door, hij had geen zin nog eens een handeling te verrichten alleen voor die ene steen.

Ook kwam er een man voorbij, klosklos, met een stok en iemand die hardop zong. En een pindadopje dat terugwoei en een tor en een zwarte politieagent met zilveren knopen; een nachtwaker. En verder niet veel meer.

De steen lag met open ogen in het donker. Hij verlangde heel erg naar iemand, alleen, hij wist niet naar wie. Misschien wel naar de Grote Witte Steen die warm is zonder te branden en die iemand schoon kan wassen zonder dat hij water nodig heeft. Maar de Grote Witte Steen kwam niet en de steen wist niet waar hij hem zoeken moest.

Het asfalt onder hem werd donkerder, de hemel boven hem lichter en de stad om hem heen eenzamer. Boven de huizen verscheen een ontzettend witte, ronde maan.

De steen begon zachtjes te dromen.

Hij dacht van niet, maar hij droomde zich zachtjes in slaap.

De voddenkoopman

's Morgens heel in de vroege werd de steen wakker. Hij voelde zich gesterkt en opgefrist.

Hij betastte zijn schrammen en konstateerde dat die door één nacht van gezonde slaap vrijwel geheel genezen waren.

Nu, des te beter.

Hij rolde zich uit zijn halve holletje - een scheur in de stoeprand die hij midden in de nacht opeens ontdekt had - en keek met al zijn oogjes ekstra breed open de nieuwe wereld in. Hij zag de eerste melkwagen, de eerste tram, een koppel brutale huismussen op een balkon en 2, 3, 4 krantenbezorgers met

bochels van krantenpapier.

Ook vernam hij nu de naaldscherpe piepstemmetjes van de zandkorrels om hem heen. Hij was er aan gewend en had sinds lang opgehouden naar hun stemmetjes te luisteren. Hij verstond er toch niets van en bovendien, wat ze te vertellen hadden was al van bijzonder weinig belang.

Er naderde een sproeiwagen. Een gratis badwagen!

De steen rolde zich zoveel mogelijk naar voren en stuiterde van plezier. Met sterke stralen spoot het water tegen hem aan en over hem heen. Even maar, toen was het voorbij. Maar dit even was voldoende geweest om bijna al het vuil van zijn lichaam af te spoelen.

Ongeveer vijf meter verder had zich in de goot een kleine plas gevormd. De steen haastte zich erheen. Hij rolde en spartelde in het water als een spreek die zijn veren wast. Wel had hij geen veren, maar hij kon tenminste weer trots zijn op zijn gouden adertjes en die bezaten de spreek niet.

Als een pasgeboren babysteentje zo wit en glad bezag hij zichzelf in het water. Het kon niet witter. En onderwijl was de lucht tussen de huizen helder geworden en doorzichtig als glas, zodat de fijne zon er gemakkelijk doorheen kon schijnen. En de zon scheen op de gouden adertjes van de steen en de adertjes blonken als kanaries in de zon. Ha, de steen kon de wereld weer aan. Het leven was nog zo kwaad niet.

De stad die tot nu toe stil gelegen had begon weer in werking te treden. Spoedig snorden de fietsen voorbij met hun blinkende rinkelende fietsbellen, de auto's met hun twee zonnen boven de bumper en de postwagen met zijn rode carrosserie als een kersentuin.

De deuren en vensters van woonhuizen en winkels klikten open en eruit sprongen de voeten, de autopedjes, de honden, de kinderfietsjes; en alles liep door elkaar.

Omdat een steen zo langzaam voortbeweegt gebeurt alles snel wát er gebeurt en alles volgt onmiddellijk op elkaar. De steen had nog even willen praten met een paar stadskiezels die ook in het water rondploeterden, maar door zijn ervaring van gisteren wijzer geworden, en we mogen wel zeggen voorzichtiger, rolde hij zonder iets te zeggen naar zijn oude ligplaats terug.

Het verschil met gisteren was echter dat hij nu zijn ogen open kon houden. Hij deed dat dan ook en probeerde zo vlug mogelijk het leven van een moderne stad te leren kennen. Hij keek wel 40 ogen uit.

- O ja, vroeger, vroeger was hij wel meer in steden geweest, hij was er doorheen getrokken of had er gewoond, had er lief en leed, dagen en nachten met de mensen gedeeld, maar de laatste stad die hij van zien had was er een van minstens honderd jaar geleden. En hoe kan het stadsleven in honderd jaar niet veranderen.

Wat vroeger voor fout gold was nu goed en wat nu wel mocht mocht toen niet. En dáárvoor weer wèl.

De steen was van plan nog een week in zo'n moderne stad door te brengen, dan zou hij weer verder trekken. Hij zag hoe aan de overkant van de straat de halfgrote mensen naar school gingen, net als vroeger, en hoe de bloemen in de vensterbanken gewassen werden en beknepen zoals hij het zovaak had zien doen. Maar de meeste dingen waren anders en deze noteerde hij in zijn hoofd.

Bijvoorbeeld: ook de kleinste mensen konden nu rijden met hun voeten, tweemaal werd hij verrast door een hele fabriek op wielen die veel lawaai maakte en ook zag 1 oogje in zijn rug hoe iemand van nauwelijks tien jaar op zijn tenen ging staan en met een waterpistooltje in de bovenste gleuf van de brievenbus spoot, nog eens spoot en daarna hard wegliep.

Toen begreep de steen iets meer van het moderne stadsleven.

Het zal ongeveer elf uur in de morgen geweest zijn, toen de steen opgemerkt werd door een voddenkoopman, genaamd Peterselie. De naam stond op een bordje vóór op de kar. De koopman had nog weinig mazzel gehad vandaag, want: ten eerste was hij laat begonnen en ten tweede waren anderen hem voorgeweest.

Wat doet zo'n voddenkoopman? Hij koopt vodden en oud papier en hij belt aan bij de huizen of er nog iets voor hem tekoop is tegen de hoogste waarde. Maar tussen de bedrijven door snuffelt hij in de vuilnisemmers, want dan kosten de vodden en het oud papier hem niets. Dat het laatste niet van de

politie mag en het eerste wel, daar begrijpt hij niets van.

Koopman Peterselie had zojuist een mooi partijtje kleingoed op de kop getikt - het enige overigens - , lapjes van allerhande kleur en fabrikaat en hij had ze voor in de kar gelegd. Verder waren hem enige stapels oude kranten, een oud fietsframe en een tiental lege inmaakpotten ten deel gevallen. Voor noppes. En duur geld tenslotte had hij betaald voor een gevlochten vloermat, een babyboxje, een stapeltje Tom Poezen, een vergiet, en twee vergeelde lampetkannen. Echt mazzel was het niet, maar alles tezamen genomen kon het er toch wel mee door. Hij besloot daarom een kokosmakroon te kopen, om lekker op te nassen.

Toen hij uit de winkel terugkwam bleek er een kleine ondeugende wind opgestoken te zijn, die de bovenste kranten van de wagen af had gewaaid. De koopman griste ze weer bijeen en zocht naar iets zwaars om er bovenop te leggen. Hij had net zo goed het fietsframe of het babyboxje kunnen nemen, maar toen zijn oog viel op de witte steen met de gouden adertjes, nam hij *die*, die en geen andere.

- Lekker steentje, mompelde hij, lief steentje wel. - Voor de kleine Ies om mee te spelen.

En zo kreeg de steen een gratis rijtoer door de stad. Vanaf zijn verheven ligplaats werd hem een prachtig uitzicht geboden op wat zich in de straten en stegen afspeelde. Ja, hij lag nu ook hoog genoeg om door diverse schoongezeemde vensters naarbinnen te kunnen gluren. En wat hij daar zag... hm hm.

De steen overlegde bij zichzelf dat het hem weken, om niet te zeggen maanden gekost zou hebben, wanneer hij die hele afstand op z'n eentje had moeten afrollen. Alsmar nieuwe oogjes stulpend om niets te missen trok hij als een kleine gladiator op zijn zegekar door de stad. Waren de ogen moe van het kijken, dan kneep hij ze dicht en duwde er twee of meer andere voor in de plaats. In plaats van 40, keek hij nu wel 80 ogen uit.

Om kort te gaan, de steen voelde zich de koning te rijk, en de koningin er bij. De zon scheen op zijn blanke bastje, verwarmde het, koesterde het en deed de laatste witte bloedplekjes als sneeuw voor de zon verdwijnen. Jawel, de steen glinsterde weer van nieuwe levenslust. Hij zou alle stenen die hij tegenkwam

wel een kusje willen geven van pure tevredenheid.

Maar hij kwam geen stenen tegen, zelfs geen steentjès. Wel ontmoette hij in de wagen... Luister maar.

In de loop van de dag werd de inhoud van de kar met een groot aantal nieuwe dingen uitgebreid. Het babyboxje o.a. kreeg gezelschap van een luiermand, het fietsframe van een lege batterij en drie radiospoelen, en het vergiet, het vergiet moest waarachtig genoeg nemen met een paar lekkende pannen!

Verder arriveerden twee paar linker en twee paar rechter schoenen (de koopman had zich beet laten nemen), een zadel, een album met indianenplaatjes, een onleesbaar boek, een boek waar blz. 138 aan ontbrak, een jongensonderbroekje (dat te klein was), een paar sokjes, nog meer groenteblikken, kranten, en misschien nog wel vijftig andere dingen.

Peterselie zelf kreeg een bekeuring. Wegens overtreding van politieverordening zoveel nummer zoveel. Maar dat mocht 'm de pet niet drukken, hij had toch genoeg binnen voor vandaag. Peterselie gaf de politieagent een hand en zei tot de volgende keer.

Toen de agent weg was gaf hij de kar een trap en ging een gemberbolus kopen.

En ondertussen was het middag geworden; het werd één uur, twee uur, half drie, kwart voor drie, vijf voor drie... Drie uur. Tijd om naar huis te gaan, vond Peterselie. Maar eerst moest hij nog een deel van zijn waren zien te verpatsen aan een opkoper in het klein: Kleine Bertus. Hij draaide zijn karretje om en sloeg de weg in naar de Apollolaan. De weg ging over kinderkopjes.

Nu is het op kinderkopjes slecht hobbelen en het gevolg was dan ook dat de wagen begon te ratelen als een op hol geslagen wekker. De wekker bleef maar aflopen.

De steen, die tóch op krantenpapier lag, vond het niet onplezierig. Hij hobbelde naar de rand van het pakket en deed geen enkele moeite zichzelf tegen te houden toen hij hals over kop naar beneden tuimelde. Ook een steen houdt wel van een verzetje.

Onze avonturier, niet weinig verbaasd overigens, kwam wonderzacht terecht. Het was als werd hij opgenomen in een wensdroom, een liefelijke wolk van vriendelijke, zachtzijden dingen met aangename strelinkjes voor oog en hart.

De steen liet er zich, blazend van genoegen, op wegdrijven. Dreef als een arabiese kalief op zijn vliegend tapijt over menselijke torens en huizen, zeegroene heuvels en rivieren, naar verre vreemde landen; landen waar de huizen van rood glas waren en de grasboompjes van kristal. In iedere kamer stond een kleine stevige zon, die de hele dag door scheen en die ook door hem heen kon schijnen, zodat, zodat ook hij fonkelde als doorschijnend kristal. Het was er altijd warm, het was er altijd morgen en altijd kwetterde er wel ergens een glazen vogel.

In één van de kamers ontmoette hij de hemelsblauwe edelsteen met wie hij altijd al had willen trouwen, maar die hij nog nooit tegengekomen was.

- Welkom, welkom, zong de blauwe edelsteen. Mijn naam is Saffiera, Saffiera van mijn Van. - Zeg maar Safje, zei ze. Om het ijs te breken.

De steen stond te trillen op het voetje dat hij uitgestoken had om niet achterover te vallen van verlegenheid. Hij zag wit van emotie.

- Durf je niet, zei Saffiera. Of ben ik niet mooi genoeg?

- Mooi, stotterde de steen, mooi? U is ontzettend mooi. U is het mooiste dat ik ooit gezien heeft.

- Nou dan, zei Saffiera. De steen rolde, hijgend van aandoening, een paar aarzelende steenlengten op de blauwe prinses toe.

- De dominee woont naast de deur, trilde ze nog, we hoeven dus niet tot morgen te wachten om te trouwen.

Nu, als dat geen aanmoediging genoeg was, als dat niet duidelijk toonde dat zij van hem hield! - Safje, riep hij, Safje!

Met een voetje, rinkelend van vreugde, stuiterde hij op de edelsteen af. Hij stootte tegen haar aan, rolde om haar heen, stootte nog eens en nog eens en bleef tenslotte liggen, dicht, dicht tegen haar aan.

Ineens hoorde hij overal in het rond een zacht, onderdrukt gegiechel, zoals meisjes dat doen die in school stiekem rood

kleurkrijt op hun nagels en lippen gesmeerd hebben.

Hoorde een giechelend stemmetje dat zei: - Je hoeft niet zo hard tegen me aan te drukken, ik ben niet van steen.

Opnieuw gegiechel.

Wakker worden, vlug een paar oogjes stulpen, om zich heen zien. O grote monus, hij was tussen de lapjes terecht gekomen, voor in de bak van de wagen.

Het huilen stond de steen nader dan het lachen. Waar was nu zijn mooie wensdroom gebleven?

- Nou nou, zei één van de lapjes, een juffertje in groen satijn, meneer heeft mooie strepen.

- Meneer is wakker geworden, plaagde het bloemetjeskatoen, maar we schijnen tegen te vallen. - En ze gaf een gezond uitziende tante naast haar een por in de zij. - Meneer houdt niet van boerenbont.

Het boerenbont tilde verlegen een slip van haar lapje in de hoogte en lachte maar wat. Ze hield zich liever van de domme. - Zal ik hem eens aaien, sprak een stoutmoedig madammeke uit Antwerpen, dat over haar hele lapje bezaaid was met rode rozen? Zal ik meneerke z'n mooie gouden streepkens eens opwrijven?

De steen kon het allemaal volgen. Hij sprak hun taal wel niet, maar hij kon ieder woord dat ze zeiden verstaan. Een soort helderhorendheid dus, een soort zachtjes-praten in het hoofd. Hij was er niet zo erg blij mee.

Wat nu te zeggen? Hij zei: - Een goedenmiddag allemaal.

Het klonk nogal schuchter en het hele gezelschap barstte opnieuw in gegiechel uit.

Daar zag hij hoe een halve el kunstzinnig, wijnrood corduroy, dat zich tot nu toe afzijdig had gehouden, als een kleine windvlaag overeind kwam en koket met drie van haar vier slippen begon te waaien.

- Hoe vind je m'n lapje? vroeg ze.

De steen vond het bijzonder mooi en hij zei het. - En het mijne? riep het nylon nu, - en het mijne? ritselde het linnen, - en het mijne? gilte het kamgaren - en het mijne, het mijne, het mijne...?

De steen vond het allemaal heel mooi, zonder uitzondering.

Het was feestelijk om te zien hoe ze één voor één de plooiën uit hun rokjes streken, de slipjes oplichtten en zich, al huppelpasjes makend, lieten bekijken. De slipjes flapperden, de rokjes wapperden en de pirouettes en pointes volgden al sneller en sneller op elkaar. Eén vrolijke wriemeling van kleuren was het; het was een lust voor het oog van de steen.

- En nu moet hij zeggen wie het mooiste is, zei een kalme stem van fluweel, èn het zachtste.

De steen deed net of hij het niet hoorde, hij paste wel op. Zijn voorkeur ging uit naar een eenvoudig lapje katoen, maar hij wist dat hij het niet zeggen mocht; nooit ofte nimmer!

Gelukkig gingen de andere lapjes er ook niet op in.

De steen begon zich werkelijk op zijn gemak te voelen. Nog even en het drong tot hem door dat al die drukte alleen om hem begonnen was. Toen werd hij nog trots ook, trots als een pauweveer op een hoed.

Ondertussen was het madammeke met de rode rozen, zonder dat de overige lapjes het zagen, stilletjes naar hem toegekropen.

- Zal ik uwen streepkes eens opwrijven? zei ze fluisterend.

Nu, dat wilde de steen maar al te graag en hij ging er ekstra gemakkelijk voor liggen.

- En zal ik dit meneerke eens hoteldebotel zo mooi maken?

De steen knikte instemmend.

Het madammeke uit Antwerpen ademde met haar zachte lapje over de gouden adertjes en wreef tot ze begonnen te blinken. De steen werd er vanbinnen helemaal warm van. Hij hield van het madammeke.

- Is het echt goud? vroeg ze bewonderend. De steen beaamde het. - En of!

En toen was het weer uit met de pret. Een geel lapje van suède, dat hem al eerder opgevallen was vanwege haar jaloerse geschreeuw, had het tweetal in de gaten gekregen. Het verschoot van kleur toen ze het rozenrode madammeke bezig zag. Met een gillette van afgunst wierp ze zich op de steen, de anderen in haar kielzog. Het madammeke werd opzij geduwd en alsof hun aller ½-el lange leven er van afhing begonnen ze de steen op te wrijven.

Arme steen. Wat eerst een wensdroom was, werd nu een nachtmerrie. Het was maar goed dat de voddenkoopman eindelijk het huis van Kleine Bertus bereikte.

Zand en nog eens zand

Het was maar goed dat de koopman eindelijk het huis van Kleine Bertus bereikte, anders was er misschien niet veel van de steen's gouden adertjes overgebleven. Ze zouden compleet weggewreven zijn.

Toen de wagen stil hield werden de lapjes op slag kalm; waarschijnlijk in afwachting van nog opwindender avonturen, of nog opwindender avonturiers. De steen haalde opgelucht adem.

Alleen het maagdje Boerenbont vleide zich nog even tegen hem aan, ze had haar tijd afgewacht en had hem nu helemaal alleen. De steen op zijn beurt, warm geworden door al het wrijven, drong diep in haar plooi.

Kleine Bertus wilde de lapjes wel hebben, ook het oud papier en nog een paar oude dingen. De rest nam Peterselie mee naar huis om in zijn eigen pakhuisje in de Beethovenstraat op te slaan. Tezamen met ander tweedehands goed zou hij het die morgen wel verkopen, als er voddemarkt gehouden werd op de stoep.

Hij sorteerde de waren vast voor, stalde de kar achter de pakhuisdeur en nam, zoals afgesproken, de steen met de gouden adertjes mee voor de kleine Ies.

Maar toen bedacht hij zich.

- Steen voor de kleine Ies? Was de kleine Ies van hem in de wieg gelegd om te spelen met een steen? Amme nooit niet. Een bal zou hij hebben, een echte bal van plastic, gekocht en met goed geld betaald door zijn lieve vader, die zoveel van hem hield.

En aldus geschiedde het. Op weg naar huis gooide Peterselie de steen-om-mee-te-spielen over de schutting van een opslag-

plaats waar wel meer dingen overheen geworpen werden. Het was toevallig een opslagplaats van zand en grint, die toebehoorde aan Gemeentewerken. Na dit gedaan te hebben, ging hij in de Speelgoedtoko aan de overkant een bal kopen, een echte bal van plastic.

En de steen? Ja, die wist niet wat hem overkwam. Eerst was hem beloofd dat hij zou mogen spelen met zo'n klein voetgangertje en nu vloog hij ineens door de lucht. Hij begreep er niets van.

Gelaten liet hij zich tijdens de kalme bocht die hij in de lucht beschreef neervallen. Plof! Kwam zachtjes neer in het zand. Goed zo. - Zonk er voor driekwart in weg. - Hinderde niet. - Duizenden verschrikte zandstemmetjes om hem heen, die piepten en piepten.

Neus boven het zand uit. Zo, kon-ie tenminste wat zien, niet veel, maar wàt.

Wat dan? - Zag drie mannen. Drie blauwe mannen met een schop in hun hand.

Verder niets?

Zag naast de mannen een lege vrachtauto staan. Ze namen hun schop en begonnen de wagen vol te scheppen. De steen hield zich muistil.

Na de zestiende schop was hij aan de beurt. Hij drong zich tussen de zandkorreltjes en deed net of hij erbij hoorde; gaf zelfs een beetje mee, zodat het gewicht op de schop niet te zwaar werd. Als een enorme zandkorrel bonkte hij neer in de laadbak en schrok van het lawaai dat hij maakte. Maar gelukkig, niemand die het vernomen had. Hij probeerde nog naar de achterwand te kruipen, maar de zandvlagen volgden zo snel op elkaar dat hij in een ommezien onder de piepkleine korreltjes bedolven lag.

Een half uur later hoorde de steen de motor aanslaan, waarna de wagen wegreed. De steen wachtte rustig af en wond zich niet op. Het kwam er op aan zijn kans waar te nemen zodra de wagen afgeladen werd.

Ondertussen bedacht hij een liedje, een liedje om in z'n eentje te stuiteren wanneer hij weer vrij zou zijn.

De motor werd weer stilgezet en de gemeentewerkers wipten uit de wagen. Ze hadden vlug gereden, gejakkerd mag ik wel zeggen - want ze wilden precies om half zes thuis zijn. Overwerken voor niks niemendal was er niet bij. Ze trokken ergens twee pennen uit en lieten het achterste deel van de auto kantelen, zodat de inhoud er in één lange rivier van zand uitvloeide. Mooi zo, dat ging tenminste gesmeerd.

Maar de steen kreeg opnieuw de hele lading over zich heen. Het ging zo snel in zijn werk, dat hij zelfs niet één seconde in de gelegenheid werd gesteld te ontsnappen, niet één. Zijn kans was voorgoed verkeken.

De gemeentewerkers sprongen weer in de wagen en reden weg.

De steen hoorde het niet eens. De steen was - bijna - de wanhoop nabij.

Het zandheuveltje waarin de ongelukssteen zich bevond lag aan de kant van de grote weg die dwars door de weilanden heen naar de duinen voert. Achter de duinen ligt de zee.

Het zandheuveltje was geschapen om de grote weg te dienen. Het lag in een kleine inham, uitgespaard in de groene berm die de hele weg met de weg meeliiep.

In de herfst wanneer er ijzel op het asfalt lag of wanneer het wegdek te spiegelglad was om met een auto over te rijden, werd er zand op gestrooid. En ook 's zomers als de vrachtwagens met hun zware wielen het wegdek stukgereden hadden was er zand nodig en bestond dus de kans dat de steen bloot kwam te liggen.

Maar veronderstel nu eens dat het glad werd en dat er grote gaten in de weg vielen, dan zou de steen op z'n minst moeten wachten tot laat in de herfst of vroeg in de winter voor hij zijn reis kon vervolgen. Met de kans dat hij ergens op het land vast zou vriezen of, nog erger, in een sloot gegooid zou worden om te zien of het ijs al sterk genoeg was. En daar voelde hij beslist niet voor, hij kende dat van vroeger.

De steen begon te graven als een bezetene, als een mol die een week lang geen veldmuis gezien heeft en die er dus naar snakt. Hij stulpte voetje na voetje, maar helaas ging het niet

best. Zand is niet vast genoeg. Steeds wanneer hij zich af wilde zetten zakte zijn voetje in de losse korrels weg. Zelf merkte hij het niet zozeer, want het was aardedonker in de heuvel en wanneer het aardedonker is en alle zandkorrels zijn hetzelfde, dan kan iemand moeilijk nagaan hoeveel steenlengtes hij opschiet.

Na een kleine vijf uur hard werken was de witte mol even ver als toen hij begonnen was. Dat is dus helemaal niet ver, dat is eigenlijk niks.

En na nog een uur graven en wroeten was hij moe en besloot hij te gaan slapen, morgen zou 'm wel verder zien.

De steen wist niet hoe dik de zandlaag boven hem was, maar hij was vol goede moed.

Nu, die zandlaag was nog geen veertig centimeter dik. Maar de steen had tot in der eeuwigheid door kunnen blijven graven zonder te weten dat hij niet verder kwam. Tja, zo gaat dat nu eenmaal in het leven.

De 4 ballonvaarders

Twee dagen en drie nachten later. - Er ging iets gebeuren op het weiland dat aan de andere kant van de sloot naast de rijweg lag. Iets nieuws. Midden op het veld stond een kleine houten schuur, waar twee mannen en een vrouw bedrijvig omheen tripten. Met z'n drieën toverden ze uit de schuur één voor één de onderdelen van een ballon tevoorschijn.

Een van de mannen en de vrouw waren de heer Boesman en zijn vrouw, die een ballonvaart gingen maken. De ballon zelf was de Jonkheer-van-Heemstede-tot-en-met-Bloemendaal - een zeer deftige ballon dus.

De hemel stond mooi strakblauw en er woei weinig wind. Alleen de zon blies een ruime hoeveelheid zonlicht over de hoofden van de koene ruimtevaarders, waarschijnlijk ter ere van de gast, een beroemd schrijver, die vandaag zijn luchtdoop zou ontvangen, en misschien ook wel om de borst wat aan te moedigen, want hij was danig zenuwachtig.

Uit de omringende dorpen en gehuchten stroomden de kij-

kers toe op voeten en bromfietsen en enkelen zelfs in automobielen. Iedereen was het er over eens, het was een mooie dag om een beroemd schrijver de lucht in te zien vliegen.

- Godfried, zei de heer Boesman tegen de gast, die Godfried heette, Godfried zijn de zandzakjes al gevuld?

- Nee, zei Godfried, niet dat ik weet.

- Wat deksel, zei de heer Boesman, je moet meer bij de pinken zijn. Wie een goed ruimtevaarder wil worden, die dient op tijd zijn zandzakjes te vullen.

Godfried, die graag een goed ruimtevaarder wilde zijn, zocht vlug een paar lege zandzakjes bij elkaar, greep een strandschopje en ging aan de berm van de weg de zakjes vullen. Hij schepte ze van onder tot boven vol met gemeentezand. Hij zag wel dat er ook een steen mee naarbinnen glipte, maar hij had geen zin om die er weer uit te vissen. Hij hield niet van vissen. - Kijk, zeiden de mensen, de schrijver vult zelf zijn zakjes. Waar doet-ie dat voor?

Enkelen wisten te vertellen dat het was om het mandje onderaan de ballon te verzwáren. Was het gevaarte uit-gestegen en wilde het op een gegeven moment verder de lucht in, dan werden de zandzakjes leeggeschud. Men kon er moeilijk één van de passagiers uitgooien, nietwaar? Niemand echter kwam op de gedachte dat dit ook wel eens de verklaring kon zijn voor het vreemde feit dat sommige mensen ineens, midden op de dag, slaap krijgen en in hun stoel wegdommelen. Wordt zo iemand wakker, dan vindt hij in de meeste gevallen een hard slapertje in zijn oog. En tien tegen een dat in de lucht de heer Boesman voorbijgaat.

- Godfried, riep de heer Boesman, Godfried, zijn de zandwitsjes al in de mand?

Godfried moest bekennen van 'nee'. - Godfried heb je de luchtbrillen wel bij je gestoken? - Godfried zei dat hij er zelfs nooit van gehoord had.

Maar eindelijk was het dan zover. De ballon werd opgeblazen en het drietal stapte in.

- Vaarwel, riep mevrouw Boesman, toen de touwen losgeworpen werden, - vaarwel, en ze zwaaide met haar zakdoekje.

- Vaarwel, juichten de mensen, vaarwel, vaarwel, vaarwel. En

ze gooiden met mutsen, met hoeden, met kushandjes. Vaarwel.

Statig als een paddestoel rees de Jonkheer-van-Heemstede-tot-en-met-Bloemendaal de lucht in. Alleen de rieten mand onder aan de ballon schommelde een beetje, maar daar waren de heer en mevrouw Boesman wel aan gewend.

Het was verrukkelijk weer. Er woei nu een heel lichte bries en de zon blies de ballon door het luchtruim alsof hij een veertje was. In het veertje zaten de drie voetgangers; de steen zag het wel, door een gaatje in de zak.

- Als je bang bent mag je mijn hand wel vasthouden, zei mevrouw Boesman tegen Godfried.

- Ach nee, zei Godfried, dat hoeft niet, ik kan mijn eigen hand wel vasthouden.

Hij keek over de rand van de mand. Onder hem, op de aarde, dreven zachtmoedige dorpen en landerijen als dahlia's in het rustige water van een drijfschaal, bossen en heuvels deinden van horizon tot horizon en hier en daar stak een kerktoren zijn wijsgerige wijsvinger omhoog om de ballon na te wuiven.

- We gooien er nog een honderd kilometer tegen aan, riep de heer Boesman opgewekt, hij loopt gesmeerd. - Godfried, schud de zandzakjes leeg.

Godfried en de heer Boesman, als twee volwassen Klaas Vaaks, namen de zandzakjes ter hand en strooiden de miljoenen zandkorrels als evenzoveel slapertjes over de wereld uit. - Een steen, riep de heer Boesman, een steen. Godfried, grijp 'm.

Maar Godfried z'n ene arm was niet lang genoeg. Grijp 'm; makkelijk praten, de steen was op dat moment al een 100 m van de mand verwijderd.

- Vriend, zei de heer Boesman ernstig, wat is de verklaring hiervan?

Maar vriend Godfried had natuurlijk geen verklaring. Met een ernstig gezicht zag hij de steen na, zich afvragend wie hem op het hoofd zou krijgen.

De steen zelf viel inmiddels met een duizelingwekkende vaart naar beneden, het werd hem bang temoede toen zijn verschrikte oog de huizen en kerktorens zag, hoe die al groter en

groter werden, al groter en groter - als snelgroeïende monsters.

O, een vogel zonder vleugels was hij, een witte mus die, ver van de aarde, zijn vliegveren verloren heeft en die almaar valt. Was een ster, zonder zilveren haakjes om hem vast te houden in de hemel.

Misschien zei, naarboven kijkend, wel iemand: - Daar valt een ster, op klaarlichte dag zie ik zomaar een ster vallen. - En die mens ging vlug een wens doen.

Maar de wens zou niet uitkomen, want de steen was geen ster.

Als een gekleurde waaier die opengeplooid wordt zag de steen in een kort moment heel zijn veelbewogen leven aan zich voorbijtrekken; alle gebeurtenissen, alle avonturen, alle fijne en nare dingen die hij eens meegemaakt had, speelden zich opnieuw voor zijn schrikoog af en hij beleefde ze weer, net als de eerste keer. Ja, als *was* het de eerste keer.

II

Steen's allereerste levensjaren

De steen werd geboren in een steengroeve, omstreeks het jaar 1528 in een steengroeve in Zuid-Amerika. Zo luidde het dus: Steengroeve, provincie Cuzco, Peru, Zuid-Amerika. Het stond als het ware in gouden letters op zijn voorhoofd geschreven.

Iedereen weet dat in Zuid-Amerika de mooiste muziek ter wereld gemaakt wordt en de zon kijkt er niet op een paar warme zomerse dagen. Toen ook al niet. De mensen zijn er prachtig bruin, als brons, ook in de winter, ook in de regentijd. Ze hoeven er niet uren lang voor in de zon te gaan zitten en ze dragen doeken van zachte lamawol en breedgerande sombrero's.

De steen knipperde met zijn ogen, en zie, hij was op de wereld. Cuzco, Peru, Zuid-Amerika. Voor 't eerst in zijn leven keek hij een paar kleine nieuwsgierige oogjes uit. Hij lag boven op de mand met stenen die een goudgele Peruaan zojuist uit de steengroeve had gehaald. Hij rolde zachtjes over de andere pasgeboren stenen naar beneden en liet zich op de grond vallen.

Met een nauwelijks hoorbare plof kwam hij neer, tolde nog wat rond en begon te kijken.

Al die tijd dat de jonge steen in de grond had gelegen was hij zo blind geweest als een mol. Kon niet horen en kon niet zien. - Hij *was* er wel, o zeker, maar een steen is pas geboren als hij uit de buik van moeder Aarde tevoorschijn wordt gehaald. Vóór die tijd weet hij van niets.

Heeft dit blijde feit echter plaats gevonden, dan kan men de steen - tenminste wat zijn grootte betreft - meteen volwassen noemen.

Stenen groeien niet meer. Een steen die geboren is blijft zoals hij is, hetzij groot, hetzij klein. Grote stenen hebben het voordeel dat ze niet bang zijn en meer kracht bezitten, kleine dat ze handiger zijn en beter kunnen rollen.

Ieder moet nu maar zelf uitmaken met wat voor steen hij het liefst bevriend zou willen zijn.

De eerste jaren nam onze nieuwe wereldburger er zijn gemak van. Hij liet zich warmgloeien in de zon, zag met belangstelling naar het af en aanlopen van de arbeiders in de mond van de steenmijnen en hield ellenlange gesprekken met oudere stenen om de noodzakelijke dingen over het leven te weten te komen.

Twee, drie jaren gingen voorbij. Het lijkt een lange tijd, maar voor de steen betekende dit niet meer dan twee, drie dagen. Een steen, zoals we al zagen, leeft veel langzamer, veel trager en hij heeft een oneindig geduld.

Stel, een steen raakt om de een of andere reden weer in de grond en er gaan jaren voorbij eer hij weer tevoorschijn komt. Het enige wat hij zeggen zal is: Ik heb vannacht lekker geslapen.

Driemaal in de vijfjaar gaat een luie steen die niet van reizen houdt een mens tegenkomen. Nou nou, zal hij bij zichzelf zeggen, heb ik even een opwindende dag gehad!

Een steen heeft geen enkel begrip van tijd.

Daarom is voor een steen een dag gelijk aan een jaar en een schrikkeljaar duurt voor een steen niet langer dan een kleine donkere winterdag.

In het vierde jaar was de steengroeve leeg. De steen wachtte nog een maand of zes, maar toen er niemand meer kwam opdagen besloot hij aan de zwerf te gaan. Het terrein waarin de groeve lag was dor en kaal en er viel bitter weinig te beleven. Weer een halfjaar later had de jonge steen de grote weg bereikt die van de hoofdstad Cuzco naar Lima voert.

En hier was het dat hij voor het eerst de Inka's zag. En niet alleen de Inka's, maar eenmaal zelfs, en nog wel in vol ornaat, de machtige Inkaheerser zelf. Het was hem aan te zien dat hij regelrecht van de zon afstamde. Alles om hem heen blonk en glinsterde van het goud. Hij droeg een veelkleurig kleed gemaakt van de beste lamawol in het land en als edele metalen eetbaar waren zou hij de hele dag door goud gegeten hebben,

zoveel bezat hij er van.

Toch was deze zonnekoning niet gelukkig. Hij had alles wat hij zich maar wensen kon: rijke goudmijnen, een prachtige tempel om in aanbeden te worden, de mooiste woldieren ooit door boeren gekweekt, een zuster waarvan hij veel hield en nog ontelbare andere dingen. Verder had zijn vader reeds alle stammen in de omtrek onderworpen, terwijl dienaren er voor zorgden dat het leven in het land rustig verliep.

Waarmee ik maar zeggen wil dat hij toch heus niet teveel te doen had en ook nog wel eens tijd had om met zijn goud of met zijn zuster te spelen als hij daar zin in had.

Maar waarom was de zonnekoning dan niet gelukkig?

Wel, in de eerste plaats omdat hij maar de helft van het rijk bezat. Zijn broer bezat de andere helft en deze wilde ze allebei hebben. Hij zelf trouwens ook.

Toen de vader stierf had hij het land, door hem en zijn voorvaderen zo zorgvuldig verzameld, onder zijn twee oudste zoons verdeeld. De jongste kreeg natuurlijk weer niets.

Doch helaas nam geen van beiden genoeg met maar een helft. En de vader was nog niet begraven of er brak oorlog uit tussen de twee broers, een oorlog die voortging tot op de huidige dag.

En alsof dit nog niet erg genoeg was, verschenen voor de grenzen die vreemde indringers met hun steigerende paarden en kanonnen en dreigden nu ook nog de helft die eerlijk van hem was te veroveren.

Slapeloze nachten kreeg hij er van.

De steen zag het allemaal gebeuren.

Op zekere dag kwamen ze over de weg aandraven. Het waren Spanjaarden, maar om de drommel geen Sinterklazen. Ze zaten op hun paarden als geboren veroveraars en schoten links en rechts in het rond.

De Peruanen, die met balen wol op hun rug liepen of zware manden vogelmest torsten, de ambtenaren, de gouddelvers, de vrouwen, allen die zich om de een of andere reden op de weg bevonden, stoven verschrikt uiteen. En wie zich niet bijtijds uit de voeten wist te maken werd neergeschoten of tegen de grond gesabeld.

Het was verschrikkelijk om aan te zien, ook voor een vierjarige steen.

De vierjarige steen haatte de Spanjaarden.

Maar nieuwsgierig als hij was, kon de steen niet nalaten naar het paleis in de hoofdstad te rollen om te zien hoe het de ongelukkige Inkakoning verging.

Toen hij voor de stoepen van het paleis arriveerde bleken beide broers reeds vermoord. De jongste, die geen deel van het land had gekregen, was door de overheersers op de troon gezet om hun plaats in te nemen. Hij had alleen niks te zeggen, moest doen wat de Spanjaarden hem in het oor fluisterden en al het goud afgeven dat er in het land te vinden was.

Zijn onderdanen waren er al niet beter aan toe. Het was, alsof met de zonnekoning ook de zon verdwenen was. Nergens in de stad werd meer muziek gemaakt en de prachtige goudbruine Indianen - want de Peruanen waren Indianen - liepen met donkere gezichten rond. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat moesten ze werken, hard werken, en ze kregen er vrijwel niets voor terug. Stokslagen ja.

Nee, het beviel de steen hier niets.

Hij stond op het punt een vrolijkere provincie van de wereld te gaan bezoeken, toen hij opgepikt werd door een boodschapper die met grote vaart de paleistrappen afkwam gesneld.

Het was de eerste keer dat de steen iets dergelijks overkwam en hij was er helemaal beduusd van. Wat zou er nu met hem gebeuren?

De boodschapper kraste met een hard staafje vlug een aantal geheimzinnige tekens in de witte huid van de steen en rende, na een blik achterom geworpen te hebben, weer verder. Het was een ijlbode, die voor de nieuwe Inkakoning een geheim bericht over moest brengen naar Lima, een plaatsje aan de kust, dat op ongeveer zeven honderd kilometer afstand van de hoofdstad Cuzco lag.

Misschien was het wel een bevel om in opstand te komen, dacht de steen.

Het was niet zo, maar dat kon de steen niet weten.

De bode, die een slecht geheugen had, was onlangs op de slimme gedachte gekomen dat, wanneer hij stiekem een paar tekens op een witte steen kraste, die steen de boodschap wel voor hem onthield. Hijzelf kon dan rustig aan iets anders denken en behoefde niet meer bang te zijn dat hij met een leeg hoofd bij de volgende bode zou aankomen. De steen was dan zijn hoofd en stenen vergeten nooit iets.

Daarom dus had hij de tekens in de steen gekrast. Schrijven konden de Peruanen namelijk nog niet en als ze iets onthouden wilden namen ze strengetjes touw en legden er op een bepaalde wijze een aantal knopen in. Maar de manier van de boodschapper was eigenlijk beter. Hij had het afgekeken van de Spanjaarden.

De steen voelde zich in zijn hart niet weinig gewichtig met zijn functie. Hij hoopte nu maar dat de bode hem niet zou verliezen, of achteloos weggoeien. Maar de bode dacht er niet aan; hij hield de steen stevig in zijn hand. Als hij hem verloor zou hij zijn hoofd kwijt zijn en zijn baantje bovendien. Wel was hij van plan ook de andere boodschappers in zijn geheim te betrekken.

Deze stonden op regelmatige afstanden langs de weg in wachthuisjes opgesteld om het bericht over te nemen. Steeds als de ene looper moe werd, stond een andere gereed met nieuwe, frisse voeten. Het werd een snelle estafetteloop, waarbij de steen om de zoveel tijd in andere handen overging.

En zo kon het zijn dat de steen, warm en bezweet, reeds op de avond van de derde dag in Lima aankwam. Zéven honderd kilometer waren in één ruk afgelegd en hij had geen voet verzet. Bovendien had hij vele nieuwe handen leren kennen, iets waardoor hij later een grote handigheid zou ontwikkelen.

De laatste looper las de boodschap en gooide de steen weg.

Het werd nacht. Leunend tegen de muur van een half ingestort huis waar hij na de gooi tot rust gekomen was, luisterde de steen naar de zachte geluiden van de stad. Ze klonken net zo als in Cuzco, ze klonken bijna niet.

Een enkele steen die fluisterde, bang door de mensen gehoord te zullen worden, een hond die zachtjes huilde omdat hij van-

avond niets te eten had gehad, het schuifelen van een paar blote voeten - verder was het stil.

Plotseling begon ergens, aan de buitenkant van de stad, een stem te zingen. Het klonk zo droefgeestig, dat de jonge steen het ineens niet langer uithield en besloot onmiddellijk verder te trekken.

Hij rolde zich naar het strand van de zee en wentelde, de kust volgend, met de regelmaat van een molenrad in de richting van het land dat Panama heet en waar de strohoeden vandaan komen.

Ongeveer veertig jaar later kwam de steen in Panama aan.

De kok van de Santa Maria

Er is veel wonderlijks op de wereld.

- Luister, zei de kei, ik zal iets tegen je zeggen.

De steen knikte, hij wilde het graag horen.

- Ik ben aan boord geweest, openbaarde de kei, van een schip. En ben ik er veel wijzer door geworden? - Nee.

Getweeën lagen ze aan het strand van de Atlantiese Oceaan. In de baai van de zee dreven fregatschepen, statige driemasters van de spaanse koopvaardijvloot, die tegelijk oorlogsvloot was. Hoog in de masten wapperde de spaanse vlag en tussen het moederschip en de wal vlogen als driftige spaanse pepertjes de kleine babyscheepjes heen en weer. Ze vervoerden de goederen die opgeslagen lagen in de pakhuizen op het land en waren onvermoeibaar. Je kon zien dat ze dit werk graag deden, want ze sloegen zonder ophouden met hun 8 of 10 armen in het water en ontwikkelden een grote snelheid.

Er woei een flinke bries. Het was warm geweest en de huizen hadden de luiken opengezet om te luchten. De wind stroomde in en door de huizen en nam allerlei vreemde geuren met zich mee die de steen nog nooit geroken had. Fleurig geklede mannen liepen als hanen tussen de gebouwen rond en telden na wat de jonge bootjes wegsleepten. Zo nu en dan klonk een

schot, iets dat onmiddellijk een grote nieuwsgierigheid bij de steen opwekte.

De vuren rookten en aan alles kon men zien dat er in de kleine nederzetting druk en ingespannen geleefd werd.

- Luister je? zei de kei met een diepe bromstem. Hij keek de steen wantrouwend aan.

- Maar natuurlijk, natuurlijk, riep deze. De kei was wel vijf maal groter dan hijzelf en onze steen zag hoog tegen hem op.

De kei was hard en kantig en moest - volgens zijn eigen zeggen tenminste - al duizend jaar iets meegemaakt hebben en dus uit het echte avonturiershout gesneden zijn.

- Op een dag rol ik naar de wallekant, vervolgde de kei, om over de zee uit te kijken, en wat doen ze daar? Ze doen vissen. Vissen meneer.

En wat denk ik nu? Ik denk, ik wil aan boord, Barend wil wel eens monsteren hoe het daar op zo'n schip toegaat. Goed. Temèt komt daar zo'n matroos aansjouwen met een arm vol netten, netten om stenen aan te doen met een touw. Ik pàk zo'n touw, ik sla dat driemaal om mijn ribbekast en ga rustig tussen de netten liggen. Hij ziet niets.

En ik mee het water in. - Jongens, wat is er een water in de zee. - Moet je horen. Halverwege de bodem blijft Barend hangen. Aan het net. En de vissen er allemaal in. - Als het net vol is trekt Barend het naarboven en geeft de vissen aan de matroos.

De kei zweeg even, om de jonge steen de tijd te geven het allemaal te verwerken. Deze wist evenwel niet wat vissen waren en wat een matroos was, maar hij durfde het niet te vragen, uit vrees dat de kei hem voor hol aan zou zien en zou weigeren nog iets tegen hem te zeggen.

- Wat doen ik nu, bromde de kei verder. Ik ga gewoon mee aan boord. Mèt de vissen. Zegt de kapitein: Is dit ook een vis?

- Zegt de matroos: Nee kapitein, maar hij het 't net voor me naar boven gehaald en dat 's ook wat waard.

- Nou, laat 'm er dan maar aan zitten, zegt de kapitein.

Maar ik *blijf* er niet aan, nee meneer, dat komt niet in Barend z'n bolle hoofd op. En als de kapitein weg is...

- Luister je nou? zei de kei. De steen knikte heftig met z'n

oogje.

- Wat 's het laatste woord?

- ...weg is -

- Mm, goed, bromde de kei. Ik zei: Als de kapitein weg is smeer ik 'm ook. Ik verstop me onder een stuk zeildoek en 's nachts rolt Barend het hele schip rond. Hij ziet alles wat-ie ziet en ook wat-ie niet mag zien. Maar dat zal Barend het steentje later wel eens vertellen. Goed. Het schip het z'n anker nog niet gelicht of daar komt een zeerover aanzeilen.

Direkt schieten hè, met 't kanon.

Ze schieten allebei hun hele voorraad kogels op, zonder te winnen. En Barend ligt daar maar aan bakboord, vlak bij het kanon.

Roept de matroos: - Kapitein, we zijn door de kanonskogels heen!

- Door de kanonskogels heen, zegt de kapitein, en wat is dat dan?

- Dat is De Kei, zegt de matroos, u weet wel.

- Stop hem in het kanon, zegt de kapitein.

- Maar kapitein, zegt de matroos, dat kan toch niet, het is zogezeid de scheepshond, het is de maat van de hele bemanning.

- Moeten we daarom het gevecht verliezen, roept de kapitein. Man, schiet, anders ga jij er in.

En zo gaat Barend het kanon in. Bang! daar vliegt-ie de lucht in, als een echte kanonskogel. Bang! daar komt-ie neer op het kaperschip. Stang kapot van de grote mast.

- Schiet 'm terug, schreeuwt de kapitein van het kaperschip. Schiet!

Bang! weer de lucht in. Bang! een stuk van de kajuit in diggelen. Bang! de lucht in, bang! weer terug.

Om kort te gaan, besloot de kei, ze schieten me tien keer heen en weer.

- En toen, vroeg de steen, die de spanning haast niet dragen kon, wat toen?

- De elfde keer schieten ze mis en kom ik terecht waar ik nou lig, op het land.

De steen vond het een mooi verhaal, al wist hij niet of ieder woord van het verhaal wel waar was. Hij had zo'n vaag idee

dat de kei het allemaal zelf verzonnen had.

- En weet je wat nog het mooiste van alles was? zei de kei bromlachend. Dat ze later terugkwamen om me te halen. Maar toen wou Barend niet meer mee, zelfs niet op verzoek van de kapitein.

Een tijdje later, nadat hij de hele historie nog eens in z'n eigen hoofd naverteld had, vroeg de steen: - En kent Barend ook nog andere verhalen?

- Ik ken er maar één, zei Barend, maar dat vertel ik steeds anders, zodat het er wel honderd lijken.

Ja, zo kan ik het ook, dacht de steen.

En hier was het, dat in de steen voor het eerst de Twijfel begon te rijzen en dat hij niet meer alles voor zoetekoek aannam wat grote en oudere keien hem zeiden.

Een van de mooiste en snelste schepen in de baai was de Santa Maria. De Santa Maria telde 60 koppen en een kok. Uitgezonderd de tweede stuurman waren alle koppen goede vrienden met de kok, want hij kon lekker koken.

Maar voor de tweede stuurman was niets goed genoeg. Dan weer was het vlees hem te hard gebraden, dan weer had hij te weinig kerrie in z'n rijst, dan weer smaakten volgens hem de bruine bonen naar bruidsuikers, enzovoort enzovoort, maar steeds was er wat.

Eenmaal had hij zelfs, om de kok te treiteren, met eigen hand een haar in zijn soep gedaan en die er uitgevist onder de ogen van de kapitein.

De kapitein had hem aangekeken, maar niets gezegd.

Sindsdien kon de stuurman de kok helemaal niet meer zetten.

De kok was het voorval nog niet vergeten en hij besloot, wanneer de gelegenheid gunstig was, de altijd slecht gehumeurde stuurman een poets te bakken die hem zijn leven lang zou heugen.

De dag voor het schip uit Panama wegvoer ging hij aan land en zocht, na zich overtuigd te hebben dat de andere matrozen niet op hem letten, tussen de taaie grasstengels een steen uit die ongeveer de grootte had van een mannavuist en stopte

hem in zijn zak.

Iedereen heeft ondertussen al wel begrepen dat het de jonge steen uit Peru was die de kok z'n broekzak deed uitpuilen. Wel had de kok een gaatje in zijn zak, maar meer dan een ruig behaard been kreeg onze gluurder voorlopig niet te zien. En wat erger was, zonder gelegenheid te hebben ook maar één glimp van het goede schip de Santa Maria op te vangen, verdween de steen in een kastje in de kombuis, waar de kok hem wegstopte achter een stapel borden.

Het werden een paar rustige dagen voor de steen. Slechts vanuit de verte klonken de geluiden van het keukenleven tot hem door: gerinkel van vaatwerk, het breken van een aardse pot, het scherpe slijpen van de messen en vorken tegen elkaar, een sissende braadpan of het gekakel van een kip die de soep in moest - al met al een niet gering aantal geluiden, maar moeilijk te verklaren als iemand niet weet waar ze vandaan komen. En reeds dacht de verstekeling dat de kok hem vergeten had, toen hij op zekere dag ineens tevoorschijn werd gehaald. Het schip voer toen al op zee.

Voor het goed en wel tot hem doordrong wat er met hem gebeurde, lag hij al in een lapje zacht vochtig deeg. Het deeg werd om hem heen gewikkeld en aan de uiteinden toegeknepen en vervolgens aangeklopt met de hand.

En zie, de steen was een brood, nee een broodje.

Bepoederd met fijn wit meel gleeed hij de oven in.

De steen verkeerde opnieuw in het onzekere wat er met hem gebeuren ging. Hij kon zoveel oogjes stulpen als hij wou, ze bleven stuk voor stuk steken in het deeg. Hij kon absoluut niets zien. Wegrollen ging ook niet meer, want zijn voetje wilde evenmin door het zachte, kleverige deeg heendringen.

Het werd al warmer en warmer in de oven. De steen dacht dat hij zou splijten van de hitte.

Nu heeft een steen maar weinig nodig om te kunnen blijven bestaan; een steen is eigenlijk zo weinig veeleisend en smelten doet hij ook niet gauw. Maar, en laten we dit even vaststellen - wij die al huilen als we een veer moeten laten of onze staart tussen de deur krijgen - in een oven houdt geen schepsel het

uit; of het moet een pook zijn, of iemand die zelf van vuur is. De steen wiebelde zo nu en dan een beetje op de bakplaat heen en weer, maar het hielp geen zier. Op de duur zat hij eraan *gebakken*.

En langzaam, heel langzaam zwol het deeg op tot een geurig baksel. De steen kreeg een mooie lichtbruine huid van brood. Maar wat heeft een steen aan zo'n huid, als er zoveel narigheid aan vooraf gaat. Niets immers. De aardigheid voor hem was er af.

Eindelijk, na nog een half uur in grote benauwenis doorgebracht te hebben ging dan toch het ovendeurtje open. De kok nam het warme broodje tezamen met nog een twintigtal andere broodjes van de bakplaat en legde ze keurig naast elkaar op een plank.

Ha!

Door de kleine gaatjes en poriën die bij 1000-tallen in de korst zaten haalde de steen opgelucht adem, heerlijke, koele adem.

Sommige mensen weten wel dat er in verschillende landen verschillende soorten brood gegeten worden. In Duitsland is het brood zuur en zitten er ronde, vies smakende korreltjes op; in Zweden is het zoet en smaakt het meer naar keek. Nederlanders eten een heleboel bruinbrood met een dun plakje worst erop en de Fransen muizen een grote homp worst op bij een klein brokje stokbrood.

En zo nuttigen de Spanjaarden broodjes die op puntige kadetjes lijken. Ze eten ze bij soep, vis, linzen en platte biefstukken. De tafel was al gedekt en de officieren zaten er omheen, te wachten tot ze beginnen mochten. De officieren; de gewone manschappen aten in het vooronder; dat was gezelliger voor ze en ze hoefden er niet zo op tafelmanieren te letten.

Naast ieder bord lag een prima vers kadetje.

- Smakelijk eten dan maar weer, zei de kapitein. De kok stond in een hoek van de kajuit te gniffelen.

Soep vooraf. Alle officieren namen een eerste lepel, bliezen er op - dat mag in volle zee bij de Spanjaarden - en dronken de lepel leeg. Vervolgens beten ze allemaal in hun verse kadetje; ook de tweede stuurman.

De kapitein hoorde iets knarsen. En daar rolde een afgebroken tand over de tafel en nog een.

- Is er iets loos? vroeg de kapitein. Hij keek met een heimelijk plezier naar de tweede stuurman en daarna naar het grijnzende gezicht van de kok.

De tweede stuurman zei niets. Hij zag wit van woede en trilde als een hond die in 't water gegooit is.

- Is er iets loos? vroeg de kapitein weer.

De officieren brulden van het lachen. Het was sinds bijbelse tijden niet meer voorgekomen dat iemand in plaats van brood een steen voorgezet kreeg. De stuurman zei nog steeds geen woord. Hij pelde rustig de korst van de steen en stond op. Heel kalm liep hij op de kok toe en sloeg hem de hersens in.

Iedereen verstarde van schrik. De kapitein sprong op. Maar, telaat. De Santa Maria zat voor het verdere deel van de reis zonder kok.

Wat zich daarna afspeelde is in 50 à 55 woorden te vertellen. De tweede stuurman werd gevangen genomen en dezelfde dag nog aan de hoogste mast opgeknoopt. Toen hadden ze ook geen tweede stuurman meer.

De hele bemanning was er diep van onder de indruk.

- Gooi die vermaledijde steen ook overboord, zei de kapitein tegen één van de matrozen.

Maar de matroos die het bevel moest uitvoeren was een maat van de kok en hij besloot de steen te bewaren als aandenken voor diens vrouw in Spanje. Hij smokkelde de steen mee naar het vooronder en duwde hem diep in zijn plunjezak. Het rook er erg onfris, maar de steen merkte daar toch niets van. De steen was helemaal over zijn zenuwen heen.

De steen op het Geuzenschip

De steen kwam langzaam tot bedaren; hij was niet langer overstuur. Hij voelde zich iets beter nu; hij was niet meer zo neerslachtig. Het trok wel bij. Nee nee, het ging nu wel.

Gelukkig maar.

Vele dagen en nachten gingen voorbij, dagen en nachten waarin de steen niet veel anders deed dan slapen, slapen en nog eens slapen. Soms denken, met het hoofd.

Plotseling: kanongebulder.

Stilte.

Dan weer kanongebulder, lang, lang achter elkaar. Stop!

In de diepe stilte die volgde, werd de plunjezak van de matroos opgelicht, naarboven gegooid, neergekwakt. Even later sprong de zak met een ruk open. Een paar forse handen pakten hem beet, keerden hem om en over het dek spartelden: rollen gekleurde kousen, een tondeldoos om vuur te maken, een paar stukjes goud, een zilveren snuifdoos met niespoeder, gekreukelde onderkleding, een gebedenboekje en een steen.

De steen knipperde met het oogje, dat hij prompt uitgestoken had, tegen het felle licht. Wat het zag verwonderde hem wel. Hij bevond zich nog steeds op een schip, eveneens een driemaster, maar de mannen om hem heen waren geen Spanjaarden: ze zagen er anders uit en spraken een geheel ander soort woorden. Ze waren opgewonden, de steen probeerde te weten te komen waarom.

- Alles overboord, zei de kapitein van het schip, een man met een groot, rond 1-oog en armen als reuzencactussen, - alles overboord, behalve de zilveren snuifdoos en het goud.

Als de steen haartjes had gehad, zouden ze recht overeind zijn gaan staan van schrik. Overboord!

- Wacht eens even, zei de kapitein, wat ziet mijn ene goede oog daar?

- Een steen, gaf de mond ten antwoord, een doodgewone steen.

De kapitein bukte zich en hief de steen in de hoogte tot vlak bij z'n ene oog. Hij had geen neus meer en nog maar anderhalf oor.

De steen gluurde vlug langs het woeste gezicht van de kapitein en over de railing heen naar de zee. En ja hoor, daar dreef, een paar honderd meter van het schip verwijderd, de Santa Maria. Maar wat was er van de glorie van het trotse schip overgebleven? - Van de drie masten stond er niet één meer overeind, het dek lag vol kapot takelwerk en op 100

plaatsen zaten grote lege gaten. Door één van de gaten stroomde de zee naarbinnen en slechts de helft van het wrak dat eens de Santa Maria was geweest wist zijn neus nog boven water te houden.

Het vreemde was dat de steen geen enkele Spanjaard kon ontdekken. Waar zouden ze gebleven zijn? - Hij hield wel niet van Spanjaarden, maar dit was *te* erg, een heel schip de zee in te boren. De steen overlegde bij zichzelf dat hij misschien ook niet van Hollanders hield, want dat waren het.

- Ik vertrouw het niet, brulde de grote mond van de kapitein, ik vertrouw het helemaal niet. Wie vindt er nou een steen onder in de plunjezak van een matroos?

Al snuivend, draaide hij de steen rond in zijn vingers, in de buurt waar zijn neus gezeten had. Hij keek er naar, klopte er op met een eeltige vinger, en stak hem tenslotte in zijn zak.

De steen slaakte een zucht van verlichting.

- Het kan wel de steen der wijzen zijn, riep de kapitein uit, om goud mee te maken. We zullen hem bewaren en aan de Prins geven. Dan: Arie, maak de volgende plunjezak open.

De steen kwam de volgende dagen bij stukjes en beetjes te weten dat hij tussen de Geuzen verzeild was geraakt - zeewatergeuzen - , de gezworen vijanden van het machtige Spanje en de evenzo gezworen bondgenoten van de Prins.

De Geuzen nu hadden de Spaanse vloot, even voordat deze het moederland zou binnenlopen, ontdekt en waren er op afgestormd als Vliegende Hollanders, want ze wisten dat een Spaans schip in die tijd, behalve werkelijk heel mooie oranjeappeltjes, altijd veel goud aan boord had. Het mooiste vaartuig, de Santa Maria, was uitgekozen om slachtoffer te zijn; drie andere schepen hadden weten te ontkomen; een vierde had zichzelf de lucht in laten vliegen, uit vrees in handen te vallen van de niet als zachtzinnig bekend staande zeewatergeuzen.

En die dit allemaal op z'n eentje klaargespeeld had, was De Stad 's-Gravenhage. Bravo!

De steen bracht nu zijn dagen door in de kapiteinshut, op een hoek van de eikehouten schrijftafel, waar de kapitein hem neergelegd had om te dienen als papierdrukker. D.w.z. hij had

opdracht er ten strengste op te letten dat, wanneer de deur openging, de wind niet ongemerkt de papieren weg woei. Het waren gewichtige dokumenten en, het moet gezegd, de steen hield ze stevig vast. Wel bleef er zo nu en dan een rond, somber kapiteinsoog op hem rusten, maar daar was hij al aan gewend, hij wist, het kon geen kwaad.

Overdag was er volop te zien en de rustiger uren luisterde de steen naar het schrijven van de ganzepen die de kapitein over het papier stuurde en 's nachts, als het stil en donker was, naar het dribbelen van het water tegen de boeg.

Och, de steen was wel tevreden met zijn lot. Het was al een hele vooruitgang vergeleken bij de onaangename positie in de plunjezak. Hij hoefde niet langer in het donker te zitten en wist zo ongeveer waar hij aan toe was. Was er iets ouder op geworden, iets wijzer, maar niet kalmer. Dat niet. Hij bleef dezelfde wilde zwerfsteen van voorheen.

Op een keer, toen het stilliggen hem teveel werd en de kapitein de hut uit was, het hij zich van de tafel vallen. Hij onderzocht van nabij een gedeelte van het vertrek, snuffelde hier en daar aan voorwerpen die hij niet kende en koos vervolgens zijn weg naar de deur, met het doel voor de afwisseling eens wat buiten rond te neuzen.

Nauwelijks halverwege, was de kapitein de hut weer binnengekomen. Deze zag onmiddellijk dat zijn papiersteen er vandoor was; hij zocht en zocht en juist toen hij zijn hutbediende wilde roepen om te vragen of deze soms met zijn grijpvingers aan de steen gezeten had zag hij hem liggen. Hij krabde zich verbaasd op zijn hoofd, trok een diepe rimpel en raapte hem tenslotte op.

Aarzelend zette hij de steen terug op zijn oude plaats.

Na de hele bemanning te hebben laten aantreden, ondervroeg hij hen wie er tijdens zijn afwezigheid in de hut geweest was.

Niemand.

Zelfs de hutbediende niet.

Met een wantrouwend oog keek de kapitein naar de steen; wat hij dacht weet ik niet, maar wel weet ik dat hij besloot voortaan scherper op de steen te letten.

Weer gingen vele manen en maanden voorbij. De steen kon horen hoe nog een vijftal koopvaarders buitgemaakt werd en toen was het ruim vol.

Nu naar land. Naar Engeland.

Nadat alle goederen verkocht waren - behalve de steen! - stevende De Stad 's-Gravenhage naar Nederland om het geld de Prins ter hand te stellen. Onderweg echter ontmoette het schip een zestal andere Geuzenschepen en samen besloten ze, bij wijze van verrassing, vlug nog even een stad te veroveren op de Spanjolen, die daar niets te maken hadden. Er uit dus met die Sinterklazen, de stad was voor de Prins!

De kleine vloot ging voor anker vlakbij de wal, in het zicht van de stadsmuren. - De stad lag aan een riviermond, zodat ze, wanneer het waagstuk verkeerd afliep, altijd nog de zee op konden vluchten. Het was nu avond en vroeg in de morgen zou de slag beginnen.

De kapitein en de bemanning gingen bijtijds slapen; het werd stil op het schip. Buiten op het dek stonden op wacht drie maanlichte matrozen en het water kabbelde zo kalm en bemoedigend tegen de boorden, dat de kapitein meende dat hij thuis was bij een moeder-de-vrouw en van puur genoeg begon hij te snorren als een spinnewiel.

Nu of nooit, dacht de steen. Want tenslotte was en bleef het een landsteen en een landsteen krijgt, al heeft hij het nog zo naar zijn zin, op een gegeven ogenblik ineens genoeg van de zee. Hij heeft dan zelfs geen geduld meer over om op de Prins te wachten. Nu of nooit. Als hij vrij wilde zijn moest hij nu iets ondernemen. Hij zette een paar kleine, stenen radertjes in beweging in zijn hoofd en begon te denken.

Na amper vijf seconden hadden de wieltjes een oplossing gevonden. De steen rolde zich voorzichtig naar de tafelrand en liet zich vallen.

Pang! zei hij op de houten vloer. In de nachtelijke stilte klonk het als een schot, een kanonschot.

Met een wijdopen oog van schrik zat de kapitein meteen rechtop in zijn kooi. - De Spanjaarden, brulde hij. Hij rende in zijn onderbroek het dek op en brulde: - De Spanjaarden!

Ogenblikkelijk stond het dek vol matrozen in rood baaien

onderbroeken en flanellen hemden met lange mouw. Sommigen hadden blinkende messen tussen de tanden alsof ze een stuk maanmeloen aten.

- Aan de kanonnen! schreeuwde de kapitein. Klaar... Schiet!

- Waar moeten we eigenlijk op schieten, vroeg een van de matrozen, ik wil best schieten, als u maar zegt waarop.

- Op de Spanjaarden natuurlijk, sukkel, schold de kapitein.

- Maar ik zie geen Spanjaarden, zei de ander, - zelfs niet met twee ogen.

De kapitein nam zich voor morgen de brutale matroos die opmerking betaald te zetten, maar hij moest toegeven dat zijn ene oog evenmin Spanjaarden kon ontdekken. De andere geuzenschepen lagen daar net zo rustig op het water alsof er in geen tachtig jaar meer oorlog zou zijn.

Mopperend en scheldend dropen de matrozen af naar hun hangmatten en één van de jonge scheepsmaatjes waagde het zelfs om met zijn vinger aan zijn voorhoofd te tikken.

De kapitein had een slechte beurt gemaakt. Woedend begaf hij zich naar zijn hut. En jawel, Als-Hij-Het-Niet-Gedacht-Had! Daar lag die vermaledijde steen van hem op de vloer. Hij pakte een lineaal en gaf er een klap op.

De steen voelde er lekker toch niets van.

Met een bijzonder wantrouwend oog bekeek hij hem daarna - zich bukkend - aan alle kanten. Nee, er was niets te zien dat hij al niet gezien had. Tenslotte durfde hij hem wel met twee vingers vastpakken en op de tafel leggen.

Na de steen nogmaals een klap met de lineaal gegeven te hebben ging de kapitein weer naar bed.

Het was een slimme kapitein en daarom deed hij net of hij sliep. Als de steen dan weer -

Maar hoe gaat het als iemand slaap heeft en toch wakker wil blijven - , hij doet heel langzaam weg en *denkt* dat hij nog wakker is. Zo ook de kapitein. De kapitein droomde dat hij, met zijn ene oog op een kier, in het donker lag en naar de steen keek.

Plotseling, een hevige knal. Met een sprong stond de kapitein naast zijn bed. En nu wist hij zeker dat het de Spanjaarden waren, want hij had immers niet geslapen!

- Aan de kanonnen, brulde hij, aan de kanonnen, sodeju!

Hij rukte de deur van de kajuit open en voor zijn neus stonden... de drie matrozen die de nachtwacht hielden op het dek.

- Kapitein, sprak een van hen op dreigende toon, vertel ons nou niet weer dat de Spanjolen op komst zijn, want zo waar ik hier voor u sta, het enige dat misschien op komst is is een gezonde mouterij.

De kapitein moest zich aan de deur vastklemmen, zo trilde de man. Zijn borst hijgde op en neer, als de doos van een ouderwetse barometer.

- Arie, zei hij met zachte stem, want de ene matroos was Arie,

- Arie, kom in mijn hut.

Arie deed het.

- Pak die steen, zei de kapitein - hij hoefde niet eens te kijken - pak die steen en werp hem zo ver mogelijk overboord. Zelf raakte hij hem liever niet meer aan.

Arie sloeg stiekem een kruisje, zoals hij dat vroeger gewend was geweest, en tastte met bevende vingers naar de steen der wijzen die wederom op de vloer lag. Daarna rende hij er zo vlug als zijn benen hem dragen konden mee naar de verschansing en wierp hem met een zwaai overboord.

Dit nu was precies wat de radertjes uitgedacht hadden.

- Hij bijt, gilte Arie.

En inderdaad kon hij aan de kapitein een dun streepje bloed laten zien, dat uit een petieterig klein wondje in zijn middelvinger parelde.

De steen had tijdens zijn omzwervingen in Zuid-Amerika een scherp kantje opgelopen, maar dat wist Arie natuurlijk niet. *Hij* dacht dat de steen hem gebeten had.

Toen sloeg ook de kapitein een kruisje.

- En alle drie mondje dicht, zei hij tegen de matrozen, begrepen?

De drie maanlichte matrozen knikten.

Ze begrepen het maar al te goed.

Op de bodem van de rivier

En voel, hij werd ineens lichter!

Pikdonker als de nacht was, kon geen mens zien waar de lucht ophield (of het water begon); maar toch merkte de steen het aan zijn gewicht.

Het voelde aan of hij een beetje tegengehouden werd, door niets, het voelde aan als - laten we zeggen, een onvoorzichtige engel die uit de hemel gevallen is en die, in plaats van op de harde aarde, op een luchtig zwevend schapewolkje terecht komt. Hij valt nog wel, maar hij valt zachtjes. En zo valt alles nog wel mee. Ja, laten we dat maar zeggen.

De steen zei in zichzelf: zo, dus dit is nu water. Het is dus zacht, heel zacht en het hindert helemaal niet. Het wiegelt zelfs een beetje.

Als een statige waterengel daalde hij langzaam neer naar de bodem van de rivier. Zoef zoef, daar raakte hij de grond. Even nawiegelen, zoef, eventjes naschuren over het zand, zoef, dan blijven liggen, heel, heel licht liggen.

Ook onder water was het nog nacht, en het was stil, doodstil, veel doodstillier zelfs dan boven water.

De steen bleef liggen zonder te bewegen, hij voelde zich fijn op zijn hoede.

Eén voor één sloot hij al zijn oogjes af en ging slapen.

Welterusten, steen.

Toen het morgen werd en licht in de lucht, werd het ook morgen onderwater. Alleen was het licht nu niet wit of blauw of oranje, maar groen, zeegroen en het water hing om de steen heen als groen, vloeibaar licht. Dat was mooi.

Zo nu en dan schoten er kleine zilveren bliksems door de lucht, zonder dat er onweer op volgde en dat waren vissen, witvissen. Maar verder strekte zich, zover het oog van de steen reikte, een dorre kale vlakte uit. Mij persoonlijk verwondert dit niets, want de rivierbodem daar bestond uit zand.

Eigenlijk viel de steen, die al enige tijd wakker gelegen had, deze omgeving een beetje tegen. Hij had zich de waternatuur

schoner voorgesteld en, vooral, beter van kleur. Hij besloot daarom geen tijd te verliezen en regelrecht op de oever af te stevenen, die op z'n minst nog een halfjaar van hem verwijderd was. Doch ook in de waterwereld heerst een overvloed aan tijd en na zichzelf tegen de zandbodem afgeduwd te hebben sloeg de steen zonder talmen aan het wentelen, eerst langzaam, dan al sneller en sneller, tot hij vrij spoedig reeds zijn maximum-snelheid bereikt had. En die lag - de steen konstateerde het met voldoening - aanzienlijk hoger dan op het land.

Zo'n steen onder water is haast onvermoeibaar; wanneer hij eenmaal de goede rolrichting te pakken heeft, kan hij zelfs als het volslagen donker is blijven doortuffen, onder voorbehoud natuurlijk dat er geen obstakels op zijn weg liggen. Hij slaapt dan onder het rollen en stelt zijn voetje in op automaties, d.w.z. het werkt vanzelf. Overdag dreunt hij een marsliedje om de moed er in te houden en 's avonds voor het slapen gaan een slaapliedje. En zo gaat het door, dag uit, dag in, nacht uit, nacht in.

Eindelijk begon de rivierbodem meer begroeid te raken. Hier en daar woei al een zacht takje wier, dreef een los waterblaadje, en bij tijd en wijle kwam de steen de meest vreemde dieren tegen: grappige vleesknobbels met sprieten aan hun snuit, die hun eigen 1-kamerwoning op de rug meedroegen, lange glibberige takken die in de gekste bochten konden kronkelen zonder te breken, schelpen, schelpen en nog een klein aantal andere wezens. Maar de steen gunde zich geen tijd om met ze te konverseren - als ik daar al toe in staat ben, dacht hij. Hij wilde zo vlug mogelijk de hogere bewoonde wereld bereiken.

Soms zwom er korte tijd een nieuwsgierige vis met hem mee. De vis nam hem van alle kanten nauwkeurig op, maar bleef voor alle zekerheid toch op veilige afstand. Wat niet wegnam dat de steen het toch erg gezellig vond.

De rivierbodem liep nu langzaam omhoog en zie, toen de steen op zekere morgen wakker werd, lag hij vlak voor een geheimzinnig oerwoud. Het voetje had des nachts op eigen houtje niet verder durven gaan en was uit zichzelf gestopt. Goed, be-

trouwbaar voetje toch.

Opgewonden wierp de steen een eerste blik tussen de reusachtige wierstruiken en de hoge bomen die waterplanten waren. Heel de bodem vóór hem was begroeid en het wriemelde er van levende dingen. Piepkleine insekten, niet groter dan mieren, dansten bij duizenden en miljoenen boven de boomtoppen - riviermuggen - , anderen, een weinig groter, leken op luchtblaasjes die al maar op en neer gingen, alsof ze niet wisten waar de onder- of de bovenkant van het water was; vlakbij hem hurkte een waterkever, zo eentje die hem aan het lachen probeerde te maken door zich uit te putten in zotte zwembewegingen. En dan de vele vissen, o boy, o boy.

Al met al lokte het leven hier de steen wel aan en hij rolde zonder vrees of blaam de grens over van het nieuwe waterrijk.

Wiens rijk was hij echter binnengerold? - Onze avonturier zou het spoedig genoeg ervaren.

Overal waar hij ging werd de steen nieuwsgierig aangehaapt, maar - zonderling genoeg - niemand die iets tegen hem zei, het kevertje niet, de schelpen niet, niemand. Het was alsof de hele bevolking toestemming nodig had alvorens met hem in contact te treden. Goed, afwachten dan maar.

De steen merkte dat de bodem zachter was geworden, modderiger, en zowel voor als achter hem borrelden hele trossen luchtballen op als witte ballonnetjes die los waren geraakt. De steen vond het wel grappig aldus begeleid te worden, het leek zo of hij feestelijk binnengehaald werd.

Daar werd hij gezien door een stekelvisje. Het wendde zich om en schoot als een witte vuurpijl achter het groen. De steen vroeg zich af of het misschien een boodschapper was. - En jawel, even later keerde het visje terug en zwom nu tot vlak voor zijn neus; de eerste die het had durven doen. - Of u maar bij de Koning wil komen.

Nu, daar had de jonge steen geen bezwaar tegen en een Koning was zelfs hoger dan een Prins. Hij probeerde zijn opwindings te verbergen achter een mombakkes van onverschillig doen.

- O jawel, zei hij nonchalant. Alleen - moet ik er naar toe lopen?

- Nee, dat hoefde niet, zei het stekelvisje, niemand die bij de Koning geroepen wordt hoeft te lopen, zo is-ie nu ook weer niet. De auto staat klaar.

En werkelijk, toen de steen in zijn linkerzij steeds een oogje stulpte zag hij een enorme slee van zeewier staan, met een ingebouwde kikker. De kikker begon het ding te trekken zodra de steen er in plaats genomen had.

- Nee, wacht nou es, zegt iemand die een oudere broer heeft van even in de achttien, wacht es even; eerst was het wel aardig, maar nu ga je er een sprookje van maken en je weet dat ik niet meer van sprookjes hou.

- Waaróm dan een sprookje, vraag ik, waarom dan?

- Nou, zegt hij, een steen in een auto van zeewier, dat kan niet en zeker niet in die tijd, want toen waren er nog geen auto's en auto's met een motor die van kikker is bestaan helemaal niet.

Ik moet even nadenken, want de bink heeft natuurlijk gelijk, ik heb het er alleen maar bijgezet om het wat leuker te maken voor de steen, die een goed vriend van me is.

- Je hebt gelijk, geef ik tenslotte toe, het zal niet weer gebeuren. Dit ene stukje was een sprookje, maar de rest is weer wáár van zo-waar-ik-hier-voor-je-sta.

- Vooruit dan maar, zegt goedmoedig de bink, maar laat het je gezegd zijn, anders luister ik niet meer.

- Akkoord, zeg ik en ik ga, een tikje aarzelend, verder:

De Koning was een grote kwal en zijn twee eerste ministers waren bloedzuigers.

Dit nu had de steen niet verwacht. Als hij aan een Koning dacht dan was die Koning een Inka of tenminste iemand met veel zon in 't gezicht en veel goud aan zijn huid. Maar, en de steen moest dit toegeven, voor het vissenrijk was de kwal een knots van een Koning: omvangrijk en mooi roze en blauw van kleur; nee, geel en paars, nee, blauw en groen... aha, de Koning had alle kleuren, alle kleuren van de regenboog en hij spreidde ze twee aan twee voor de steen tentoon.

Deze vond het een waar kleurfestijn en kon niet genoeg krijgen van er naar te kijken.

De kwal zweefde vlak boven de grond, in het midden van een zaal van zeewier en wuivende waterplanten. Naast hem kronkelden de twee eerste ministers.

- Kus mijn voeten, sprak de Koning, toen het stekelvisje de zaal verlaten had.

De steen rolde plechtig op de Hoogheid toe en begon diens uitgestoken voeten te kussen. De man maakte er nog al wat, dacht de steen al kussend, of - stak hij steeds dezelfde uit? Want ze moesten net als bij hem gestulpt worden.

- Niet zo hard, teemde de Koning, ze zijn nogal week.

Dat bemerkte de steen, zijn mondje zakte er helemaal in weg.

- Kus nou het mijne, zei hij, toen hij vond dat hij genoeg gekust had en meteen stak hij zijn eigen voetje uit.

- Wat! flapte de kwal en hij werd paars van ergernis.

De steen dacht dat de kwal het niet verstaan had of misschien een beetje oordooft was.

- Kus nou mijn uitgestoken voetje, zei hij weer, het wacht. - En het is pas gewassen, voegde hij er achteraan, want misschien dacht de Koning wel dat het vuil was.

De Koning, hij werd nu nog paarser dan paars.

- Brutale vlegel, riep hij luid, voor zover zijn weke stem hem dat toeliet; brutale vlegelsteen, ik zal jou wel eens manieren leren.

De steen wist werkelijk niet wat hij misdaan had. Had hij iets fout gezegd, was hij ongeleefd geweest?

- Als ik iets fout heb gezegd, zei hij, dan wil ik heel hartelijk mijn ekskuus aanbieden. - Maar wat zijn eigenlijk manieren?

- Mannieren zijn dit, zei de kwal met een rood oog van drift: Eerste ministers, zuig hem uit.

Met één krachtige kronkelbeweging schoten de twee eerste ministers op hem af. Ze kleefden aan zijn zij en begonnen te zuigen of hun leven er van afhing.

De steen liet ze rustig begaan.

Eindelijk maakte een van de bloedzuigers zich los en zei tot de Koning: - Majesteit, er is niets mee te beginnen, het bloed van dit ding is zo hard als steen.

Maar nu werd de steen kwaad. Dit ding, dit ding... was hij daarvoor al meer dan 100 jaar op de wereld om 'een ding' ge-

noemd te worden? Niet *hij* was onbeleefd, maar *zij*.

Met één trap van zijn voetje rolde hij zich op zijn rug en vermorzelde eerst de ene eerste minister en daarna de andere onder zijn gewicht. En geen van beiden kreeg een schijn van kans om om hulp te piepen.

- En nou jij, *onding*, zei hij tegen de Koning. Maar de Koning had het gevaar niet afgewacht en was 'm al gepiept. De Lafaard! Zonder nog één blik achterom te werpen verliet de steen de zaal van zeewier en waterplanten waarvan hij gehoopt had dat het een ridderzaal zou zijn, een zaal van ridders, ridderlijke mensen. Oef, wat kon iets tegenvallen in de wereld. De jonge steen werd er haast bedroefd van.

Buiten het waterkasteel stond een hele school vissen die hem nieuwsgierig opnam. De vissen weken achteruit toen de steen tussen hen door rolde. - Vergiste hij zich, of was het een zekere eerbied die hij in hun verlegen houding konstateerde?

Met korte driftige stootjes van zijn kleine pootje bewoog de steen zich door de uitgestrekte riviertuinen. Hij zag niet op of om. Maar allengs verminderde zijn kwaadheid en op een gegeven moment begon hij zelfs weer plezier te krijgen, in zichzelf en in de wondermooie natuur die hem omringde. Tenslotte was het pas de eerste keer in zijn leven dat hij erg boos was geweest.

Hij amuseerde zich nu met de petieterige kikkerdrilvisjes, die hingen in gordijnen van gelei, de zilveren voorntjes die als konijnen met hun neuzen konden trekken, met een paling die zich in allerlei bochten wrong om weer recht te worden - dat werd-ie nooit! - en tenslotte met zijn eigen voetje dat weer honderden luchtbelletjes op joeg. Ook knoopte hij een gesprek aan met een riviersteen.

In 't begin was deze een tikje blau en leek het of hij zich in zijn tegenwoordigheid niet voor 100% op zijn gemak voelde, maar dat trok al spoedig bij.

Het gesprek verliep als volgt:

- Goedenmiddag. - Goedenmiddag.

De steen: - Alles goed?

De riviersteen knikken.

Hij: - Mooi weertje vandaag. Onder water regent het nooit, niet?

De riversteen nee-knikken.

- Is er iets? vroeg de steen.

De ander ging eens verliggen en alsof er ineens iets loskwam plooidde zich een brede glimlach om zijn oogje.

- U hebt hem flink van rimram gegeven, niet? zei de riviersteen. Het kwam mij zojuist ter ore middels een brasem.

- Wie heb ik wat? vroeg de steen.

- Dat stuk Koning van ons natuurlijk en die twee nullen van eerste ministers.

- O dat, zei de steen verbaasd, dat was de moeite niet waard.

- Moet je niet zeggen, zei de steen, moet je niet zeggen; het hele vissenvolk is u dankbaar, vooral de kleinen onder hen.

- Zo??

De steen kreeg het hele verhaal te horen. De kwal was een zoutwatervis die in de zee thuishoorde maar die heel toevallig hier verzeild was geraakt. Het beviel hem in dit nieuwe land echter zo goed dat hij er bleef hangen. Hij paste zich, zij het met grote moeite, aan het zoete water aan om zich na verloop van enige maanden tot alleenheerser uit te roepen over het zoetwatervissenrijk. - En laat hij nu uitgerekend twee bloedzuigers uitkiezen om te dienen als eerste minister, zei de riviersteen, en met dit tweetal tiranniseerde hij zijn hele omgeving. Niemand lustte ze, niemand wilde ze, maar de bloedzuigers lustten alles en iedereen.

- Maar waarom hebben jullie hem dan niet weggejaagd? vroeg de steen, die dit alles hoogst onbegrijpelijk vond, waarom hebben jullie je dan niet verenigd in een rebellenklub en hem er als 1 man uitgegoid?

- Och, zei de riviersteen, de meesten hier redeneren zo: of je nu door een snoek gebeten wordt of door een kwal, het doet allebei pijn.

De steen vond het maar treurige woorden.

- Ikzelf, vervolgde de riviersteen, ik hoef me geen zorgen te maken, ik ben tenslotte onkwetsbaar. - Maar nu iets anders. Hebt u geen zin om Koning te worden?

- Ik, zei de steen verschrikt, - nee... nee..., liever niet. Maar waarom ik?
- Omdat ze het allemaal graag willen.
- Maar waarom willen ze het dan, waaròm?
- Nou, zei de riviersteen, omdat iedereen kan zien dat u van hoge, zonnige afkomst bent, maar vooral omdat u niet kunt bijten.

De steen moest hier enige ogenblikken over nadenken. Hoe kon iedereen zien dat hij van hoge afkomst was? En was dat zo? - Opgepast, hij moest niet laten merken dat hij het niet wist.

- Tja, zei hij, tja, ikzelf weet het natuurlijk wel, maar hoe komt het dat *iedereen* het kan zien, hoe kòmst dat, vraag ik.

- Wel, dat 's nogal simpel, zei de riviersteen, aan die gouden adertjes van u natuurlijk.

De jonge steen bekeek zich in een scherfje spiegelend water dat tegen de voet van een rietboom stond, en voor 't eerst in zijn leven zag hij zichzelf: een prachtig witte, sterke steen met overal over zijn lichaam glinsterende gouden adertjes. Hij werd er warm en trots en helemaal hoteldebotel van.

- Ja, zei hij met trillende stem, het ligt er wel duidelijk op, maar wat kan ik er aan doen, zeg nou zelf? - ik pronk er toch niet mee?

Die nacht, logerend in riviersteen's watervilla, droomde de steen de allermooiste droom die een steen waar ook ter wereld kan dromen. Hij droomde dat hij volmaakt tevreden was met zichzelf.

Maar Koning worden, nee, dat wou hij niet.

De goudvis

Er breken nu drie gelukkige jaren aan voor de steen, dezelfde die geweigerd heeft heerser te worden over het vissenrijk. Hij is tegast bij iedere vindbare riviersteen en samen houden ze

eindeloze gesprekken over de zin van het waterleven en over het voor en tegen van zout in een rivier. Verreweg het belangrijkste onderwerp van gesprek is evenwel de Aarde. Geen van de stenen is ooit boven water geweest en voor hen was dus de aarde de hemel.

De jonge zwerfsteen die wel beter wist deed zijn best zijn onwetende soortgenoten uit te leggen hoe het allemaal in elkaar zat. Het kostte veel moeite, maar wat hij vertelde deed zijn aanzien, dat al aanzienlijk was, steeds meer stijgen.

Ook de vissen waren lief voor hem. Vissen hebben zo'n lief karakter. Wanneer hij zo in z'n eentje wat rondkeutelde, gebeurde het vaak dat een hem kwam aaien met zijn staart of gewoon een praatje met hem maakte. Meestal waren het typies visverhalen die de steen te horen kreeg; over het exemplaar dat ze nog geen minuut geleden hadden gevangen, over hoe het naspartelde in hun buik, en als je de stekelbaarsjes moest geloven dan aten die iedere morgen voor hun ontbijt een hele rode poon (een zeevis, minstens 10 × zo groot als zichzelf en met veel grotere stekels!).

En ja, dit was 1 ding dat de steen moeilijk kon begrijpen: hoe sommige vissen elkaar voortdurend aan het opeten waren. Hijzelf, als steen zijnde dus, had nog nooit een andere steen opgegeten, terwijl hij toch heus geen Manusje Rozenwater was.

Het was al met al mooi leven onder water, het was vriendelijk, voor wie dus niet naar het opeten der vissen keek. Iedere morgen als hij wakker werd hing boven hem hetzelfde zachtgroene plafond, waar watertorretjes als vliegen tegenaan liepen en waar zich de wonderlijkste dromen op afspeelden; in de kamer dreef het eeuwig bewegende wier waarvan de armen als salonvarens dienst deden. In zo'n kamer voelde de steen zich op de rivierbodem wel thuis, geen wonder.

Tevreden op zijn rolronde buikje liggend kon hij wekenlang kijken naar het vadertje-en-moedertje spelen van de vissen, naar het kuitschieten en tenslotte naar de kleine grutjes die uit het kuit tevoorschijn kwamen en die gelukkig geen lawaai konden maken, want het waren er miljoenen. We moeten er maar niet aan denken, maar stel je eens voor dat een mensenmoeder honderd of meer baby's tegelijk op de wereld bracht

en dat in een stad als Amsterdam.

Trouwens alles was stil onder water en alles ging er stil en gemakkelijk in zijn werk. De steen nam zich dan ook voor op z'n ouwe dag, als hij moe was van het zwerven, te gaan wonen op de bodem van een rustige rivier, en dan maar niets doen en rondkijken en lief zijn voor elkaar.

Maar voorlopig was hij daar nog niet aan toe, was nog jong van leeftijd en had bepaald geen last van ziteelt. Wel had hij in de loop van de laatste drie jaar een toefje groen haar op zijn borst gekregen - watermos - iets waar hij danig trots op was, want het gaf zo'n volwassen gevoel!

Maar tenslotte werd het verlangen naar de aarde hem weer te sterk en begon nieuwsgierigheid naar nieuwe werelddelen dat kleine voetapparaatje van hem weer te prikkelen.

En zo nam dan op zekere dag de steen-met-haar-op-de-borst weer afscheid van z'n vrienden en reisde naar de wal.

Daar aangekomen bleek evenwel dat de wal steil naar boven liep en hoe hij zich ook inspande de steen kon er niet tegenop klimmen. Een steen stamt namelijk niet af van de apen.

Wat nu?

Ja, wat nu? - Laat ie nu weer geluk hebben, de steen! Het lijkt erop dat hij een echte gelukssteen gaat worden. Lees maar:

Op zekere mooie morgen in mei ging het ventje van Veerman Koppelstok uit vissen. Het ventje, zo klein als hij was, was een groot verzamelaar. Hij verzamelde van alles en dat was niet weinig. In de loop van de laatste jaren had hij de zolder van het huis waarin ze woonden volgestopt met: uitgeblazen eieren, stenen pijpekoppen (met scheepjes en landschappen erop), vlinders, torren, gedroogde planten; pitten van binnen- en buitenlandse vruchten, noten, knopen; leesboeken met en zonder illustraties, alle mogelijke soorten beenderen en veren, uileballen, en tenslotte - stenen.

Van de laatste bezat hij een heel mooie verzameling gedeeltelijk gevonden door hemzelf en gedeeltelijk meegebracht door zijn oom van moederskant, die zeilmaker was op een Oostinjevaarder. Ook had hij een akwarium.

En zo kwam het dus dat op zekere mooie morgen in mei dit ventje van Veerman Koppelstok uit vissen ging, uit vissen al

in de rivier; niet met een hengel dit keer, maar met een schepnet.

En wat ving hij?

Ving een steen. En niet zomaar een steen, nee meneer, ving een steen met gouden adertjes, een pure goudvis.

Met glinsterende ogen haalde het ventje de steen uit het net. Nu was hij in 1 dag rijk geworden. Hij wreef de steen droog tegen zijn broek en hield hem op zijn vlakke hand om hem beter te kunnen bewonderen. - Een prachtsteen! Terwijl hij hem voortdurend om en om draaide, bleef hij er wel een volle vijf minuten naar kijken.

En de steen zelf, wat deed die ondertussen?

Zonder dat de jongen er iets van merkte, maakte hij aan de achterkant een oogje en gluurde er mee de wereld in. En wat hij daar zag, wat hij daar zag, was zoveel groen als hij nog nooit gezien had. Oef oef, wat was er een groen op de wereld. Het gras was groen, het groen van de bomen groen en zelfs de huizen *in* het groen waren groengeschilderd. Zijn kijkertje werd er bijna blind van, plezierig blind. Hij sloot het even en jubelde zachtjes: O, wat houd ik van het groen!

Daarna deed hij het vlug weer open. Zou zijn hele leven best in het gras willen rondzwemmen...

Toen, in de hand van de jongen die warm was van het verzamelen, werd de steen liefderijk naar de zolder gedragen en, na nogmaals aan alle kanten bewonderd te zijn, voorzichtig neergezet op een plank, tussen een hele kollektie andere stenen.

En ziedaar, eindelijk bevond hij zich weer onder lándgenoten. Een licht gevoel doorstroomde zijn gouden adertjes toen hij zijn blikje over de landstenen liet glijden.

- Broeders, zei hij, broeders van mij.

Op zolder in de XVI-de eeuw

Zijn stenen hartje tikte - tiktak, tiktak - net een klok.

Het was het kwarts dat het eerst het woord tot hem richtte.

Kwarts is een soort steen met hele kleine blinkende spiegeltjes, spiegeltjes van mica.

- Ben je een klok, vroeg de kwarts.

- Nee, zei de jonge steen, waarom? - (Rare vraag.)

- Wel, zei het blikkerende kwarts, hoe zal ik het zeggen - het tikt zo in je.

Nou, daar moest de steen om lachen. - Het is mijn hartje, zei hij, dat tikt. Hoor maar.

Ja, het was zo. Het kwarts was tevreden gesteld en wendde zich weer af.

- Hij komt hier om op te scheppen, zei een andere steen, die graniet heette.

Opschepper!

Dit graniet was een ruwe bonk, viesgrijs van kleur en met een dreigende uitdrukking op zijn voorzijde.

De steen was diep verontwaardigd. - Ik kom hier helemáál niet om op te scheppen, zei hij, ik kom hier zo maar en ik ben best aardig.

Hij verschoof een beetje, zodat het licht beter op zijn adertjes kon spelen. Want wie dat zag, moest hem wel aardig vinden.

- Opschepper, gromde het graniet weer.

Wat was er toch met hem aan de hand en wat had hij nu weer gedaan? Hij draaide zich naar het graniet toe en zei: - Nee hoor, dat moet je niet zeggen, dat vind ik helemaal niet leuk, je kunt me veel beter een plezier doen.

- Hahaha, brulde het graniet. En tegen het bazalt: - Hoor je dat?

Het bazalt knikte; hij had het gehoord. - Het was wel mooi gezegd, baste hij, ik mag dit steentje wel. Kom eens hier, kom eens bij ome bazalt.

De steen voelde nieuwe hoop door zijn adertjes vloeien en van de weeromstuit sloeg ook zijn hartje weer aan het tikken. Tiktak, tiktak. Hij schuifelde op het bazalt toe.

- Ik kom al, riep hij, ik wil graag met iedereen vrede sluiten, met iedereen; op de bodem van de rivier ging het ook...

Hij hield op, want plotseling brulden er wel tien stenen van het lachen. Waarom? Waarom eigenlijk? Hij begreep er geen oortje van. Daar gaf een van de stenen hem een duw, hopen dat hij van de plank zou vallen. De steen duwde terug.

- Rare, zei de andere steen, wat doe je hier?

- Laat die jonge Koning met rust, klonk ineens een snelle, vurige stem over de zolder, laat mij met hem spreken. Uit!

Het gelach verstomde.

Wie was het die dit zei? Een grote, glanzend witte vuursteen was het, een steen net als hij, maar groter en zonder gouden adertjes. Gelukkig dat er tenminste één was die hem behulpzaam wilde zijn. De jonge steen rolde vertrouwelijk tegen de vuursteen aan; hij voelde de warmte, het vuur van de ander naar hem overspringen en hieraan wist hij dat het een echte vuursteen was. Als je er hard tegenaan botste vlogen de vonken er uit.

- Kijk mij aan, zei de vuursteen. Ben ik te vertrouwen?

De steen keek hem aan. - Natuurlijk, zei hij, *u* wel.

De vuursteen schudde driftig met zijn withete manen, hij was als alle vuurstenen temperamentvol en kortaangebonden.

- Hoe weet je dat? zei hij.

Tja, wat moest je daar nu voor antwoord op geven. Tenslotte zei hij:

- Dat zie ik zo wel.

- Dat zie je zowel niks, zei de vuursteen scherp; knaap, je moet nog een heleboel leren. Al ben je 100 × een soort Koning, voegde hij er achter aan.

Dit moest de steen toegeven, van dat leren, hoewel hij vond dat het best iets minder hard gezegd had kunnen worden, zo maar waar iedereen bij was. Tenslotte zouden hier nog wel dommer stenen liggen dan hij, bijvoorbeeld het bazalt.

Daarom zei hij een beetje gekwetst: - *Zó?*

- Ja *zó!* ketste de vuursteen.

Het vreemde was dat hij het van deze driftkop toch wel kon hebben, bij hem voelde hij zich zo klein als -, nou ja, in ieder geval niet gróter dan hij in werkelijkheid was. Het begon al te donkeren op de zolder en hij moest zorgen in ieder geval voor de nacht 1 vriend te hebben die hem beschermen kon. Bovendien zou deze steen hem misschien kunnen leren hoe hij met de andere stenen om moest gaan.

- Bent u de Koning hier? wilde hij daarom weten.

- Nee, zei de vuursteen, niemand is hier Koning, we hebben

een republiek, dat is beter.

- Nog één vraag dan, zei de steen, daarna zal ik weer even mijn mondje houden.

Ja?

- Ga je gang.

De steen dacht na, hij moest zijn vraag juist inkleden, want er hing veel van af.

Hij wilde namelijk graag uitvinden hoe oud iemand moest worden om wijs te zijn.

- Bent u oud? vroeg hij tenslotte heel simpel.

- Nee, de vuursteen vond niet dat hij oud was. Oud, wat heet oud?

- Bent u dan jong? wilde de steen verder weten.

- Nee, zo heel jong was hij nu ook weer niet.

- Dan bent u vetbelegen, zei de steen triomfantelijk, want op weg naar de zolder was hij met de jong verzamelaar langs een kaaswinkel gekomen.

- Néééé! brulde de vuursteen.

Och toch. De jonge Koning die geen koning was lag mistroostig op zijn eigen plekje op de plank. Hij had zijn best gedaan om aardig te zijn en toch boze vrienden gemaakt. - Was hij dan werkelijk zo anders? Was hij zo'n buitenbeentje, zo'n onmogelijk buitenbeentje van een steen? Och toch. Ze waren jaloers, jaloers waren ze en met z'n allen durfden ze wel tegen hem alleen. De steen werd verontwaardigd als hij er aan dacht, zo onheus vond hij het.

Blij dat ze hem tenminste met rust lieten, tuurde hij door het open zolderraam naar buiten, waar het ook donker werd. Dáár was het tenminste aardiger. Er dreven bijvoorbeeld grote witte beesten in het gras die langzaam een heel weiland op aten en het weiland groeide steeds weer aan, het werd helemaal niet minder. Er verschenen mensen met blauwe rokken die aan de kleine roze vingertjes trokken onderaan de buik van zo'n beest en als ze dat deden spoot et wit vocht uit. De dieren vonden het blijkbaar prettig want ze bleven doodstil staan.

Ook zweefden er mooie kleuren door de lucht, maar dat had hij al meer gezien en was dus niets om over te zingen. In zingen had hij trouwens absoluut geen zin, hij was kwaad - hoewel niet meer zo heel kwaad. Hij probeerde de andere stenen te vergeten - ja, dat was het, hij ging ze lekker vergeten.

Hij schoof een eindje opzij om te kunnen zien hoe de paarden en wagens over de weg reden. Ook hier hadden ze n.l. paarden, net als de Spanjaarden in Peru, maar zulke wagens had hij nog niet eerder gezien. Vroeg zich af of ze leefden of dat alleen maar de paarden leefden.

- In je hok blijven, zei een gele stem naast hem, als je tenminste niet wilt dat ik je iets doe.

De steen had zich voorgenomen om niet meer kwaad te worden, maar o monus, het viel niet mee. Hij kneep zijn oogje stijf dicht en rolde terug.

- Je kunt maar beter uit zijn buurt blijven, fluisterde een kleine steen aan de andere kant naast hem, want hij is van zwavel, je weet wel, dat echt vuur maakt.

Het was de steen niet bekend, maar hij nam het graag aan. Hij oogde tersluiks naar die Van Zwavel, een man met een gele huid die in het halfdonker van de zolder een gevaarlijke gloed om zich heen droeg, een soort jas van fosforvuur. De steen wendde vlug zijn blik af en keek wie daar zo vriendelijk tegen hem gesproken had - de eerste.

Het bleek maar een heel kleine steen te zijn, een gladde. Je kon niet goed zien wat voor kleur hij had, de kleuren liepen een beetje door elkaar. Toch moest-ie wel aardig zijn, dacht de steen, om hem zo helemaal uit zichzelf van raad te dienen.

- Dag, zei hij.

- Dàg, zei de kleine gladdekker.

- Is hij werkelijk zo gevaarlijk, vroeg de steen fluisterend, terwijl hij met zijn oogje naar Van Zwavel wees?

- Nou, zei de gladdekker, reken maar, maar alleen als je áán hem komt. Als je bij *mij* blijft gebeurt er niks, onthou dat.

De steen bekeek de gladdekker nog eens en vond hem wat erg klein om een steen van formaat te beschermen. Maar hij oordeelde het beter dit niet te zeggen.

- Luister eens, fluisterde weer de gladdekker, die ook een gladjanus was, je moet luisteren en eerlijk zeggen: dat is goud hè, hier, - heeft u nu ook een vader die zo groot en goudrijk is, ergens?

- Nou, loog de steen, nog veel groter en goudrijker. Hij is helemáál van goud en hij is zo groot als een zeekapitein - zó... En

hij wees met zijn oogje naar de zoldering, zo groot. En haast onhoorbaar, zodat alleen die kleine steen het kon verstaan:

- Hij is een Inka!

- Monus, hijgde de gladjanus, wie had dat durven dromen. Moet je horen, moet je horen, straks gaan we met z'n allen de zandsteen pesten, dan moet je meedoen, dan hoor je er ook bij, dan doen ze je niks meer, een zandsteen kan niks terug doen en je hoeft niet bang te zijn hè, met mij bij je. Hij gaf de steen een knipoogje, maar deze knipoogde niet terug.

De geluiden werden rustiger buiten, niet meer zo indringerig; de zon raakte uitgebleeid en viel af achter de horizon, waardoor het donker intrad. Ook de koeien loeiden rustiger en de veerbel aan de overzijde van de rivier luidde al minder en minder vaak. 's Avonds gaan er maar weinig mensen over een rivier.

De zolderdeur ging zachtjes piepend open en in het zwarte deurgat verscheen de jonge verzamelaar met een kaars. Hij had de hele middag boodschappen moeten doen, maar nu, na het papeten, kon hij niet nalaten nog even naar zijn eieren en pijpekoppen te kijken.

Het was als in een vertelling: de hele zolder diepdonker en het gezicht van de jongen, waar het schijnsel van de kaars op viel, als een negermasker met een lichtje erachter.

De jongen overzag de zolder, zijn bezit, zijn trots; als een veldheer monsterde hij de veren, de vlinders, de gedroogde planten; en achter hem aan kwam een tweede jongen, ontzettend veel groter dan hij en veel zwarter. De tweede jongen schoot in de hoogte, groeide tegen het dak aan, moest zich bukken en plakte als een dubbelgevouwen bouwplaat tegen de zoldering. Zo groot was hij.

De jongen vergat ook de stenen niet. Hij tuttelde hier wat, bevaderde daar wat, nam er één in de hand en streelde hem met zijn ogen - o, en de steen, de nieuwe steen met de gouden adertjes kreeg natuurlijk wat ekstra aandacht. Heus waar, de jongen keek er vol bewondering naar, de steen voelde het, letterlijk, in de hand. Hij dacht: Hoe jaloers zullen de anderen nu wel niet zijn!

Tenslotte zette de jongen een groepje stenen dat zich had ver-

plaatst weer op z'n plaats en ging naar beneden, de andere jongen achter zich aan.

Het werd nu heel stil op de zolder; maar ergens, niemand wist waar, ergens diep weg, begon iets te zoemen. De stenen op de plank schuifelden onrustig heen en weer.

Het zoemen werd sterker en sterker, alsof er iets opwindends gebeuren ging.

- En nou..., riep het graniet.

- Gaan we de zandsteen pesten, zei het bazalt.

Op slag ontstond een groot gedrang op de plank en die een voetje had, en dat waren er heel wat, rolde van zijn plaats en alles rolde door elkaar. Het scheen een dagelijks vermaak, een soort opwarmertje voor het slapen gaan, dat niemand zich wilde laten ontgaan. De zandsteen wist dat hij er niet aan ontkwam. Hij had sinds lang opgehouden te klagen en vriendelijk te verzoeken het niet te doen, want het hielp toch niet. Bij daglicht had zijn huid een lichtbruine tint als van een speelgoedkonijn.

De stenen zolderbewoners gingen in een kring om hem heen liggen en het spel verliep nu als volgt:

- Ik eerst, riep het graniet, aan mij het eerst de beurt. En daar wentelde hij met zijn logge lijf op het slachtoffer af. - Aan de kant! Een, twee, hup!

- Pats!

De stukjes zandsteen spatten in het rond.

Het vel van een zandsteen is zacht, als bij een konijn. Eigenlijk is hij niet zozeer van steen, maar draagt hij een vacht van zandkorreltjes die tamelijk los aan elkaar zitten. Bij het minste of geringste is hij gekwetst en vliegen je de zandkorrels om de oren.

Dit alles natuurlijk tot groot vermaak van de omstanders.

Na het graniet was het bazalt aan de beurt en na het bazalt de gladdekker. Hij, de gladdekker, was veel kleiner dan de zandsteen maar zijn huid was harder, daarom durfde hij wel.

Er sprongen twee magere zandkorrels af.

De steen vond het niet zo'n erg leuk spelletje. Hij zag hoe het weerloze steenkonijn een paar maal inderhaast een voetje schoot en probeerde te vluchten, maar het voetje was er nog

niet of het werd alweer door een volgende krachtpatser stukgebotst. De steen betwijfelde zelfs of hij met een dergelijk zwak voetje zou kunnen lopen.

O, het leek hem verschrikkelijk iedere nacht kleiner te moeten worden, steeds maar kleiner. De steen had een diep medelijden met het konijn.

Opvallend was dat de vuursteen niet meedeed.

En juist toen de steen er stilletjes tussenuit wilde knijpen om te vragen waarom de vuursteen dit ruwe spelletje toeliet, hoorde hij de gladekker roepen.

- En nou de Inka!

- En nou de Inka, riep de gladekker.

De steen kromp in elkaar, hij had er echt geen zin in.

- Nee, zei hij, als ik het voor 't zeggen heb, liever niet.

- Heet hij Inka, sarde een soort halfedelsteen, die het konstant op zijn heupen had omdat hij niet tot de stenen en niet tot de edelstenen behoorde. Inka? - amme grote teen.

Onmiddellijk kwam de hele bende om de Inka heen staan.

- Ja, allee, riep het graniet toen het zag dat de steen niet wou, jij moet ook je steentje bijdragen.

- Nee, zei de steen kordaat, néé; liever niet.

Alles keek toe hoe het af zou lopen.

- Je *moet*, zei het graniet, omdat je niet wil moet je juist. En tegelijk dat hij het zei botste hij tegen de steen aan en rolde hem naarvoren.

De steen probeerde zich nog schrap te zetten, maar het haalde niets uit: het graniet bleek te log en te zwaar-van-stuk. Al tegenstribbelend werd hij langzaam naar de zandsteen toegeduwd.

En toen, het laatste stukje, rolde hij zelf. O, hij wist niet wat hem bezielde, maar hij liet zich gaan, helemaal uit zichzelf gaan. - Pats! Opnieuw moest het zandsteen een stukje van zijn vacht missen.

De steen haatte zichzelf. Hij schaamde zich, centimeters diep. Bedroefd keek het zachte konijn hem aan. Het zei niets.

Half huilend wrong de Inkasteen zich tussen de andere stenen door en rolde naar de vuursteen.

- Waarom heb je het toegelaten, zei hij bitter, waarom laat je in vredesnaam zo'n onleuk spelletje spelen.

De vuursteen keek hem spottend aan.

- Je hebt er toch zelf aan meegedaan, niet? zei hij.

- Ja maar, je had me tegen moeten houden, huilde de steen.

- Luister eens, zei de vuursteen, ik heb je vanmiddag al gezegd: we hebben hier een republiek en iedereen is vrij om te doen en te laten wat hij wil. Zelf ben ik er tegen, maar als de meerderheid d.i. de helft + 1 steen er voor is ben ik niet gemachtigd er iets aan te veranderen. - En wie niet mee wil doen doet niet mee en wie er niet tegen kan moet maar de andere kant uitkijken.

- Het gekke is, dat ze op de duur allemaal meedoen, vervolgde hij. En eerlijk gezegd is het ook wel een beetje een zoetekoek.

- Waarom bijt hij nooit eens lekker van zich af?

- Omdat hij niet kan, zei de steen.

Met een loden voetje trok hij zich op zijn plaatsje terug. Uh, nu hoorde hij er bij. Fijn hoor. 't Zal je gegund zijn.

De rust op de plank was weergekeerd. In het witte licht van de pas opgekomen maan lag een enkele steen al te soezen, de rest droomde na over het wilde vermaak van zoëven.

Alleen de Inka lag klaarwakker.

Treurde het zandsteen nog?

Midden in de nacht, alles was stil, hoorde de steen plotseling een onderdrukt gegrinnik. Het graniet, om niet de anderen wakker te maken, rolde zachtjes schuifelend op hem toe.

- Psst.

- Ja? zei de steen, ik slaap niet.

- Ik kom even zeggen dat je wel meevalt, jij met je gouden adertjes.

Het was bedoeld als een compliment, maar de steen was er allerm minst blij mee.

- Zo? zei hij. Anders niet.

- Ja, zei het graniet, en de anderen denken er net zo over.

- Zo?

- Het is je eerste nacht hier, vervolgde het graniet, en de vuursteen slaapt, zal ik dan maar eens beginnen met je lekker te

koeionneren?

De steen wist niet wat het woord betekende, misschien wel een ridderorde krijgen of zoiets, maar het kon hem niet schelen, niks kon hem op dit moment schelen, als ze hem maar met rust lieten.

- Jaja, dat is goed, zei hij vermoeid.

Op de zolder ontstond nu een openlijke hilariteit en ineens bleek de helft van de stenen wakker te zijn.

Hij keek op en zag het graniet in het maanlicht als een groter wordend rotsblok op hem toerollen, gevolgd door een nog groter zwarter rotsblok van schaduw.

- Pats! Volgde een stoot als een kanonschot. De steen werd door de kracht van het schot opgeheven, zweefde, zweefde en vloog met een boog het venster uit, zijn eigen schaduw als een vogel achter zich aan.

Kijk, daar ging hij...!

- Zeg es dag met 't handje, riep de gladekker hem hatelijk achterna.

Diepe, diepe duisternis

Aan de linkerkant van het veerhuis lag een drassig lapje grond dat zo zacht was als modder en dat van niemand was - niemandsland dus.

En laat de steen, die arme ongeluksvogel-zonder-vleugels er nou precies invallen! Hij zakte er in weg 5½ duim, d.i. ongeveer 13 cm en later nog een halve duim. Op die diepte bleef hij steken.

Natuurlijk stelde de steen onmiddellijk pogingen in het werk om weer naarboven te klauteren, maar - en dat had ik hem wel vooruit kunnen zeggen - dit lukte natuurlijk niet. De grond was kleverig en hield alles wat er eenmaal in zat met haar honderd zuigarmen stevig omklemd.

Pikdonker was het er, en doof en bedompt en geen geluid drong van bovenaf door. Ja, het leek wel op iets ergs, waarover in sommige gedrukte boeken te lezen valt.

O, het was weer eens om wanhopig te worden, wanhopig en heel erg geduldig. 120 jaar lang zou de steen in diepe duisternis moeten doorbrengen. Hij zou niets kunnen zien, niets kunnen horen, niets kunnen doen - niets.

Alleen maar afwachten

wachten

wachten

en afwachten.

III

Voor de tweede maal geboren

Hoe was het ook weer? Was de steen iets overkomen?

- Ach ja, natuurlijk, nu herinner ik me weer. Het is ook zo lang geleden en in 120 jaar hebben we niets van hem gehoord, 'tuurlijk, hij zat in de grond opgesloten, nu weet ik het weer.

En wat deed hij dan al die tijd?

- Niets, absoluut niets. Slapen deed hij en wroeten, over hoe onrechtvaardig het toe kan gaan in het leven. Eerst, zonder dat je er iets over te zeggen hebt - alsof een steen niet meetelt - zomaar uit de aarde gehaald worden en een ogenblik later, zonder vooraf gewaarschuwd te zijn, pats, er weer in gekwakt. Zoiets is hoogst ongepast.

Plotseling echter werd hij wakker geschud. Wat was dat?

Het begon drukker te worden op de wereld.

En als het drukker wordt op de wereld en er komen meer mensen bij, dan kan het niet anders of er moeten huizen bijgebouwd worden.

Ook op het stukje niemandsland, waar de steen in lag, was plaats voor een huis. Het niemandsland werd iemandsland en op dat iemandsland moest een huis, een huis met iemand erin. Met een man erin, met een vrouw erin, met een kind erin, met het hele gezin erin. En aangezien de grond waarop het huis moest komen te staan nogal drassig was, diende er geheid te worden en gegraven. Het huis mocht niet in 10 jaar tijds geheel in de bodem verdwijnen, zoals zo dikwijls gebeurt in Nederland.

En zo geschiedde het dus dat de steen op een morgen vroeg in het voorjaar wakker werd geschud door een schop. - Onweerde het onder de grond? vroeg hij zich af. De schop groef dieper, nam een flinke homp klei en wierp die met grote kracht een paar meter verder het land in. Daar plofte hij neer, rolde

nog een keer om en bleef vervolgens als een zwarte kleiaardappel loom liggen bakken in de voorjaarszon.

En nu geschiedde het wonder. De aardappel bleek helemaal geen aardappel, maar een kastanje, met een schil van klei. In de loop van de volgende dagen droogde de schil uit, barstte open en in het midden lag... een prachtige, glanzend witte vrucht van steen.

- Zo, dat is d t, zei de steen. Hij knipoogde tegen de zon en zette het onmiddellijk op een lopen, rrrt. De kleine aardbewoner. Hij was als een big zo bang dat vriend Koppelstok hem weer in de smiezen zou krijgen. Maar vriend Koppelstok was allang dood; die lag nu zelf in de grond.

15 meter verder kwam hij pas tot rust. Toen waren al een hele middag en een nacht voorbij gegaan en was het weer morgen geworden.

De dauw van het gras had de laatste stofjes en kriebeltjes die op zijn huid zaten weggewassen en vandaag voelde de jonge steen zich van top tot teen opnieuw geboren, wedergeboren. Hij zette al zijn poriën wagenwijd open en snoof het frisse zonlicht op alsof het water was, onderwijl een zelfbedachte mambo dansend in zijn hoofd.

Ook mensen worden wel eens voor de tweede keer geboren; ze zijn dan helemaal anders. Als iemand ziek is geweest bijvoorbeeld en hij mag voor 't eerst weer buiten op de stoep, dan gedraagt hij zich als een jong veulen. Hij rent heen en weer, kijkt naar de bloemen en de bomen en doet net alsof hij de hele wereld nog nooit eerder gezien heeft.

Zo kan het ook voorkomen dat een slager ineens genoeg heeft van alsmaar in koeienvlees te snijden; hij wordt dan banketbakker of buschauffeur; een schoolmeester wordt jachtopziener en tante Alie die nog bij oma thuis woont wordt zonder dat ze er vantevoren ook maar met 1 woord over gerept heeft verkoopster in de Bijenkorf. Maar allemaal worden ze anders, beter.

Alleen de steen niet. Hij bleef vanbinnen en vanbuiten precies dezelfde die hij vroeger geweest was, d.w.z. hij bleef een ronde, snaakse en een tikje roekeloze zwerfsteen die het *nooit* zou

leren.

Hij keek uitdagend om zich heen. Eindelijk bevond hij zich nu tussen het gras, dat ontzettend groene gras waar hij zo van hield toen hij voor het eerst in de handen van de jonge verzamelaar lag. En hij hield er nòg van.

Zonder zich te haasten begon de steen zijn omgeving te verkennen, een weiland van tintelend groen en bloemen, tintelende bloemen en vlinders, vlinders en vogels, vogels en eieren, eieren en paaseieren en van alles veel, ontzettend veel.

Boven hem dreven de enorme zwartbonte beesten met hun Zwiebelende staarten, en de nog kleine kinderbeesten die speels waren en onhandig, en ook een enkel paard. Geen van de dieren deed hem iets, maar allen keken ze naar hem met zachte glanzende ogen en snoven warme lucht over hem heen uit twee geweldige neusgaten. En als ze het gezien hadden en gezien hadden dat het goed was, dreven ze weer langzaam verder. Ha, het was om zachtjes van te gaan gloeien.

En de zon scheen en het regende zachte regen en het was donker en het was licht - , kortom, het was toch wel fijn op de wereld te zijn, vond de steen. Gisteren vond hij van niet, vandaag wèl.

Gisteren was honderd jaar geleden, vandaag was vandaag.

Hij maakte er een liedje van.

Het is wel fijn op de wereld te zijn
 ik zie een koe en een oteboe
 een vlinder en een padvinder (d.i. een mol)
 een lichtgroen dier en een janplezier (dat was 'm zelf)
 en een nest met eieren.
 van eieren houd ik wel
 want ze lijken zoveel op stenen
 en toenam oem padme oem de bene.

Zo was het ongeveer, maar het kan ook zijn dat ik het verkeerd verstaan heb, omdat de steen zo binnensmonds zong.

In de derde week vond hij een zaad.

Een zaad? - Ja.

Het bewoog zich half in de grond en half er boven. Uit de

onderzijde stak een wit vlijmscherp worteltje dat voorzien was van fijne borsthaartjes en uit de bovenkant piepte een heel klein groen sprietje, een soort eerste tandje van de plant.

De steen was benieuwd wat voor soort bloem het zou worden, want - hoe hij het wist mag joost weten - het was hem bekend dat uit een zaadje een bloem groeit. Hij ging er op z'n gemak bij liggen en spitste zijn stenen kijkertje om maar niets van het opgroeien te verliezen.

Hij ontdekte nu hoe het worteltje zich als een venijnig insect de grond in boorde en hoe aan de andere zijde van het zaad, uit het groene sprietje dus, een lange, loodrechte stengel omhoog schoot die vlak boven de grond voor de stevigte, net als bij een kaarsenstandaard, een krans van lepelvormige blaadjes ontplooidde. Van het zaad zelf bleef niets over, het werd totaal leeggezogen.

Op de stengel was inmiddels een knop gegroeid, die dichtgehouden werd door een reeks groene bladtandjes. De knop zwol op, zwol nog meer op, de tandjes bogen open en hoog in de lucht barstte een vuurwerk los van wit, geel en groen: de bloem.

't Was een margriet. Groene buitenblaadjes, een rozet van lange, helderwitte linten en daarin, in het hart van de bloem, een bobbel van puur, geel goud.

De steen vond het manjifiek. En waar hij ook om zich heen keek, overal hingen soortgelijke bloemen als knetterende zevensterren boven het gras. Vriend, vriend, het was me daar een feest op de wei.

Tenslotte wendde hij zich weer naar zijn eigen margriet. Hé, het leek wel of die iets minder vrolijk was nu. De steen werd er van de weermomstuit zelf ook een beetje treurig door.

Hij zag het nu snel achter elkaar gebeuren. De groene buitenblaadjes droogden uit, schrompelden in elkaar, de witte linten werden lelijk, vielen af en de gouden bobbel in het hart van de bloem verpletste. Dit was heel erg, maar tijd om er lang bij stil te staan had hij niet, want onmiddellijk daarop verdeelde de bobbel zich en splitste kleine zaadjes af van bruin makelij die door de wind weggeblazen werden.

Toen dit plaatsgegrepen had liet de stengel zijn kopje hangen;

hij werd al zwakker en zwakker en tuimelde op zeker ogenblik languit in het gras, dat er overigens ook al niet mooier op geworden was.

De aardigheid voor de steen was eraf; toch kon hij, geboeid door het schouwspel als hij was, de plant nog niet loslaten. Wat er van de stengel en de bloem overgebleven was schrompelde nu nog verder ineen en werd een vieze slijmerige massa. De massa loste zich op in regendruppels en verdween een ogenblik later in de grond.

Het was gebeurd; het was voorgoed voorbij.

En waar eens een prachtige margriet had staan bloeien, stond nu niets, niet eens een grafsteentje.

De steen voelde zich in-triest. Hij keek weer om zich heen en bemerkte tot zijn schrik dat overal de bloemen verdwenen waren. Het gras glom van het vocht en hoog aan de hemel stormden grijze regenwolken, voortgedreven door de wind die ook op de aarde tekeer ging en die de grasmassa opzweepte tot een kolkende, onstuimige zee.

Lente en zomer waren voorbijgegaan en het was herfst geworden. Herfst in Holland.

De steen stak zijn kleine jasje weer uit en begon te zwerven. Hij had het gevoel ergens heel dringend naar toe te moeten.

Het ei van Columbus

Herfst is niet erg, als het maar niet regent.

Maar het regent altijd in Holland. Dat deed het al in de donkere middeleeuwen.

Niet dat de steen er last van had, o nee. Hij baggerde met dat parmantige loopvoetje van hem door dik en dun; voelde zich best thuis in z'n stenen jasje en dacht: had je 'r maar zo één. En die dit leest denkt: inderdaad, had ik 'r maar zo één.

Toch oordeelde de steen het veiliger het weiland te verlaten en een weg op te zoeken; hij had de schrik voor een zachte bodem te pakken.

Het viel hem niet mee; de wegen waren niet geplaveid en

dientengevolge nogal modderig van aard. Maar hij kwam nieuwe dingen tegen en dat was het belangrijkste: mensen, ruiters te paard, wagens en een betrekkelijk groot aantal stenen. De mensen nam hij aandachtig op, met de stenen hield hij zo nu en dan korte gesprekken, wagens en paarden liet hij ongestoord voorbijgaan.

Meestentijds zat hij echter onder de modder, zodat zijn gouden adertjes achter een cape van vuil schuil gingen; maar wanneer het eens een paar dagen niet geregend had en de herfstzon de wegen opdroogde, kwamen de adertjes na een bad in een plas toch weer tevoorschijn en kon hij er weer mee pronken. Het moet gezegd, de meeste stenen hadden er een heilig ontzag voor en spraken hem om die reden aan met 'U'.

Nà, dat stond onze baseroet wel aan. Op de duur maakte hij er zelfs een spelletje van. Als iemand gewoon 'je' tegen hem zei, deed hij erg uit de hoogte en liet tot verblindens toe het licht op zijn gouden adertjes spelen. Net zo lang tot de ander zo onder de indruk kwam, dat deze wel 'u' moest zeggen. Maar aan de andere kant, als iemand aardig tegen hem was en meteen 'u' zei, sprak hij joviaal: - Toe, zeg maar *jij* tegen me, we zijn immers maar gewone jongens onder mekaar!

En dan te zien hoe verlegen zoiemand werd en niets meer durfde zeggen. Meneer de Inka was blijkbaar helemaal vergeten hoe het hem zelf was vergaan op de zolder van de veerman.

De voetgangers waren wel grappig om naar te kijken; beide soorten. Ze droegen prachtig geborduurde kostuums met witte deftige gezichten. De steen vond het een heel verschil met honderd, honderdtwintig jaar geleden, toen hij op weg naar de zolder ook mensen had gezien. Toen droegen ze een geheel andere huid.

Hij vroeg zich af hoe ze het eigenlijk klaarspeelden zo sterk van vel te wisselen, dit in tegenstelling met de stenen en dieren die altijd door dezelfde huid dragen. Hierin waren deze tweevoeters wel te benijden, vond hij, want de hunne was veel mooier. En als het regende droegen ze er nog een andere, losse huid overheen.

Maar als het mooi weer was zaten de vrouwen onder de linten

en lussen; ze hadden trosjes pijpekrullen, waarmee ze het hoofd versierden en lange, wijde rokken waaronder zich, als hij dat wou, een hele vluchteling verbergen kon. Dan nog een sneeuw witte kanten kraag en dan nog een tasje met klatergoud.

De mannen waren ook niet mis en deden in niets voor hun vrouwen onder. Ook zij droegen een sneeuw witte kanten kraag, verder kantkraagjes aan de mouwen, kantkraagjes aan de broek en op het hoofd een zwierige hallelujahoed. Daarbij goudstiksel op het jasje en op schoenen of kaplaarsjes een gouden gesp. Dit laatste is begrijpelijk, want ze leefden nog net in de Gouden Eeuw.

Soms ook zaten ze in huifkarren en gebruikten de vier voeten van een paard om vooruit te komen. Ze werden dan niet nat. Handig gevonden was dat. Hij zou ook wel zo'n paard en wagentje willen hebben, zou willen hebben: een heel klein paardje met een heel klein wagentje.

Nog voor hij het eerste dorp bereikte ontmoette de steen een andere merkwaardige steen. Deze had de vorm van een ei en beweerde meegebracht te zijn uit Amerika, door Columbus; ook zei hij dat hij op zijn rolronde hoofd kon staan zonder om te vallen en dat hij dit van de grote ontdekkingsreiziger zelf geleerd had.

En inderdaad, toen de steen hem vroeg het kunstje eens te doen, speelde hij het zonder moeite klaar. De jonge toeschouwer was danig geïmponeerd.

Maar nu een ander ding: diezelfde steen leed aan het dejavu: hij had alles al gezien. Zo gek kon men het niet bedenken of hij had het gezien en gehoord, gehoord of meegemaakt.

Daarom was het een wijze steen en misschien ook wel een beetje een eigenwijze. Want niemand kan *mij* wijs maken dat een steen die alles gezien en gehoord heeft, niet vanzelfsprekend ook een beetje een eigenwijze steen wordt. Het dejavu is een rare ziekte bij stenen.

Maar hoe had hij het dan gezien? Had hij gewoon zijn stenen oogjes en oortjes opengezet en in zich opgenomen wat zich in de wereld om hem heen voordeed, of had hij het alleen van

horen zeggen?

Niets daarvan, hij had het wel degelijk gezien en hij had het om de drommel wel meegemaakt. En dat is nu juist het verschil tussen het deejavu bij mensen en bij stenen. Een mens *kan* eenvoudig niet alles meegemaakt hebben, het meeste heeft hij van zijn vader en grootvader, maar een steen - en we weten dit wel zo langzamerhand - leeft veel langzamer, veel trager; daarom wordt hij ook zo oud. Een steen die duizenden, duizenden jaren bestaat is allerm minst een zeldzaamheid en tienduizend jaar is bepaald niet de leeftijd der sterken bij stenen. Daar komt nog bij, dat een steen zoniet een ijzeren dan toch zeker een stenen geheugen bezit en wat eenmaal in steen is vastgelegd, komt er nimmer meer uit. Jaartallen en verjaardagen vergeet hij in der eeuwigheid niet meer en het onthouden van de weg van hier naar Keulen en Parijs is voor hem, zogezeid, kinderspel.

Dus wat al verhalen kreeg de steen niet te horen. Om van achterover te vallen, meneer! - En hij geloofde ze bijna allemaal. Alleen moest hij zo nu en dan even bijkomen van verbazing.

- Wat is nu het belangrijkste? besloot de steen zijn zoveelste verhaal. Dít. En hij wees met zijn voetje naar de plaats waar bij de mensen het hoofd met het voorhoofd zit. - Dit: weten, dat wat van steen is goed is. Maar... zei hij, het moet wit zijn. Van de ouderdom, zei hij.

De steen knikte.

- Ik zal je 10 dingen leren, zei de steen, als je die onthoudt kom je het leven zonder veel moeilijkheden door; ik heb ze zelf bedacht en ze zijn prima. Luister maar.

1. Een weg mag nooit langer zijn dan 7 en een $\frac{1}{2}$ mijl. Is hij langer, sla dan links af en kijk naar de zon.

2. Als je droomt van een wit paard, betekent dat geluk, droom je van een zwart paard, moet je gaan slapen, is het een rood paard, dan is het geen paard maar iets anders.

4. Een stok in de sloot geworpen in het voorjaar wordt een paling, in het najaar een slang. Het eerste is beter.

5. Ontmoet je een steen met stekels, zeg hem dan goedendag, want het is een egel. Hij zal je geen kwaad doen.

7. Wil je vooruitkomen in de wereld, moet je gaan lopen. Wil je vlug vooruitkomen, moet je op een wagen klimmen.

En tenslotte:

10. Wie het geluk heeft een witte steen te ontmoeten die op een ei lijkt kan hem gerust om raad vragen want hij weet alles.

Inderdaad, het waren machtig mooie dingen, dat moet gezegd.

De jonge steen zei dat hij ze onthouden zou en er veel aan denken, iets wat de steen, die een soort tovenaar was of tenminste dacht dat hij het was, zichtbaar genoeg deed. Hij rolde driemaal achteruit, driemaal vooruit, driemaal naar links en driemaal terug; vervolgens schoot hij een zevental oogjes, sloeg er één over zijn schouder en mompelde iets als: vuurboender. Dat was tegen de regen.

- Om je te belonen, sprak hij, om je te belonen voor het aardige luisteren, zal ik dit steentje nog iets voorzeggen wat hij moet doen als er gevaar dreigt. Het is een recept.

- Neem 1 dauwdruppel, 1 druppel zweet van een dansend elfje, 1 druppel mensenzweet (liefst van een boerenknecht), 1 regendruppel en 1 druppel gevallen van de neus van een verkouden man. Roer deze bij volle maan door elkaar in de kelk van een sneeuwklompje en voeg daaraan toe: 2 sprietjes rozemarijn, iets marjolein, een muizenkeuteltje en een snuifje stuifmeel van het bloemetje pimperl. Laat het verkregen mengsel twee dagen en nachten trekken boven het pitje van een glimworm, en ziedaar.

De steen zei 'dank u beleefd' en vroeg wat hij met het drankje, als het klaar was, moest doen.

- Niets doen natuurlijk, zei de toversteen. Gewoon laten staan in het maanlicht en afblijven.

- Of dat dan hielp, of het gevaar dan op de vlucht ging? - Ja natuurlijk ging het dat. Hij moest niet van tevoren al gaan twijfelen, want dan hielp het inderdaad niet. Twijfelen was uit de boze.

- Elfjes dan, elfjes, wou de steen nog weten, bestaan die?

Nu werd de toversteen toch korzelig: - En als ze niet bestaan, dan bedenk je ze maar, zei hij. Af.

Goed goed, nou moest-ie niet kwaad worden; had hij daar-

voor de hele middag zo lief geluisterd... Wacht, hij zou de toversteen nog wat vragen, dat bracht iemand altijd in een goed humeur.

- Zeg mij, zei hij, zeg dit: Kan een steen zichzelf optillen?
- Hm, nee, zei de toversteen, die al bijtrok, hm, nee, dat kan hij niet.
- Ook niet als hij heel sterk is?
- Nee, nooit.

Goed. 's Steen's oogjes waren tenminste weer vriendelijk gaan glimmen. - Nog 1 ding, zei hij, bestaat er dan een steen die sterker is dan alle andere stenen bij elkaar?

De toversteen keek hem peinzend aan. Merkwaardige vraag voor zo'n jonge steen.

- Ja, zei hij tenslotte aarzelend, ja, ik geloof van wel, maar waar hij ligt, daar hebben wij geen idéé van, geen idéé. Tussen twee haakjes, zei hij, zou je kunnen missen drie kleine schraapseltjes van dat goud dat je bij je draagt? Ik krijg altijd een kleinigheid voor mijn raadgevingen.

De steen moest tot zijn grote spijt, dwz. tot grote spijt van de toversteen, bekennen dat het niet ging. - Ik zou niet weten hoe, zei hij, het wil er eenvoudig niet af, het is áangeboren, net als een moedervlekje.

En daar moest de ander dan maar genoegen mee nemen. Blijkbaar was hij niet in staat zelf goud te maken.

- Dat is begrotelijk, zei hij, ik had je anders nog een fantastische rijkdom aan bedenkels kunnen leren.

Daar de tovenaer niet van zins scheen nog enig woord aan zijn leerling te verspillen, zei de steen dus dag met 't voetje en ging weer op pad.

Het regende. Voor hem lag het dorp.

Toen hij in het dorp aankwam, was het al avond. De bomen waren uitgestorven en er liep geen kip op straat, laat staan een haan. Hondenweer was het.

Achter de luiken van de huizen hadden de bewoners een olielamp aangestoken om elkander in het donker te kunnen zien. De luiken hadden elk een lichthartje. Dat was voor de burgemeester om door naarbinnen te kijken of iedere burger wel zijn plicht deed. En o wee, als hij het niet deed. Dan kwam de burge-

meester.

De straten waren hobbelig en nat. De steen zocht een beschut plekje onder de pomp op het marktplein. Hij oordeelde het beter het daglicht af te wachten en niet verder te reizen, want in het donker kon je in 7 sloten tegelijk lopen, ook in een dorp, en dan maar afwachten wie je er uithaalt.

Op het plein stond een klein torentje, boordevol met klokslagen. Bimbam, bimbam, bimbam. De steen telde er acht. En op slag doofden één voor één alle verlichte hartjes.

Het dorp ging slapen.

De steen ook.

Het puntje op de i

Het beviel de kleine landloper hier wel en een jaar lang maakte hij het hele dorpsleven mee. Hij wist precies wie er in elk van de kleine huisjes woonde en wie er een rode geranium voor zijn venstertje had. 's Avonds zag hij de bewoners als in elkaar gedoken egels naarbinnen kruipen en de volgende ochtend, heel in de vroegte, er weer uit.

Dat was door de week, zondags ging het anders. Dan trokken ze met z'n allen, mannen, vrouwen en kinderen, naar het grote gebouw op het plein, om te zingen en iets te doen wat de steen niet wist. Hij was er nooit in geslaagd een kijkje te nemen in dat geheimzinnige gebouw; er waren veel te veel voeten. En als er geen voeten waren, dan was het wel de koster die hem tegen hield met zijn bezem.

En dan leefde er nog een zekere juffrouw Tonia, die de hele week door ziek was, alleen 's zondags niet, 's zondags bleek ze als bij toverslag genezen, dan ging ze naar de kerk met een boek vol zilverwerk. En zilverwerk dat moest het wezen, anders kon mej. Tonia de drukletters niet lezen.

O, de steen had het allemaal haarfijn bekeken. Hij was bijvoorbeeld ook te weten gekomen hoe ze de jonge kazen maakten, een soort gele kinderhoofdjes zonder haar die zoveel op stenen leken, maar die veel lekkerder moesten smaken, want

hij had nog nooit iemand een steen zien eten en wel een kaas.

En ondertussen liet de toren ieder uur zijn klokslagen los, bimbam, bimbam, en het was weer herfst. De natuur werd onrustig en met de natuur ook de steen. Hij zei het dorp vaarwel en trok naar het oosten.

Haha, zei toen de wind.

In een sukkelgangetje wentelde de steen over de weg, links en rechts rondkijkend naar het vreemde herfstlandschap. De bomen hadden al hun veren losgelaten en stonden als kale vogelverschrikkers langs de vaart. Geen wonder dat alle vogels wegvlogen.

Maar onder aan de voet van de bomen fladderden de bladeren als nieuwe, uitgelaten vogels rond, mooi in het oranje, mooi in het geel of mooi in het diepbruin gestoken. Ze vielen naarboven, buitelden over elkaar, gingen wedstrijden aan wie boven de boomtoppen uit kon vliegen of werden door de wind meegevoerd helemaal naar het andere eind van de zichtbare wereld. Nu, met zulke bladeren kon de lucht het wel zonder vogels stellen, vond de steen, je zou ze zelfs in een vogelkooitje kunnen stoppen.

En dan die leuke bolvormige en oorvormige knobbels die als oliebollen en oren tussen de bladeren opschoten: de witte, de bruine, de gele en de rode met witte stippen. Toen hij die eenmaal ontdekt had was hij er niet meer bij weg te slaan, want hij wist, als er één groeide kwamen er meer. Hij nestelde zich dan naast zo'n knobbel en meestal onmiddellijk erop vond het gebeuren plaats. De aarde werd op drie, vier plaatsen tegelijk losgewoeld en aan de kant geslingerd; en daar piepten ze tevoorschijn, de kleine oliebollen en oren. Met een razende vaart schoten ze de lucht in. Daarna bleven ze even staan, bleven stokstijf staan, om nauwelijks zeven centimeter boven de grond gekomen weer uit elkaar te spatten. Achter elkaar ging het door; het leek wel alsof de aarde aan het bellen blazen was. Het was dan een luchtige aarde.

Maar eens, uitziende over de weilanden, vanaf de dijk waar hij tegenop was gerold, bemerkte de steen hoe eenzaam het

eigenlijk op de wereld werd. De laatste koeien werden binnengehaald en de laatste treuzelende trekvogels raaptten tenslotte ook hun veren bij elkaar en reisden naar het zuiden.

Wel liep nog een enkele boer mistroostig over zijn land, omdat hij niets te doen had, maar het wàs leeg en het bleef leeg. Het land leed onder de nachtvorsten.

Een week later waren zo ongeveer alle mensen verkouden en bleven binnen.

De steen keek uit over een uitgestorven aarde.

Maar in de verte lag de stad...

* * *

Wazzen een boer in Nederland, in de omtrek van de stad, die een rijk landhuis liet bouwen, een soort hereboerderij, met het doel er warmpjes in te zitten als het winter werd. En nu was het winter.

's Morgens, als de luiken opengingen en het paard voor de wagen gespannen werd, lag er al wat wit rijp op het gras. De winterpenen waren ingekuild en in de hooibergen stond volop hooi voor de hongerige winter. - Hoor, op stal snuiven de koebeesten als verkouden neushoorns.

De hele zomer was er duchtig gewerkt en het huis was nu bijna klaar, was om precies te zijn àf op de naam na en de boer en de boerin woonden er al in.

- Jij mag zeggen hoe het heten moet, zei de boer tegen zijn vrouw.

- Weet ik veul, zei de boerin, ik sta de hele dag al in de keuk'n en als ik niet in de keuk'n sta dan sta ik in de karnkamer om kaas te mak'n, - zeg jij het maar.

- Nee nee, zei goedmoedig de boer, jij mag het zegg'n, ik weet al hoe het moet het'n, maar jij mag het zegg'n.

De boerin dacht na, maar op het eigenste moment wilde haar geen enkele naam tebinnen schieten.

- Kom nou, zei de boer, waar ligt ons huis nou vlakbij?

- Bi de stad, riep de boerin triomfantelijk.

- Nou dan, zei de boer, en waar ziet het op uit?

- Ook op de stad.

- Prachtig, geweldig, riep de boer, en hoe zal het nou het'n, zeg het eens gauw?

- Stadzicht, zei de boerin, anders weit ik 't niet.

- Natuurlijk, riep de boer uit, zie je wel dat je 't wel weet.

En zo kwam het landhuis 'Stadzicht' te heten. Het kwam er in grote witte letters op te staan.

De metselaar die dit sjouwtje nog op had te knappen voor hij naar huis toe mocht, zocht langs de weg een honderdtal evengrote witte stenen bij elkaar en metselde die aan de voorgevel in de letters van het woord S-t-a-d-z-i-c-h-t.

En vraag nu niet wie daar ook bij was, de jonge zwerfsteen natuurlijk, hij was weer eens het pineutje. En wat werd hij? - Werd het puntje op de i van -zicht.

Vond hij het naar? - Ja natuurlijk vond hij het naar. Niemand die lopen kan wordt voor z'n plezier in een muur gemetseld. 1 geluk bij veel ongeluk was echter, dat hij dit keer de oogjes aan de ene kant open kon houden, alleen de andere kant zat in de muur.

Wij wensen hem veel genoeg bij het kijken en gaan naar bed. De kachel is uitgegaan en het wordt bar koud in de kamer, veel te koud om verder te lezen.

Ajuus dus, steen. Tot morgen.

Ik ben vanmorgen vroeg wakker geworden, want mijn neus die als een rode haaienvin boven de dekens uit stak, prikkelde van de kou. Oef, wat is het koud. Nu eerst vlug de kachel aanmaken en dan kijken of de steen er nog zit.

Ja, hij zit er nog; die komt de eerste 200 jaar niet van zijn plaats. De honderd stenen puilen als evenzoveel witte ogen uit de muur en blijven dit doen.

Het heeft voor de eerste maal dit jaar flink gevoren; de sloten liggen dicht en het gras knappert onder mijn voeten alsof het gesponnen glasdraad is. Ik ril. - Ineens valt er iets kouds op mijn hand. Ik kijk - ha, het is een klein sneeuwbeestje.

Ik zie naarboven en ja hoor, de lucht is zo grijs als lood. Dat betekent sneeuw, veel sneeuw, maar ik ben nu zo door en door koud geworden dat mijn voeten als een paar kwieke hazen naarvoren springen en regelrecht op de kachel toehollen die

gloeiend rood staat. Ik plant ze er naast en als ze lekker warm zijn loop ik naar de kast, pak het boek over de steen en ga in een gemakkelijke stoel zitten lezen. Ik lees:

De steen keek zijn nieuwsgierige ogen uit. Eigenlijk was hij nog niet zo slecht af daarboven. Vanaf zijn hoge puntje op de i kon hij de hele wereld overzien. En het was verschrikkelijk zo heftig wit als de wereld werd, ineens. Bij miljoenen en miljoenen tegelijk vielen er kleine plukjes wol omlaag, alsof er boven in de lucht duizenden witte lama's geschoren werden. De vlokken vielen en vielen maar en nauwelijks halverwege de middag hadden alle dingen een wollige huid: van sneeuw. Zodoende hadden de dingen het niet koud.

En de volgende dag toen het opgehouden had met sneeuwen kwam vanachter de staldeuren in plaats van een boerenwagen een arreslee tevoorschijn, die als een kleine rinkelende windvlaag over het landschap gleed. In de arreslee zaten twee lachende sneeuwpoppen.

Een andere sneeuwpop, met een bezem, veegde de sneeuw van de vaart, zodat het ijs dat er onder lag ging glinsteren als een spiegel. Toen duurde het niet lang of de hele spiegel krioelde van de sneeuwpoppen, kleine en grote, lange, korte, dikke, dunne, oude en jonge en allen spiegelde ze zich op het ijs. Soms gleden ze naast elkaar, soms achter en over elkaar. Anderen pakten een handvol wit en wreven elkander daarmee in tot ze rood zagen van het lachen en weer anderen maakten er zachte kogels van om vriendelijk mee te gooien.

Het was een wilde, uitbundige pret. En wie moe werd ging met een rood hoofd anijsmelk drinken aan een stalletje, gebouwd op het ijs door het mannetje-was-niet-wijs.

De zon brak door, een tikje wit om de neus weliswaar, maar hij was er. De steen zag hoe een paar van de sneeuwpoppen begonnen te smelten en kleiner werden tot ze nauwelijks groter waren dan een babysneeuwpop.

Moe van het kijken sliep de steen in. Droomde dat ook hij een sneeuwpopje was, dat over de vaart gleed en anijsmelk dronk aan een stalletje. Een *sneeuwpopje*.

De jaren zijn net als bomen

De jaren zijn net als bomen. En de dagen zijn als bladeren aan een boom. Ze vallen af als het jaar voorbij is.

In de zomer is de boom groen, in de winter kaal en in het voorjaar krijgt hij nieuwe bladeren, die weer afvallen als het jaar voorbij is.

Het jaar is een boom en de dagen zijn als bladeren aan die boom.

Het jaar is een boom met 365 (of 66) bladeren.

De steen zag veel van zulke jaren voorbij gaan: groen in de lente, goudbruin in de herfst, kaal in de winter. Hij beleefde ze in een rijtje achter elkaar: lente herfst winter, lente herfst winter, lente zómer herfst winter, al naargelang het jaar eens een zomer of twee oversloeg.

En zie, weer wisselden de mensen van huid; hoe dichter ze bij vandaag kwamen des te vaker kregen ze een andere huid. En die werd er niet mooier op, vond de steen, hij raakte versleten. Zijn pakje versleet lekker nooit.

Ook kwamen er steeds meer kleine opetertjes bij. Het krioelde van de kleine opetertjes met hoepels, vliegers, schietgeweertjes en nog kleiner opetertjes die almaar geknuffeld werden, tien keer per dag uit- en aangekleed en soms in de lucht gegooid of zelfs weggegooid. Dit soort kon boe noch bâ zeggen. Kon ook geen bâ doen. De steen wist het wel, hèm hoefden ze niks wijs te maken, het waren gewone poppen.

Het werd dus nog drukker op de wereld. Al die kleine mensenetertjes groeiden op - behalve weer de alderkleinsten, die ook niet konden groeien - , ze bouwden zich huizen en gingen er twee aan twee in wonen. Gingen ze er twee aan twee in wonen dan speelden er al gauw een paar splinternieuwe opetertjes voor de deur, die als ze groot waren ook weer een eigen huis wilden hebben.

En zo ging het door.

Er brak een tijd aan dat er zoveel huizen in de stad waren dat ze gewoon de stad uitpuilden en het land in trokken.

En zo kwam het dat op een gegeven moment het huis waarin

de steen zat geen landhuis meer was maar een stadhuis. De stad had gewoon het landhuis opgeslokt. Het lag nu aan de rand van de stad. Het moest zijn tuintje afstaan, maar daarvoor in de plaats kreeg het een stoep en een nieuwe weg van steen.

De bomen voor de deur mochten blijven staan.

In 1872 zag de steen zijn eerste fiets. De fiets was een man die bovenop een reusachtig voorwiel zat, dat hij aandreef door middel van zijn twee voeten. Achter het voorwiel rolde een klein wieltje dat zijn uiterste best deed om het grote wiel bij te houden.

De man die er op zat dreigde er ieder moment af te zullen vallen. Hij helde naar links, helde naar rechts en schoot zonder er op bedacht te zijn met een ruk vooruit. En net als de andere voetgangers riep de steen:

- Houdt de dief!

Hij moest er zelf om lachen.

In dezelfde tijd verrezen ook de levensgrote fabrieken, gebouwen voor 100 mensen tegelijk, met torens die altijd rookten en vensters die altijd lawaai maakten. En ook de schepen veranderden. De schepen in de vaart droegen nu niet langer zeilen om de wind in op te vangen, nee, grote schepraderen duwden het water aan de kant en achteruit zodat de boot zelf vóóruit schoot, sneller dan ooit de wind het kon doen en 1 man aan het roer was voldoende. De mannen hadden letterlijk de natuur in de hand. Helemaal. Ze staken bruine rollen in de mond waaruit ze de hele dag door rook zogen die ze direkt daarna weer uitbliezen, net als de fabrieken.

Weer vlogen de jaren voorbij, bij tientallen tegelijk. - Maar nog steeds *viel* de steen, je weet wel, viel uit de ballon in de lucht. Onheilspellend zo dicht als de aarde naderbijkwam. - We moeten vlug zijn, we moeten *alles* gezien hebben vóór de steen weer met z'n voetje op de aarde staat. Zo'n kans krijgt men geen tweede keer in z'n leven.

Goed, daar gaat-ie dan.

Op zekere middag, het zal even na 1-en geweest zijn, gebeurde er een verschrikkelijk onweer boven het land. De mensen vluchtten inderhaast naarbinnen en wachtten met kloppend hart tot het gevaar geweken zou zijn.

Toen het noodweer voorbij was, bleek de bliksem op twee plaatsen ingeslagen: eenmaal in de spits van de Ned. Herv. Kerk, Gedempte Gracht 91, alhier, en eenmaal in een boom ergens aan de buitenkant van de stad. De boom was als een uitgedroogde peulvrucht van boven tot onder in tweeën gespleten en met een hevig gekraak op het erachter liggende landhuis gestort.

Als verslaggever van een plaatselijke courant was ik als een der eersten ter plaatse. Het getroffen huis bleek het landhuis 'Stadzicht' te zijn, een voormalige hereboerderij die vroeger meer landinwaarts gelegen had.

Een deel van de voorgevel was voorovergevallen en lag in brokstukken over de weg. Door de hevige schok bleken enkele van de witte sierstenen, die in de loop der jaren toch al los in de muur waren komen te zitten, van hun plaats gevlogen en hals over kop in het rond te zijn geslingerd.

Onder hen bevond zich ook het puntje-op-de-i.

Ook het glinsterende puntje-op-de-i had zijn vrijheid herkreten. Met de brokjes cement nog aan zijn lichaam rolde het, een beetje kreupel, de straat over, dwars door het gedrang van de toegesnelde voeten.

De hereboer, die er het leven af had gebracht, kroop met knipperende ogen onder het puin vandaan. Mogelijk is dat hij de steen wel zag gaan, maar hij repte er tegen niemand over. Tezamen met enige omstanders aanschouwde hij wat er van zijn woonstee was overgebleven. Hij haalde zijn schouders op en zei:

- Het was toch allang geen 'Stadzicht' meer. Als ik het herbouw noem ik het 'Landzicht' en bovendien, de verzekering dekt de schade.
- Welke? vroeg iemand.
- De Nederlanden van 1845, zei de boer, dat is een betrouwbare maatschappij, al bestaat ie nog niet lang.

En de steen? - De steen zei:

- Mumbo Jumbo, was dat even op het nippertje!

Bent u...?

Ongeveer 1 km buiten de stad aan de rechterkant van de straatweg stond een oude stenen schuur. De zwerfsteen, die de hele afstand strompelend had afgelegd, bewoog zich er heen en begon doormiddel van kleine stootjes het cement van zijn lichaam los te bikken.

Het was een taai karwei, maar na twee dagen van ingespannen aanloopjes nemen gevolgd door korte felle botsinkjes tegen de muur was het dan toch zover dat de laatste cementen puistjes van zijn huid verdwenen waren. Vol goede moed hipte hij de weg op, een weg zo mooi geplaveid dat het een lust was er over voort te rollen.

De eerstvolgende jaren trok hij kriskras door het land, er zo nu en dan een stuk van Duitsland bijpikkend, want voor een steen bestaan geen grenzen, ze glippen zonder dat iemand het ziet onder het prikkeldraad door. Hij maakte kennis met vele nieuwe steensoorten en probeerde zowel met de bewoners van bos en hei, als met die van de grintwegen op vriendschappelijke voet te staan. De steden vermeed hij zoveel mogelijk, omdat die volgens hem niet langer te vertrouwen waren, ze werden te druk.

In het noorden bleek een koppig soort stenen te bestaan, keien stug als hout met wie moeilijk te praten viel, zelfs zingen deden ze niet. In het zuiden daarentegen woonde een slag dat de hele lieve dag door zong; zelfs hun praten leek op zingen. Over 't algemeen hadden ze ook een iets hoger temperatuur. En aldus vond hij uit dat de meeste stenen door hun voortdurende omgang met de mensen zozeer vermenselijkt waren dat ze zelfs ten dele hun karakter aangenomen hadden. De stenen waren zogezegd beïnvloed door hun levende omgeving. Wat wil je, dacht de steen, in een land waar mensen en stenen zo dicht op elkander leven.

Midden op de hei, in het gewest Drente, waar het drukste verkeer van zwerfstenen heerste dat hij tot nu toe aangetroffen had, onderging de steen zijn meest indrukwekkende ervaring. Hier was het dat zijn voetje ineens stilhield. Het bleef stokstijf staan.

Hij had het even tevoren op automatisch gesteld, d.w.z. onder toezicht geplaatst van een veiligheidsoogje dat hij tegenwoordig altijd openhield voor 't geval er gevaar dreigde - , en nu waarschuwde dit oogje hem. Hij schrok wakker.

En wat hij zag deed hem trillen over zijn hele lichaam. Wat hij daar voor zich zag was een kei zó groot als hij zelfs niet had durven dromen dat er bestond. Vol ontzag staarde de steen hem aan. Meer dan 1½ m breed en bijna 2 m hoog, stak de kei, die een hunebedkei was, als een trotse stenen vorst boven zijn omgeving uit. Als hij wilde kon hij al de stenen ter wereld verpletteren en al de huizen er bij. Maar hij wilde gelukkig niet. Integendeel, de steen straalde een wonderlijke warmte af en trok alles wat steen was aan met een geheimzinnige kracht. En wie hem naderde werd zelf ook warm en wie hem naderde begon te gloeien als een steenkooltje.

De jonge steen wentelde verlegen naderbij. Had hij nu zomaar, blindelings, gevonden waar zoveel zwerfstenen, groot en klein, dik en dun, gekleurd en ongekleurd hun leven lang voor rondzwerfen zonder het te vinden?

Hij keek de hoogte in en ontmoette het grote peinzende oog, dat welwillend op hem neerkeek. Opgewonden vroeg hij:

- Bent u, bent u... Hij stotterde ervan.

Het oog bleef lange tijd op hem rusten en zag daarna weer peinzend en groot uit over de hei.

- Nee, sprak de hunebedsteen tenslotte, het spijt me. Sterk ben ik wel en machtig is mijn aantrekkingskracht, maar dat wat je denkt dat ik ben, nee, dat ben ik niet. Het spijt me jongen.

De steen stotterde van teleurstelling. - Ik-k-k dacht, zei hij.

- Dat denken er zoveel, zei de hunebedsteen met een diepe stem, iedere dag krijg ik kleine zwerfstenen die denken dat *ik* het ben. En ik ben het niet. Ik wou dat ik hem zelf kon vinden, als ie tenminste bestaat.

- Maar waarom zwerft u dan niet meer, vroeg de steen, die

nog maar steeds niet kon begrijpen waarom deze steen het niet was.

Het oog boven hem kreeg iets bedroefds, iets om heel veel medelijden mee te hebben.

- Mijn tijd is voorbij, zei de grote hunebedsteen, sinds lang lang geleden al. De grond hier is te zacht voor mij om overheen te rollen. - Trouwens, als ik ging rollen zouden de mensen mij in een ommezien van tijd vastmetselen. Ik ben een àl te zwaar mens.

Met een oogje vol treurnis ging de steen weer op pad.

- 1 km verder, riep de hunebedsteen hem nog na, als om de teleurstelling die hij veroorzaakt had weer goed te maken, ongeveer 1 km verder ligt een steen die nog groter is dan ik, sommigen zeggen dat *hij* het is. Zie maar eens.

- Welbedankt, riep de steen blij, welbedankt hoor, ik zal er direkt heenrollen.

Met een hoofd vol hoop en een voetje boordevol reislust jakkerde de steen dwars door het zand en de heidebloempjes en over twee hoge heuvels heen, naar De Andere Steen.

Die Andere Steen bleek, toen hij hem ontwaarde, nog groter en indrukwekkender dan de vorige.

Nu, dit was 'm zeker. Een bruin, moedeloos oog staarde hem al vanuit de verte tegemoet en de laatste 20 m voelde hij er zich bijkans naartoe gezógen, zo sterk was de aantrekkingskracht van de hunebedsteen.

- Bent u, bent u..., hijgde de kleine steen, nog voor hij goed en wel de schaduw van de kei bereikt had.

Diepe stilte.

Zoemend vloog een bij over de warme hei, op zoek naar het volgende honingbloempje. De bij zette zich neer naast de steen en stak toen hij een bloempje gevonden had zijn snaveltje uit om de honing te puren.

- Nee zoon, nee, klonk eindelijk dieptreurig de stem van de machtige zwerfsteen.

- Je bent de zesde vandaag en allen heb ik ze moeten teleurstellen. Allen. Het gewicht van mijn leven begint mij ondragelijk te worden.

- Maar hoe kan dat dan, riep de steen, je bent zo lekker warm?

- Er zijn meer warme stenen op de wereld, zei de hunebedkei, - dat is het niet. Je ziet het, ik ben groot, ik ben sterk, alles wijst er op dat ik het ben, en toch ben ik het niet. O, zelf teleurgesteld zijn is erg, maar anderen te moeten teleurstellen is honderd maal erger. Ik wou dat ik niet bestond.

De kleine steen kreeg diep medelijden met de grote.

- Is het zo erg? vroeg hij.

- Nog veel erger, zei de kei. Jullie kleine stenen kunnen tenminste nog rondzwerven, ik kan helemaal niks. Een steen als ik is hulpeloos aan zijn standplaats gebonden...

- Zal ik dan maar gaan, fluisterde de jonge steen.

- Ja, ga maar, ga maar, zei de kei, met een berustende klank in zijn stem. - Maar luister zoon, ik wil je een kleine hoop meegeven. Gehoord heb ik dat zich op twee kilometer afstand van mij een kei ophoudt die nog groter en sterker is dan ik.

Misschien is hij het, informeer maar eens.

- Is dat zeker? vroeg de steen, die de kleine hoop van de hunebedkei tot een grote hoop voelde aanzwellen.

- Nee nee, zeker is het niet, sprak de kei vlug, ik zei: misschien!

- d.w.z. je kunt niet weten, d.w.z. zie maar eens.

- Nou dan ga ik maar meteen, riep de jonge steen naarboven. Dag!

Zich met grote moeite uit de ban van de hunebedkei losmakend, wapperde hij nog één keer met zijn oogje en zette het daarna op een lopen.

De derde kei was niet 1 maar 4 stenen. - VIER stenen tegelijk. Als deze het niet was dan was niemand het, want alle vier waren ze groter dan die hij ooit tevoren gezien had. Ze staken de lucht in als torens, met elk een onmetelijk fors, brandend oog. En weer voelde hij op grote afstand al de kracht waarmee ze hem aantrokken.

- Zijn jullie het, gilte hij boven alles uit, zijn jullie het soms *alle vier tezamen*?

Hij wachtte ongeduldig op het antwoord. Maar het antwoord kwam niet.

Eindelijk, na een angstige stilte die wel 2 minuten duurde, klonk over de hei als een late echo van zijn eigen stem:

- Nee nee nee. - Verder. - Verder. - 1½ km van hier.

De jonge zwerfsteen liet zich op de grond vallen.

- Dat zal wel, schreeuwde hij woest. - Ik-Ga-Niet-Verder, ikganietverder, ikganietverder, ik laat me niet langer beetnemen.

Hij stampvoette.

Daarna gaf hij zichzelf een duw en begon als een driftige egel te rollen. Te rollen!

Begon weer te zwerven, wist niet waarom en wist niet waarheen.

Tegen de avond was zijn drift wat gezakt. En even later, toen er een maan opkwam, werd hij zelfs al een beetje boos op zichzelf, want diep in zijn hart begon hij zich af te vragen: of het toch niet verstandiger was geweest het nog *één* keertje te proberen.

Vroeg zich af: En als het nu de vierde keer eens raak was geweest met bijvoorbeeld een verzameling van *vijf* stenen...

Een ster op klaarlichte dag

Een nieuw hoofdstuk, en nog altijd viel de steen.

Razendsnel werden de dingen op de aarde groter, de speelgoedbomen, de speelgoedhuizen, de speelgoedmensen - al groter.

De aarde trok aan hem, trok.

- Ooo, kon hij maar terugtrekken.

Even maar!

In een heel klein ogenblik, ----- bijv. een sekonde, zag de vallende steen nog net, hoe het weer winter werd. Hoe het in zijn herinnering weer winter werd langs de oevers van een rivier en hoe op het water een streng vlies van ijs de buitende golfjes in bedwang hield.

Er kwamen een paar voetgangertjes aan die wilden proberen of het ijs al sterk genoeg was om overheen te lopen. Eerst met één voet, dan nog eens een voet, nee, ze vertrouwden het niet.

Beter was om het eerst met een steen te proberen.

De jongste vond er een en wierp die op het ijs. Krak, zei het ijs, krrak, maar de steen zakte er niet door. De steen troonde precies in het hart van een grote witte ster, die zich hoe langer hoe verder uitspreidde.

De steen stak zijn voetje uit om weer naar de wal terug te rollen. - Vreemd, het lukte niet, iets hield hem vast. Kon voor noch achteruit, kon wenden noch keren.

En daar lag hij nu, de avonturier met de gouden adertjes, als een eend vastgevroren in het ijs.

Maar geen nood, daar kwam de dooi al aanvliegen, met zijn hoed van zon. Het ijs brak in scherven en de scherven dreven als witte zeilschepen de rivier af. Op één van hen stond als een eenzame kapitein de steen.

- Zou hij het halen, zou hij het klaarspelen op zijn schip zonder roer en voordat de schots gesmolten was een ondiepe zandplaat bereiken?

De oevers schoten voorbij. Bomen, huizen, torens...

Een zilvermeeuw die uit wilde rusten van het vliegen daalde neer op de voorsteven en deed dienst als matroos.

Hij haalde het.

Met een schurend geluid meerde de schots voor de wal.

Enige dagen later was het ijs gesmolten en lag de steen, een dun laagje water als een deken over zich heen, te schitteren op een grintbank tussen duizenden kibbelende rivierkiezels.

De steen zag nog net hoe, toen het zomer werd, de grintbank droogviel en een wagen van de Firma Boltje en Zonen aan kwam rijden die in zand en grint deed. Hoe de wagen volgeladen werd en hoe hij helemaal bovenop kwam te liggen.

Zag hoe hij zich van de wagen liet vallen. In de stad. Ja. In de straat. Vlug. Overreden werd, floplop, opgeraapt door koopman Peterselie, in de lompenkar gelegd. Lapjes die hem uitlachten. Zandhoopballonuitdeballon... Plofff!... fit.

- Echt waar, zei die avond een vrouw tegen haar man, echt waar.

- En ze verzekerde aan een ieder die het horen wilde: Ze had vanmiddag - op klaarlichte dag! - een ster uit de hemel zien

vallen en hij was neergekomen vlak in de buurt.

Natuurlijk was er niemand die haar geloven wilde, allicht niet. Ik zou het ook niet geloofd hebben wanneer ik het niet, heel toevallig, zelf had gezien.

VI

Hier blijven...

Arme, arme steen. Was hij nu dood? Was hij als een paddestoel uit elkaar geploft en geheel van de aardbodem verdwenen?

Niks arme steen, was helemaal niet dood, was nog springlevend en alleen maar een beetje duizelig van de schok. Alleen in z'n ene zij voelde hij een stekende pijn; waarschijnlijk was hij op iets hardes terecht gekomen. Misschien wel op een andere steen. Maar die andere steen moest dan weggeketst zijn, want hij voelde hem tenminste niet.

Langzamerhand kwamen de geschokte atoompjes in zijn lichaam weer wat tot rust en even later trok ook de duizeling weg. De pijn in de zij bleef.

Toen, weer wat later, deed de steen voorzichtig een ernstig oogje open, een oogje met een witte traan er in. De traan rolde er uit en werd gevolgd door een andere traan en nog één en nog één. En toen... w-at?

W-wat zag hij daar? De steen duwde zijn oogje heel wijd open en keek, keek. En ineens begon hij te lachen. Lachte door zijn tranen heen.

En zijn gouden adertjes begonnen te blinken zoals ze nog nooit geblonken hadden. Ze blonken geweldig. Ja, ik geloof dat de zon er een paar ekstra lichte libellen voor uitzond die, zonder dat de steen het merkte, de adertjes helemaal in vloeibaar zonlicht gingen wassen.

- Morgen paps, zei het kleine steentje dat naast hem lag, - uitgeslapen?

De steen kon nog steeds zijn ene oogje niet geloven, hij stulpte er vlug nog een paar bij uit. Zag hij het goed?

- Zeg je niks tegen me, zei het steentje, of ben ik te klein om tegen te praten?

- M-morgen z-zoon, zei de verblufte steen, een héél goeie morgen.

Oef, wat was het warm. Zijn vel werd er helemaal rood van.

- Maar ben je dan echt van mij, stamelde de vuurrode steen, is het heus geen vergissing van je moeder?

Hij bedoelde dat het steentje misschien een vondeling was, bij hem neergelegd vanwege zijn gouden adertjes, zoals een babykindje op de stoep van een rijke meneer.

- Nounou, sprak het steentje, kun je dat dan niet zien? Kijk maar, ik ben van dezelfde steensoort als jij en ik heb ook een klein pietsje goud - hier!

De steen zag het, hij zag het!

- En kijk maar eens naar je zij, vervolgde het steentje, daar ben ik uit gesprongen. Ik pas er precies in. Maar ik *wil* er niet weer in.

- Neenee, dat hoeft ook niet, zei de steen lachend. Kom ik zal je knuffelen.

Ja, nu was hij helemaal overtuigd en er kon geen steen op de hele wereld zijn die vrolijker was dan hij. Een leuk klein dondersteentje waarvan hij de vader was, was dat niet om blij mee te zijn?

Hij stulpte zijn voetje uit en rolde naar de jonge kleutersteen toe.

- Dat kan ik ook, zei het steentje en werkelijk, daar stak het een heel klein miniatuurvoetje naarbuiten en begon te rollen alsof een steenbikker hem op de hielen zat.

- Hier blijven! riep de steen.

Het werd een dolle middag. Als twee uitgelaten jongehonden dartelden de steen en het steentje over het land. De pijn in de zij was over en ze gingen wedstrijden aan wie het eerst bij een bepaalde boom was. De grote steen was weliswaar rapper in het rollen, maar daarnaast had hij nu de handicap van het gat waarvan de scherpe kanten hem afremden; soms ook liet hij de kleine steen winnen door net te doen of hij niet mee kon komen. De kleine had het wel in de gaten, want hij was verre van dom, en daarom zei hij op zijn beurt om de grote steen te plagen: - En nu zullen we doen wie het eerst door dit gaatje is. Het gaatje was dan voor de grote steen veel te klein om doorheen te kruipen.

Ondertussen verloor de steen het goudkorreltje geen ogenblik uit het oog. Dat was zo moeilijk niet, omdat het al op grote afstand opviel door zijn heldere schittering. Wel probeerde het zich zo nu en dan te verstoppen, maar in dat geval was de vader er als de kippen bij. Hij zocht net zolang tot hij hem gevonden had en hield dan een boze preek waarvan hij niets meende. Waarop het kleintje dan weer allemaal kleine knipoogjes gaf, zodat zijn vader of hij wilde of niet in lachen moest uitbarsten.

Ja, het was een verdraaid leuk steentje. - Precies zijn vader, vond de steen.

De middag ging veel te vlug voorbij.

Toen het donker werd bleven de beide stenen liggen en sliepen in, moe maar tevreden en dicht tegen elkander aan.

De geoloog

Een jaarlang trokken vader en zoon nu samen door de mooie wereld en het ging opperbest. De vadersteen, die zich ineens volwassen voelde, vertelde de jonge steen alles wat hij zelf wist en wat hij vond dat *moèst* en de jonge steen nam het aan en deed het, of hij nam het niet aan en ging zijn eigen gang. Zo hoort het ook.

In het begin was de steen het daar niet helemaal mee eens en dreigde met: Pas op, of ik stop je weer in mijn zij! Maar het steentje zei: Doe niet zo ouderwets en lachte de steen in zijn gezicht uit. Hij wist dat hij er toch weer uit zou vallen. En eigenlijk vond de steen het in zijn hart wel leuk zo'n ondeugend zoontje te hebben.

Maar een zwerfsteen hoort alléén door de wereld te reizen, twee zwerfstenen bij elkaar botert niet op de lange duur, het botst en bovendien trekt het teveel de aandacht van de mensen.

En zo brak ook voor hen het droeve uur van scheiden aan. Het ging als volgt: Op zekere dag zei de jonge steen, ik wil naar het westen, en de steen zei, ik wil naar het oosten en beiden hielden voet bij stuk. Goed. De steen zei: - Dan hoepel je maar

op.

- Graag, zei het steentje, dat 's nou juist wat ik wou.

Na elkaar voor 't laatst een voetje gegeven te hebben en gezegd te hebben: het ga je lekker goed, draaiden beide stenen zich om en verdwenen op slag uit elkanders gezicht.

Ze scheidden als goede vrienden.

Even was de steen erg bedroefd, maar dat ging binnen het uur weer over. Hij wist toch vantevoren hoe het zou aflopen: zo en niet anders, en hij zou niet eens anders willen. Hij had zijn plicht gedaan; had zijn zoon opgevoed volgens zijn beste weten en kunnen en als deze vond dat hij op zijn eigen voetje kon staan, wel, dan had hij het recht daarop te staan, eerlijk is eerlijk.

Nee, zijn verdriet was binnen een week weer over. Hij dacht er nog wel aan maar het was zo goed als voorbij. En bovendien, er viel nog zo ontzettend veel werkelijks te zien in de wereld. Achter de groene horizon lag land en achter dat land weer ander land en al dat vele vele land behoorde immers voor een zwerfsteen tot het beloofde land?

Nou dan?

Tenslotte weer een rond en gezond jaar later, toen de steen meende eindelijk in het oosten gearriveerd te zijn - hij wilde geloof ik uitvinden waar toch het kanon stond dat iedere dag een nieuwe zon de lucht inschoot - , in het oosten aangekomen dus, werd de steen op zekere dag aangesproken door een geoloog.

Een geoloog is een soort dokter die, gewapend met een strandschopje, een hamertje en een bril met dubbele glazen, de grond onder onze voeten onderzoekt of er ook steensoorten voorkomen die niet op zijn atlas staan. Als hij er een gevonden heeft is hij zo blij als een klein baasje en moet de hele atlas veranderd worden.

- En wat zei de geoloog?

- Bij de baard van mijn vader, zei de geoloog, vind ik daar even iets? En dat zomaar met mijn blote oog.

De steen antwoordde met zijn gouden adertjes, hij liet ze glinsteren en blinken of hij het zonlicht zelf was. Geen groter ge-

noegen immers dan eindelijk weer eens opgemerkt te worden door een menselijk wezen!

Hoor, de geoloog floot tussen zijn tanden van verbazing.

- Goud, goud, mompelde hij, echt, eerlijk goud.

Hij zette twee felle kunstogen op die zo groot waren als de ogen van een koe. Hij bekeek de steen aan alle kanten, klopte erop en hield hem tenslotte zelfs tegen zijn oor.

- Mijn handen zouden er ruzie om maken, verzuchtte hij. Deze is voor mijn rechterhand, nu kijken of ik er ook nog een kan vinden voor mijn linker.

Maar helaas, er was zo gauw geen tweede te vinden; daarom borg hij de gouden steen voorlopig weg in een soort broodtrommeltje, dat hij meegenomen had om zijn vondsten in te doen.

De steen trof er een hele verzameling andere stenen aan, stenen die evenals hij in een opgewonden stemming verkeerden. Iedereen ratelde met iedereen en de zotste voorspellingen deden de ronde omtrent het doel van de reis. De steen echter werd er tijdens de tocht niet rustiger op; hij wist niet waarom, maar hij kreeg ineens zo'n benauwd gevoel vanbinnen dat hij, buiten zichzelf van onrust, tegen de wand van de bus begon te bonzen. O, kon hij er maar een gat in slaan!

Het trommeltje danste op de rug van de geoloog; het danste misschien wel iets harder dan anders, het ratelde misschien wel een beetje luider, maar de geoloog merkte het niet.

Het was alsof van heel uit de verte iets donkers op de steen afkwam, dreigend als een onweer...

* * *

Nog dezelfde dag, des middags om een uur of vier, werd de steen op de tafel gelegd en, als een troetelkindje op het konsultatieburo van onder tot boven onderzocht. Het onderzoek vond plaats in een helderwitte glazen zaal, die propvol stond met tafeltjes en banken; op de tafeltjes en banken stonden honderden glazen buisjes en rolronde ballonnen en erin dreven vloeistoffen van allerhande kleur en geur. Hier en daar hing

zo'n rolronde ballon te pruttelen boven een vuurpitje. Verder liepen tussen de banken een groot aantal in spierwitte jassen geklede mannen en vrouwen rond.

De steen keek een beetje witjes naar het vreemde spel van de mensen en probeerde uit te vinden waar het allemaal voor was. Misschien zou hij hier met plezier gelegen hebben wanneer iets in hem niet zo geheimzinnig bang was geweest. Waarom eigenlijk? Had hij de laatste jaren niet duizend dingen meegemaakt - en was alles niet goed voor hem afgelopen - altijd? Dus waarom dan nu niet?

Ha, daar zag hij hoe in een hoek van de zaal de geoloog die hem gevonden had stond te fluisteren met een van de witte doktoren. De dokter fluisterde met zijn handen terug en schudde heftig met zijn oren van nee. Daarna gingen de monden van de geoloog en de dokter heel snel open en dicht. De witjas schudde weer met zijn oren. Tenslotte haalde hij twijfelend een schouder op: - Goed.

Tezamen liepen ze naar de tafel waarop de steen zijn onbekende lot lag af te wachten.

- Maar je weet het, hoorde hij de witjas zeggen, - samsam.

- Top, zei de geoloog, als jij het geld verschaft om de grond te kopen.

En hij kreeg het geld. Want twee dagen later kocht onze geoloog, Drs. van Zalm geheten, voor honderddertig duizend gulden het hele landgoed waarop hij de steen aangetroffen had.

- Er werden wel honderd gaten in de grond geboord, er werd gegraven en met water gespoeld, maar hoe men ook groef en spoelde, nergens vond men goud, zelfs geen milligram. De geoloog begreep er niets van.

De witgejaste dokter wel. Die was zijn honderddertig duizend gulden kwijt en hij moest maar zien dat hij ze terugkreeg.

Maar ondertussen lag de steen op de tafel. Hij bemerkte met schrik dat één van de doktershanden hem opnam en in een meetglas met water dompelde. Vervolgens werd hij weer opgevist en met een doek drooggewreven. Hierna legde dezelfde hand hem op een weegschaaltje om te wegen. En dit was wel leuk. Het bakje ging op en neer als een schommel met een

kindje er in en hij was het kindje.

Toen het bakje stilhield waagde de steen het tersluiks een blikje te werpen naar de naald die het gewicht aanwees. Hij woog twee pond en een ons. - Hm, niet slecht.

De dokter krabbelde met een potlood iets op een papier en zei tegen de geoloog: - Hm, niet slecht. Het is ongetwijfeld de moeite waard het goud er uit te halen, binnenin zit namelijk nog een hele klont.

De steen slaakte een luide gil. Au, het ging mij door merg en been.

Iedereen had met de steen te doen, behalve de dokter en de geoloog; die hoorden het niet eens.

- Kan het vandaag nog, vroeg de geoloog, toe, anders moet ik er de hele nacht aan denken.

De dokter schudde knorrig met zijn oren. - Kom nou, zei hij, het is bijna half zes en mijn mond rammelt van de honger. Morgen. Morgen het eerste wat ik doe is de steen smelten en het goud er uit halen. Oké?

De steen knikte, hij vond het best, want op die manier had hij nog een hele nacht de tijd om te ontvluchten.

Het trillen in zijn binnenste hield op en in zijn hoofd gloeide weer een klein sprankje hoop.

Op de vlucht

De dokter waste zijn handen; hij draaide zijn vuurpitje uit, veranderde van jas en verdween, de geoloog huppelend achter hem aan.

En een seconde later draaiden ook de andere dokters hun vuurpitjes uit, sloten hun kastjes, lieten hun handen elkander wassen en veranderden voor ze de zaal verlieten van jas.

Daarna werd het stil.

Even had de steen nog in angst gezeten dat de dokter hem weg zou stoppen, achter een deur met een slot, maar daar had hij blijkbaar teveel honger voor. Wat hij wel deed was inderhaast een doekje over de steen werpen, zodat de andere doktoren

hem niet konden zien.

Maar nauwelijks hadden de geoloog en hij hun leren hielen gelicht of de steen gluurde onder het doekje vandaan.

In de doodstille zaal werd het licht langzaam donkerder; de muren waren niet meer zo wit. De honderden glazen buisjes en ballonnen met de rode en blauwe vloeistoffen erin begonnen te gloeien als kunstbloemen en de flonkerende brokjes kristal die hier en daar op de tafels lagen zoemden en neurieden als de hoorntjes van een koptelefoon.

De steen lette er amper op, hij had wel wat anders aan zijn hoofd dan op mooie gekleurde dingen te letten - het ging om zijn leven.

Om de val die hij voornemens was uit te voeren wat te verzachten, wikkelde hij het doekje waaronder hij lag in dubbelgevouwen vorm om zijn lichaam. Toen hij dit gedaan had bevond hij zich al in de buurt van de tafelrand.

Even later klonk er door de schemering een korte zachte plof.

De vloer bleek niet bepaald van schuimrubber en de schok viel de steen dan ook niet mee. Hij kreeg er een lichte duizeling van en vreesde één moment er weer een paar kleine zwerfsteentjes bijgekregen te hebben - en die kwamen momenteel wel erg ongelegen. Gelukkig had hij nergens pijn in zijn zij en toen de duizeling voorbij was en de steen aarzelend uit het doekje rolde bleken er tot zijn grote opluchting geen steentjes te liggen die paps tegen hem zeiden. Dat viel dus al weer mee.

Na zich terdege overtuigd te hebben dat niemand hem gehoord had, begon de steen te wentelen in de richting van de deur, die ver ver van hem verwijderd was. De vloer was glad en het gebeurde nogal eens dat hij uitgled. Het leek potdorie wel of ze er gele zeep op gesmeerd hadden.

Plotseling, in de stille zaal, een kristalheldere stem. Het klonk als de stem van een engel in een radio, zo'n ding dat hij eens gehoord had op een grasveldje toen er mensen zaten te piknikken in de vrije natuur. De stem zong:

- O, *jij* bent een gelukkig mens!

De steen schrok er van; dit had hij allerm minst verwacht. Hij blikte zenuwachtig naarboven. En daar ontdekte hij op de tafel tegenover hem een knoedeltje rood kristal. Het gloeide en danste in het schemerdonker als het licht van de ondergaande zon in een ruit.

Gelukkig, het was niet om bang voor te zijn.

- Zul je me niet verraden, fluisterde de steen, zul je niet?

Het kristal pinkte en twinkelde met tientallen kleine vlammetjes tegelijk, tientallen kristalletjes. Het was heel vriendelijk om aan te zien, ja het leek bijna op een edelsteen.

- Niet niet niet, zongen de kristalletjes, zoiets believen wij niet.

Het was een geruststelling, en de steen dacht er 1 heel klein ogenblikje aan de nacht in het gezelschap van het lieve kristal door te brengen.

Maar direkt daarop werd hij weer verstandiger.

- Ik heb haast, sprak hij vlug, ik heb erge haast, het-spijt-medat-ik-je-niet-meenemen-kan. Maar je begrijpt...

- Si si si, zuchtte het hemelse kristal, waren wij maar gewone zwerfsteentjes, wij, net als jij.

- En zúlke schone adertjes, zei ze.

- Ja hè, zei de steen, maar nou moet ik weg. Kijk, daar ga ik al.

Heus, hij kon niet langer blijven, er hing teveel van af. -

Denk je dan nog eens aan me? tinkelde het kristal.

Het goud van de steen schoot vuur. - En of, zei hij, nog wel 100 keer op een dag. En meteen rolde hij er vandoor.

Tweede konsternatie, dezelfde avond.

Nauwelijks bij de deur gekomen hoorde de steen opeens aan de andere kant van de muur een groepje voetstappen naderen. De voetstappen hielden stil voor de deur en onmiddellijk daarna ging deze open.

Tegen het licht dat uit de gang de zaal in stroomde stond levensgroot de werkster, haar bezem als een geheven zwaard in de ene hand en het stofblik als een verdedigingsschild in de andere. Ze kwam om alles wat op de grond lag op te vegen.

Het hart van de steen stond stil van schrik. Hij probeerde nog weg te duiken, maar telaar. Een werkster is iedereen te vlug af. De werkster stapte strijdvaardig naar binnen en stak me

1 handomdraai een zestal kunstmanen aan die, al sirkelend, een zee van licht over de steen uitwierpen. En natúúrlijk begonnen die ongelukkige adertjes van hem weer te blinken, de werkster zag het onmiddellijk. Ze bukte zich, tilde de steen van de vloer en plantte hem op een tafeltje binnen haar bereik.

Wonderlijk, dacht ze, zo laat op de avond. Het ding had allang moeten slapen, onverantwoordelijk gewoon, zo laat als sommige stenen tegenwoordig naar bed gaan.

Daarop zette ze zich met grote ernst aan het vegen.

Ziezo, de steen was weer even ver als toen hij begonnen was.

- Afwachten nu maar en net doen, alsof hij nog een miljoen jaar de tijd had. Hij durfde niet nóg een poging te wagen. Tenminste niet waar de werkster bij was. Veronderstel eens dat ze zou gaan nadenken en zeggen in zichzelf: - Ik kan hem beter opsluiten in een kastje en de sleutel omdraaien. Dan was hij helemaal het haasje.

Na een half uur hard vegen moest ze even weg, ik geloof om de caramels te halen die ze in haar mantelzak had laten zitten. De manen liet ze branden, en, o vreugde, de zaal deur openstaan.

De werkster was nog niet uit het gezicht verdwenen of de steen nam zijn kans waar. Zonder een moment te aarzelen liet hij zich vallen. Als een bom dreunde het door de zaal.

En nu voelde hij geen duizeling. Een razende Roeland gelijk wentelde hij naar de deur. Vlug, vlug!... Toemaar, nog vlugger... nog vlugger!

En hij haalde het, hij háálde het!

Op hetzelfde moment dat de werkster, smakkend op een caramel, de zaal weer binnenparadeerde wipte de steen de hoek om. Trok ze de deur achter zich dicht, lag de steen aan de andere kant. Bravo! Meesterlijk gedaan.

Nu vlug in de gang een donker hoekje opgezocht. Een stijf kwartiertje rollen en daar vond hij er een: achter het brandblusapparaat. Het was er een beetje stoffig, maar dat hinderde niet. De vluchteling trok zich zo diep mogelijk terug in de schaduw van de cilinder.

Uren gingen voorbij. Het was volslagen donker geworden

buiten. De werkster ging naar huis en draaide de lichten achter zich uit. Ze had de steen niet gemist.

Eenmaal, tweemaal passeerde er nog een andere werkster; daarna werd het stil. Geen kraan die liep, geen voetstap, niets.

Weliswaar was het nu ook donker op de gang, maar als een steen wil kan hij uitstekend zien in het donker; bovendien kwam al spoedig achter een raam de echte maan op.

De steen besloot het er op te wagen. - Nee stil, daar kwam de nachtwaker aan; hij speurde rond of er misschien iemand was die een mikroskoop wilde stelen.

De steen trok zich weer terug in zijn hoekje.

Ook de nachtwaker merkte niets.

Hij droeg een groot licht oog op zijn buik waarmee hij om zich heen scheen. Het licht van het oog weerkaatste tegen de wanden, viel op de vloer en bleef daar nog wat na liggen gloeien. Dan ging het uit.

De steen wachtte tot de nachtwaker verdwenen was.

Rolrol, rolderdebol, ging het even later in het lege, in het stille gebouw, rolrol, klap op m'n bol, de ene gang uit, de andere in, de ene in, de andere uit.

Ik weet niet hoeveel gangen er in een leeg gebouw zijn, misschien wel vijftig en de steen trok ze allemaal door. Niet in één nacht, nee - dat zou niemand klaar spelen - in drie nachten; overdag hield hij zich schuil: eenmaal achter de centrale verwarming en de tweede maal tussen de openstaande deur van een W.C. en de muur.

En hoe de dokter ook zijn best deed om de steen op te sporen, hoe hij ieder stukje van de gang op zijn knieën doorkroop, vinden deed hij de vluchteling niet.

Verreweg het onplezierigste van de hele geschiedenis was voor de steen het van de trappen afstuiten. Iedere tree moest namelijk afzonderlijk genomen worden en elke keer moest hij zich opnieuw laten vallen, daarbij voortdurend in de vrees levend in kleine kindersteentjes uiteen te zullen spatten. Het begon op zijn zenuwen te werken.

Gekwetst en gekneusd bereikte hij eindelijk de begane grond. En eindelijk, in het holst van de derde nacht, lag hij dan toch voor de deur, niet de buitendeur weliswaar, maar de op 1 na

laatste, die naar de hal leidt; een zwaai deur. - Nu kwam het er op aan goed te kunnen handelen.

Hij zette bliksemsnel zijn radertjes in beweging en begon te denken.

De nachtwaker en het spook

Bonk. Bonk. Bonk. - Bonk. Bonk. Bonk.

Een vlieg die tegen het glas van de deur hing te slapen schrok wakker. Wat was dat?

Bonk, bonk, bonk! Hij wreef zijn fijne zijden vleugeltjes tegen elkaar en spitste zijn typiese snuitje om te luisteren.

Bonk, bonk, bonk!

Vreemd. Het was niet de zon die tegen het venster klopte om aan te kondigen dat de nacht voorbij was. De nacht was nog lang niet voorbij. Kijk zelf maar.

Bonk, bonk, bonk. - Hm, hij zou maar een andere slaapgelegenheid opzoeken; hij hield er niet van midden in de nacht wakker gemaakt te worden, gestoord door de een of andere vliegenmepper die hem wilde sarren. Hij spreidde zijn zachtzijden vleugeltjes uit en snorde naar het plafond.

Bonk, bonk, bonk!

Nu schrok ook de nachtwaker wakker, die met zijn oude hoofd op de armen ingedut was. Indutten mocht niet, hij wist het wel, maar als er geen dief in het gebouw zit, wat heeft een nachtwaker dan te doen? Wat heeft het voor zin, zeg nou zelf. - Hij schrok wakker en dacht dat de directeur voor de deur stond. Bonk, bonk, bonk.

Hij rende de trap af, het lichtgele oog schommelend op zijn buik. De vlieg zag hem aankomen. In drie, vier, vijf, zes stappen was hij bij de deur, de eerste deur. Een duw - daar zwaaide de deur open.

Bij het zwakke schijnsel van het oog zag de vlieg nog net hoe een steen met fantasties mooie gouwen adertjes in drie rolronde sprongen de hoek omglijpte. Nog geen sekonde later klapte de deur, vlak achter zijn rug, dicht.

De vlieg begreep er het fijne niet van. Moest hij dáárvóór wakker gemaakt worden midden in de nacht.

Kwaad als een spin sloeg hij zijn driftige vleugeltjes uit om wéér een andere slaappleaats op te zoeken.

De nachtwaker stond nu voor de buitendeur.

Hij trok zijn das recht, kuchte en opende de deur... - Goedenavond, zei hij.

Niets te zien.

Wel, dit en dat, de nachtwaker begreep er nog minder van dan de vlieg en hij had nog wel een veel groter hoofd. Hij was er zeker van dat hij had horen kloppen.

Deur weer dicht - mopperen - trap tegen de zwaaideur - mopperend naar boven. Nog harder mopperen vanwege de pijn in zijn grote teen (van de trap tegen de deur).

Intussen wentelde de steen zo vlug zijn voetje hem dragen kon naar de volgende deur, de buitendeur. Toen: - Bonk, bonk, bonk!

Halverwege de trap gekomen, hoorde de nachtwaker opnieuw het gebonk.

- Wel Van Dullemen, zei hij, heb ik me dan toch vergist? Stond er dan toch iemand voor de deur?

Hij voelde zich niet helemaal op zijn gemak. Veel langzamer dan de eerste keer daalde hij de trap weer af, de gang door, naar de hal. Bonk, bonk, bonk! Zachtjes de zwaaideur open, dicht - even wachten - even diep ademhalen - dan: OPEN.

Met bevende vingers trok de nachtwaker, die als een keeshond zo bang was voor spoken en nachthemden, de deur uit het slot en gilde - gilde bijna.

Voor hem, voor de deur, stond een onmetelijk groot, griezelig donker gat, een gat dat er uitzag als een zwart nachthemd. Verder niets.

- Help, kreunde de nachtwaker, help.

Hij wist niet hoe vlug hij de deur weer in het nachtslot zou gooien en naarboven rennen.

Hij kroop in zijn hokje, zette de tafel tegen de deur en kwam

er het verdere deel van de nacht niet meer uit.

De vlieg, die meegevlagen was het wachthokje in, schudde zijn wijze snuitje. -
Als mensen ook niet altijd elkaar het leven zuur moeten maken...

Beneden tuimelde de steen de stoep af. Ontsnapt! Hij kon van opluchting wel stuiten nu.

Tóch - maar waarom dan toch? - voelde hij zich minder opgelucht dan hij gedacht had. - Ja waarom? Hij was te moe om er over na te denken. Blindelings, alsof niets hem meer tegen kon houden, sloeg hij de weg in naar het hek.

Halverwege kon hij niet verder. Op van de vermoedenissen en de spanning van de laatste dagen, viel hij pardoos in slaap.

Laatste hoofdstuk

Slaap maar rustig, steen, slaap maar zacht.

Over de weiden kwam een jong zwart paard aandraven.

Het was het paard van de wind.

Slaap maar rustig, steen, slaap maar zacht.

Wie geen steen heeft om van te houden, heeft misschien een konijn of een boek.

Over het water kwam een jong zwart paard aandraven.

Het was het paard van de slaap.

Slaap maar, toemaar steen, slaap maar zacht.

Want de slaap is voor het paard

en de slaap van het paard voor de steen.

Slaap maar rustig, steen, slaap maar zacht. -

Een steen is als het hart van een mens.

Het is warm of koud, het is zwart of wit, het is rustig of het kan de slaap niet vatten.

Ook een steen heeft een hart en het gevoel van een steen voor een andere steen kan vaak evengroot zijn als, bijvoorbeeld, van een mens voor een dier.

Mannenbroeders, wie een hart van steen heeft, is heus niet

slecht af. - Maar dit is een droef hoofdstuk en wie het niet lezen wil moet zijn oren maar dichtstoppen - het mag.

De steen sliep als een roos. Sliep als een roos in het gras. Hij was namelijk in slaap gevallen onder een rozenstruik. Daarom sliep de steen als een roos en werd wakker als een roos. Dat was toen de zon al in volle bloei stond en geurde als een bosje bloemen.

De witte stenen roos lag op zijn rug en snoof vol welbehagen de heerlijke geur van de zon in. Hij voelde zich piekfijn. Ik geloof, een roos voelt zich altijd fijn. En tussen de lange stelen van het gras was het zo veilig als in een vogelkooitje.

Hij lag daar zowat wel een uur met half geloken oogjes te dromen. Toen hoorde hij de sluipende voetstappen van een mens en daarbovenuit het ratelende geluid van een masjiene.

En ineens was hij geen roos meer, maar gewoon weer een steen, eentje die volkomen op zijn hoede is.

Hij herkende het geluid wel; het was zo'n kleine grasmaaimasjiene die met messen het gras onder iemands voeten wegsnijdt.

En wat betekende dat? - Bonzjoer rust! - Dat betekende het.

De steen had de situatie onmiddellijk door. De geoloog en de dokter die eerst niks hadden willen zeggen en het hele gebouw op hun eentje hadden doorzocht, maakten tenslotte bekend dat er een rijke steen gestolen was of gewoon weggeraakt. En iedereen moest nu helpen zoeken, van de assistent tot en met de portier, van de werkvrouw tot en met het mannetje-van-alles.

Ook de tuinman. De tuinman had opdracht gekregen al het gras plat te maaien omdat de steen, wie weet, in de tuin verstopt lag.

Nu, dat was een tegenvaller. De steen verliet op staande voet zijn geurige paradijsje en vluchtte de grassteppe in. Vooruit maar weer, het leek of hij nergens rust mocht vinden.

Wie goed toekeek kon toen zien hoe in het gras een smal paadje ontstond dat langzaam naar het hek toekroop. De grasstengels werden over een kleine breedte platgedrukt en richtten zich vervolgens weer op, maar niet helemáál. Zodoende bleef het paadje zichtbaar.

Bij het hek aangekomen, hield het paadje op. En kijk, daar glipte de steen tussen twee spijlen door.

Hij lag nu op een vuil, rommelig fabrieksterrein.

Het was nog klaarlichte dag en het leek hem niet verstandig zich bloot te stellen aan de ogen van de mensen die hier overal op het terrein rondliepen. Beter was een veilig schuilplaatsje op te zoeken en de nacht af te wachten.

- Voort nu, zet er een beetje haast achter, steen! Ieder ogenblik kun je ontdekt worden!...

Ja, dat dacht ik wel - daar komen er al twee op hem af.

- Toe dan toch! Vlugger!

De arme steen wist niet goed waar hij het zoeken moest, hij raakte in zijn eigen gedachten verward. Links van hem verrees een grote heuvel uitgebrande kooks, daar zou hij met zijn witte huid helemaal opvallen en rechts lag eenzelfde soort heuvel van korrelig, donkerbruin ijzeroer. Ook daarin zou hij teveel in het oog lopen. Maar hij had een plan.

Ijzeroer is, zoals we weten, om ijzer uit te halen. Het lijkt op leem, maar er zitten weldegelijk ijzerdeeltjes in en die er in zitten worden er uitgesmolten in een hoogoven, met een hoog vuur.

Welnu, als de steen geweten had dat het terrein waarop hij zich bevond toebehoorde aan een hoogovenbedrijf - **VERBODEN VOOR ONBEVOEGDEN!** - dan had hij zich wel 10 × bedacht voor hij deed wat hij nu deed. - Zo rap de hobbelige grond het toeliet rende hij naar het bruine ijzeroer toe en wentelde er zich in rond, wentelde er zich in rond tot hij zo bruin zag als het ijzeroer zelf. Daarna ging hij rustig tussen een paar grote brokken liggen en deed alsof hij dood was.

De twee mannen beenden voorbij. Ze keken wel overal rond maar ze slaagden er niet in de steen op te merken. Weer was zijn list gelukt. En wanneer hij zich nu maar voor de rest van de dag gedekt kon houden, en dat kon heel goed met die bruine schutkleur van hem, dan zou hij zich vanavond weer mooiwassen en verdertrekken. Dat was dus in orde.

Maar, vreemd vreemd toch, opnieuw voelde de steen die onverklaarbare onrust over zich komen. Hij liep geen enkel gevaar en toch brak het angstzweet hem uit. Het was als een aan-

zienlijk grote, zwarte wolk die almaar aangroeide en groter werd. Groter. Groter.

O, en hij kon hem niet meer ontvluchten, hij kon niet meer. GROTER.

De steen begon zachtjes te kreunen.

Komkom, huil nou niet, steen, huil nou niet.

Over het terrein kwam een zwart paard aanjagen. - Het was een kleine trein; een soort halfwas lokomotiefje was het met een hele stoot kiepkarretjes er achteraan. De trein hield stil voor de voet van de heuvel waarin de steen lag.

Het ging nu vlug in zijn werk.

De kiepkarretjes werden volgeladen, naar de fabriek gesleept en 1 voor 1 leeggestort in de vuurrode mond van de hoogoven.

* * *

Het werd donker om hem heen - nacht, en de steen had ineens lust om heel erg lang te slapen, om te slapen en nooit meer wakker te worden. Hij wilde nieteens meer zwerven, wilde alleen maar stil zijn. Hij merkte zelfs niet hoe het al warmer en warmer werd in de oven, hoe het vuur blies en tekeer ging als een rood monster dat geen medelijden kent en geen afkoeling; hij merkte het niet. Langs zijn verhitte lichaam biggelden een paar grote tranen, echte tranen van goud.

Het ijzer smolt en het goud smolt en beiden vloeiden broederlijk dooreen.

Het metaal werd in brede staven gegoten. Later, afgekoeld, werden de staven vervoerd naar de een of andere fabriek en daar omgewerkt tot potkacheltjes.

- Kijk, zegt misschien iemand die zo'n kacheltje koopt, kijk, een zwak plekje.

En zijn vrouw zegt: - Morgen direkt terugbrengen, morgen zo gauw je aangekleed bent, want daar hebben wij ons goede geld niet voor betaald.

Tja.

En wat wil dit verhaal nu leren? Wil het ons leren op goud neer te zien?

- Neen, geenszins. Die dit bedacht heeft weet veels te goed wat goud in de wereld waard is en die het opschreef deed het - laten we eerlijk zijn - ook een beetje om de pingping.

Maar goed, wie nu weer eens een potkacheltje koopt en een zwak plekje ontdekt dat glinstert en van mooi goud lijkt, breng het niet meteen terug, want het *is* van goud. Poets het zo nu en dan eens op met een lapje katoen, adem er op en kijk hoe het *dan* glinstert. Het is dan in een bijzonder goed humeur.

Want ook goud heeft zijn zwakke plekjes en het heeft onze bewondering nodig, anders wordt het flets.

Trouwens - en dit wou ik maar zeggen - iedereen heeft wel ergens een zwak plekje, een zwak plekje van goud.

Of een zwak plekje vóór goud?

UIT

Fragmenten van een geschreven leven

1 Waar en wanneer begint het leven van een schrijver? Op het moment dat hij zijn eerste gedicht schreef (meestal genoemd: gedichtje), zijn eerste werk publiceerde in een tijdschrift of in boekvorm, in het jaar dat hij leerde schrijven): het vijfde of zesde levensjaar) of gewoon op het moment dat hij geboren werd?

Waarschijnlijk het laatste. Niet alleen omdat hij toen geboren werd als de mens die later zou gaan schrijven, maar ook omdat waarschijnlijk zijn schrijverschap toen al in de kiem bepaald werd, door erfelijke, familiale, sociale en/of andere factoren. Anders zal het in de daarop volgende jaren gebeuren. De kinderpsychologen en dieptepsychologen stellen steeds nadrukkelijker dat het karakter van een mens in wezen gedurende de eerste twee levensjaren en vooral tijdens het eerste jaar bepaald wordt. Het verloop van zijn hele verdere bestaan modificeert alleen maar de grondtrekken, behalve misschien als er zich heel ingrijpende gebeurtenissen afspelen.

Daarom is het voor een schrijver ook nauwelijks mogelijk om antwoord te geven op de vraag, die blijkbaar bij uitstek aan schrijvers gesteld wordt: Waarom schrijf je? Het antwoord is soms een rationaliserende repliek, maar de werkelijke reden ligt veel dieper.

Minstens even boeiend is de vraag, waarom de een als reactie op een konflikt, een trauma, een frustratie, een prikkel, beeldend kunstenaar wordt of filmer en een andere schrijver/woordhanteerder of arts of politicus. De schrijver/kunstenaar zelf zal zelden antwoord kunnen geven op de gestelde vraag. Ik ook niet. Hooguit kan ik in mijn latere leven en in mijn werk - en eigenlijk is alleen het laatste hier belangrijk - trekken, eigenschappen, momenten terugvinden die ik herken van vroeger en die mij aan mijzelf doen herinneren, mijn gedachten, mijn leven; vermoede verbanden, waarover anderen mogen

oordelen, meer niet.

Voor de rest interesseert het me niet erg, die autobiografie; een schrijver hoort eigenlijk geen gezicht te hebben - fotoos, televisieportretten zijn uit den boze - alleen zijn werk hoort een gezicht te hebben, voor zichzelf te spreken. Zijn werk is 'waar', 'werkelijk', zijn gerekonstrueerde leven voor een groot deel hypoteties.

Wat zijn de eerste beelden uit mijn vroegste jeugd die me bijgebleven zijn? Het zich herhalende avontuur van de lichtjes die ontstoken worden in de dorpsachtige stadswijk van Kampen waar mijn ouders toen woonden, de terugkerende verrukking - ik kan mezelf prakties nog horen kirren van plezier; de angst toen mijn vader zich uit het raam van het bovenhuis boog en een potlood probeerde te pakken dat ik naarbuiten had gegooid op het schuin aflopende dak van de erker, de angstige overtuiging dat wie zover naarbuiten boog - alleen zijn voeten en schenen rustten nog op de vensterbank - wel naarbuiten *moest* vallen - maar hij viel niet; de toverachtige verrassing in dezelfde periode toen mijn grootvader een klein tafeltje, dat hij speciaal voor mij en op mijn maat had gemaakt, door het vloerluik naarboven stak.

Die eerste beelden, realiseer ik me - ze stammen waarschijnlijk uit mijn derde jaar - zijn niet onvrolijk en positief en ze waren van een grote en sprookjesachtige intensiteit. Hoewel ik naderhand (mede door familiale en sociale omstandigheden) een behoorlijke neurotikus ben geworden, aan terugkerende depressies en melancholie leed, enzovoort, ben ik eigenlijk altijd wat je noemt een typiese levensaanvaarder geweest, met nogal wat veerkracht en mateloos nieuwsgierig, tot in het onbeschaamde toe, terwijl ondanks de sombere buien, frustraties, tegenwerking, enzovoort, het leven voor mij een avontuur was en is. Meestal word ik zonder ongenoegen wakker - in tegenstelling tot veel mensen - , sta zonder aapachtig te treuzelen op, ontbijt zonder uitzondering graag en begin vrij gauw te werken: een ochtendmens, een ochtendwerker. (Ongeveer de helft van de mensen en een groter percentage kunstenaars en schrijvers zijn avondmensen; voor de namiddag- en avond-

werkers heeft dit soms vervelende maatschappelijke konsekwenties omdat bijna iedereen tot een typies dagleven wordt gedwongen. Alleen kunstenaars bepalen meestal hun eigen dagindeling, werknemers vrijwel nooit.)

Tegenover deze vorm van levensaanvaarding heeft bij mij altijd gestaan: een grote angst voor de dood en een zo mogelijk nog grotere weerzin tegen het ouderworden. Ik moet veertien, vijftien, zestien jaar geweest zijn toen ik welhaast in bed lag te huilen dat het leven zo snel ging en dat het eigenlijk nauwelijks zin had om veel te leren omdat die kennis na korte tijd toch weer verloren ging; al lang daarvoor was ik me ervan bewust dat ik griezelig gauw opnieuw jarig was - het jaar was zó voorbij; daarnaast ben ik beschamend lang bang geweest in het donker, tot ver in mijn puberteit, hoewel ik het nooit heb laten merken en dapper de onverlichte zolder overging naar mijn kamertje of om winterappels van de kratten te pakken als er mij om gevraagd werd. Het oudste kind uit een gezin hoort niet bang te zijn, laat staan iemand in wie zoveel geïnvesteed werd als in mij.

Nu ik deze korte passages neergeschreven heb, heb ik het sterke vermoeden dat veel ervan in mijn werk terug te vinden is - zoals het eerste gedicht van mijn verzamelbundel *Persoon/Onpersoon* in een notedop de tematiek van mijn overige poëzie bevat - en dat de gespletenheid die eruit spreekt, de tegenstrijdige trekken, kenmerkend zijn voor mijn persoonlijkheid en mijn werk. (Ik ben dan ook een Tweeling, duiden astrologie-gelovigen.)

Anderzijds ervaar ik vaak wat anderen als tegenstrijdig ondergaan of benoemen niet als tegenstellingen. Maar daarover later.

2 Psychologies en dieptepsychologies gezien zou je kunnen zeggen dat er twee individuele aandriften zijn om iets kunstmatig te maken, om te schrijven e.d., en één meer algemene. De laatste is de algemeen aanwezige behoefte om iets te maken dat er voorheen niet was (: de mens is een zelschepper) en om zichzelf, een deel van zichzelf te externaliseren, zijn eigen

grenzen te overschrijden en zo pas goed tot objectieve buitenwereld te worden: waarmee het afsplitsingsproces van de soort en van het individuele proces dat bij de geboorte begon voltooid is. Deze objectivering en afsplitsing is een proces van vervreemding, maar ze voert voor de produkten van een kunstenaar lang niet zover als het geval is bij de industrieprodukten die de arbeider voortbrengt. Kunst blijft herkenbaar persoonlijk en als zodanig het onvervreemdbaar eigendom van de kunstenaar; deze wenst dit ook en ziet er met argusogen op toe dat het zo blijft. Of dit maatschappelijk gezond is in marxiaanse zin is iets anders en ook iets anders dan Marx ten aanzien van de industrieprodukten bedoelde.

De andere twee aandriften zijn hoogst persoonlijk, al spelen ook hier maatschappelijke en familiale omstandigheden een rol, een kleine of grote of allesoverheersende: kunst, literatuur als compensatie van een tekort aan contact en communicatie of ook wel door andere tekorten, maar waarom de een schilder wordt, de tweede schrijver en een derde filmer, daarover weten we weinig of niets. Maar het is in oorsprong zeker niet uit bewust gekozen sociale motieven.

En dan is er nog de klassieke dieptepsychologische theorie van kunst en vooral van de taal als ego-uitbreiding, een middel om de primitieve almacht van het kind zoals het die ervaart in de eerste maanden na de geboorte te bestendigen. Het ik en de omgeving, waaronder de moeder, zijn één: de wereld is ik en ik is de wereld, een niet-ik bestaat nog niet eens. Na ongevraagd uit de veilige onwereld van de moederbuik geperst te zijn, door een nauwe doorgang naar de nieuwe ik-wereld, wordt het kind opnieuw gedwongen deze onbegrensde ik-wereld te verlaten d.m.v. een geleidelijk breukproces dat een scheiding tussen ik en niet-ik, tussen hand en wieg, tussen eigen lichaam en moederlichaam aanbrengt. Dichters, schrijvers, woordgebruikers slagen er gedeeltelijk in door middel van woorden weer een greep op de afgescheiden wereld te krijgen en de afstand tussen ik en wereld te reduceren. In die zin wordt het schrijfproces door de psychologie benoemd als een infantiel, regressief proces, dat tevens een vorm van magies-primitieve machtsuitoefening is; macht is ook: de wereld dwingen naar je te luiste-

ren. En wat voor functie de literatuur verder in iemands leven ook mag krijgen, het blijft daarnaast een vorm van zelfrealisatie, getuige de enorme inzet waarmee het woordspel gespeeld en de markt bespeeld wordt, de vaak volledige investering in het kunstenaarschap, die soms ten koste gaat van andere fakulteiten, de eindeloos lange (!) ruimtetenen, de gekwetstheid bij slechte kritieken wanneer op het uitgestrekte en geëxternaliseerde ego getrapt wordt en tenslotte, daar de wereld die veroverd moet worden dezelfde is als die van iedereen, de bekende onderlinge jaloezie, de kempfanigheid enzovoort, die tot de grootste onsmakelijkheden van het kunstbedrijf behoren. De middelen moeten dan ook tot het uiterste geperfectioneerd worden om zo effectief mogelijk te kunnen overtuigen. De toeigening is hier compleet. Wanneer een dichter het woord huis gebruikt is het (voor hem/tijdelijk) een huis en als de inhoud van zijn werk ook voor anderen reëel wordt (w.o. zijn woord huis) is hij tevreden, heeft hij zijn doel bereikt.

Over deze zaken zijn wel enkele studies geschreven en er is een overvloedig materiaal bijeengebracht, dat wijst op een relatie met het infantiele orale stadium: 'melk van woorden'. Alle elementen die bij de voorkonditionering een rol spelen zijn echter nog lang niet bekend, laat staan verklaard, noch wat betreft de sociale invloeden en bepaaldheden, noch wat betreft de psychologische, de biologische, biochemische of de erfelijkheidsfactoren, etc. Onderzocht zou moeten worden of bepaalde orale symbolen niet vooral in een vroeg schrijfstadium optreden of in een bepaalde labiele periode, iets wat ik eigenlijk verwacht. Hoe het zij, wanneer dit de voorgeschapen en misschien latente konditie is, dan wordt deze geaktualiseerd door latere conflicten en frustraties en dezelfde infantiele mechanismen treden in alle hevigheid weer op, met als gegarandeerde straf depressies en melancholie.

Is dit allemaal ook bij mij het geval (geweest)? Voor een deel onderken ik het wel, voor een ander deel wil ik het niet of pas achteraf onderkennen uit angst mijn spontaniteit te verliezen: spontaniteit, de absolute en noodzakelijke voorwaarde voor het maken van kunst en literatuur, ongeacht alle bewustzijn en rationaliteit die er verder aan te pas mogen komen. Het is

een levensgroot misverstand te denken dat deze dingen elkaars tegendeel zijn; het bewustzijn van de motieven is iets anders.

In ieder geval heb ik al heel vroeg willen schrijven, ik schat dat het in de derde of vierde klas van de lagere school was dat ik op de vraag wat ik later wou worden, antwoordde: verhaaltjesschrijver. Ik probeerde het ook, nam potlood en schrijfpapier en ging achter de tafel zitten. Bij mijn weten kwam er nooit iets op papier of niet meer dan een paar regels. Poëzie ging beter; de eerste versjes schreef ik op mijn dertiende, wat vroeg is voor een provinciaal jongetje uit *dat* milieu in *die* tijd. Ook schreef ik thuis opstellen voor school, waarvan ik me er een duidelijk herinner. Nogal opgetogen liet ik het aan mijn moeder lezen. Mijn moeder, niet tevreden met de krisissituatie waarin de tijd ons geplaatst had en die niet strookte met haar ambitie, een situatie waaruit mijn vader ondanks al haar verwijten ons niet kon verheffen, had het heft zelf in handen genomen en met hulp van beter gesitueerde familieleden een zaak opgericht, in manufakturen. De zaak floreerde vanaf het begin en begiftigd met een groot zakentalent, evenals haar vader en broers, slaagde ze erin om samen met mijn vader na ongewoon korte tijd op vrij vroege leeftijd te gaan rentenieren, na alle vier kinderen bovendien nog een goede opleiding gegeven, respektievelijk aangeboden te hebben. Maar zover was het nog niet. Ik liet het opstel dus aan mijn moeder lezen, maar in plaats van de verwachte lof werd ze razend, of nee, half razend en half kil, zoals ze vaker kon zijn. Het onderwerp waarover we voor school moesten schrijven was namelijk: Op de markt. En de eerste zin, die ik me nog letterlijk herinner, luidde: Iedereen gaat altijd naar de markt, want op de markt is alles veel goedkoper. Woedend was ze. Pas een zaak openen en dan zoiets schrijven! hoe ik het in m'n hoofd haalde! En bovendien, op de markt was niet alles goedkoper, dat leek alleen maar zo; en de kwaliteit was veel slechter. Enzovoort. En hoe ik haar probeerde aan te praten dat het maar een opstel was, het bleef een schande wanneer ook maar iemand het onder ogen kreeg en ze verplichtte me gewoon het opstel te herschrijven, waarschijnlijk de enige keer in mijn leven dat ik iets uit opportunistiese redenen herzien heb. Maar ik nam het haar wel kwalijk,

vond het bekrompen, zeker van iemand die tenminste één boek per week las en in de Mattheüs Passion had gezongen. Maar het duurde nog een flink aantal jaren voor ik de moed had op haar ‘Denk je soms dat ik hier sta te liegen?’ te antwoorden met: ‘Ja!’

De tweede ervaring die me schichtig maakte was toen ze, jaren later, een zakboekje met echte gedichten van mij ontdekte, meest sonnetachtige toestanden. Ik was toen zestien, zeventien jaar en de verzen dropen van eenzaamheid en oorlogsleed, terwijl levensgrote twijfels werden uitgesproken aangaande het bestaan van God, de zin van het leven, enzovoort (de titel van een gedicht uit 1941 luidde: ‘De atheïst’). Voor de helft leefde ik in die tijd in een romanties heelal, vol rondvliegende woordvogels, bijna tastbare materie aannemende gevoelsvormen en verliefdheden op afstand, want het edele vingerwerk was er bij ons niet bij zoals bij de legendarische AJC, die toen ‘vingerclub’ genoemd werd. Ik snoof het op uit de lucht, noteerde lopend mijn invallen en werkte ze uit ook. Het resultaat stopte ik 's avonds in een leeg radiokastje, helemaal achterin onder andere papieren. Maar natuurlijk was ze weer te nieuwsgierig om er af te blijven, pakte op een keer toen ik naar bed was het boekje en las erin. Voelde ondanks de voor haar hermetiese taalvormen toch iets van de sfeer en ontdekte mijn twijfel aan het bestaan van God. Toen was de boot aan en begon het gezeik: het half huilerige ‘of ik dan niet meer van God hield?’ - en dat voor iemand die ze zo graag dominee had willen zien worden en later arts - de droom van alle kleine middenstanders in die tijd, zeker in het Mekka van de Gereformeerden zoals de goede stad Kampen genoemd werd - en wie dat meisje wel was waar ik over schreef. Ik was diep geschokt en voelde me aangetast in mijn recht op alleenheid, op poëzie. Ik herinner me niet meer wat het verloop van het gesprek was waar mijn vader zwijgend bij aanwezig was, zij het zoals gewoonlijk herhaaldelijk aangemoedigd om toch ook eens wat te zeggen, maar ik meen dat de eerstvolgende tijd beter op mijn lektuur werd toegezien. Mijn poëzie besloot ik voortaan beter weg te stoppen, wat ik dan ook konsekvent gedaan heb, niet alleen om mijzelf. Ik had gemerkt dat ik mijn

ouders diep geschokt had en pijn had gedaan, alleen door die dingen te schrijven die ik voelde. Het bezitten van een schuilnaam leek mij een onontbeerlijke zaak, een naam om je niet achter maar *in* te verschuilen en het is één van de redenen dat ik er later een aangenomen heb: om van het gezeur af te zijn.

Wie wil schrijven doet dat met zijn hand, althans begint ermee. In de eerste klassen van de lagere school trilde mijn hand als die van een volwassen zenuwlijder; ik had een slecht handschrift, bibberend en met veel uitschieters; de onderwijzeres hield soms mijn hand vast om mooie rechte op- en neerwaartse lijnen te trekken van de letters. Heel langzaam ging het iets beter en kreeg ik mijn hand meer in de hand. Maar nog tientallen jaren hield ik hem soms voor mij uit om te zien of hij trilde, of ik mijn spieren in bedwang had.

Over enige jaren zal mijn hand weer gaan trillen. Afschuwelijk. En feitelijk doet hij het soms weer een beetje, van emotie of omdat ik mijn spieren niet meer beheers? Ik zie soms de handen van veertigjarigen trillen of het oudemannetjeshanden zijn. Ontzettend. Maar wat is er gebeurd dat ik in zo'n korte tijd een kleine zenuwlijder werd? En heb ik daarom misschien schrijver willen worden, beter-schrijver? Nog een wonder dat ik geen mooi-schrijver ben geworden.

Ik zou niet weten wat er van mij zonder taal, zonder woorden geworden zou zijn. Een nog grotere neurotikus? of een gezonde houthakker, een geslepen koopman? Soms is het zo dat woorden de dingen juist versterken in plaats van ze van leven of spanning te draineren; aan verbaliseren wordt te vaak een katartiese invloed toegeschreven, mede onder invloed van een foutieve opvatting van de psychologie. Niet alles moet verwoord worden. Daar staat tegenover dat woorden mijn leven enorm verrijkt hebben, niet alleen de woorden die ik zelf gebruik in mijn werk, al breng ik daar de voor mijn gevoel meest essentiële in onder.

Taal. Woorden. Ik zou ze hebben willen uitvinden als ze er niet geweest waren. Bijvoorbeeld als primitief mens, holbewoner: een of twee werkelijk nieuwe woorden vinden. En de

weinige andere die er waren heel goed gebruiken, het effect ervan op elkaar en op de mensen nauwlettend bespieden. Aaahhgr. Het woord *is* wat het voorstelt.

Ben ik dan een typies woorddier? Nee, eigenlijk niet; dat is weer een van mijn vele tegenstrijdigheden. Ik ben altijd dol op reizen geweest - vroeger ook op moedwillig verdwalen, net als de surrealisten in hun begintijd -; in de zon liggen, zwemmen, neuken, direkt kontakt met mensen, praten, zijn voor mij even belangrijk als lezen, schrijven, al komt het eerste wel eens in gedrang door het laatste, tot mijn eigen nadeel overigens (wat schrijven soms tot iets dwangmatigs maakt: een beroepsfiksatie die ik met de meeste schrijvers gemeen heb, ik bedoel de behoefte tot schrijven).

Mijn lichamelijke konditie houd ik gierig in de gaten en ik ben mijn ouders voor twee dingen gelijkelijk dankbaar: het abonnement op de Openbare Leeszaal dat we allemaal van jongsaf gehad hebben en het lidmaatschap van de gymnastiekvereniging, plus zwemabonnement en ijsbaankaart. Gevoetbald heb ik niet, maar gezwommen en geschaatst des te meer. Dat ik de beste levende en dode nederlandse schrijver ter wereld ben vind ik heel normaal - 'als het niet zo was zou ik het niet zeggen' - , maar dat ik het bij het snelzwemmen nog steeds win van mijn negentienjarige neefje schenkt mij meer voldoening. Al moet ik er wel bij zeggen dat de voldoening die het schrijven mij de laatste tien jaar biedt groter is dan vroeger, toen aandrift en weerstand elkaar soms in evenwicht hielden.

'Ik ben misschien voor driekwart literatuur, / maar heus de rest is eerlijk mens.' Fout, achterhaald. (Wie schreef het ook weer?) Literatuur tegenwoordig is voor mij een geuzennaam. Schamen moeten de slechte werkelijkheidsmakers zich maar.

Ik zeg tegen Oscar, die mij verplicht een soort autobiografie achterin *De steen* op te nemen, hij kent mijn weezin tegen zelfbeschrijving en ik kan me bovendien niet indenken dat *iemand* die persoonlijke gegevens interessant zou vinden - , ik zeg teten Oscar: Wie weet wat je losmaakt. Ik stuur jou de rekening van de psychiater.

En hij: Die kun je zelf wel betalen uit de opbrengst van het

boek.

Ik: Zoveel brengt het nooit op.

Hij: Dan schrijf je maar sneller dan de psychiater kan analyseren.

En ik: No cure no pay. Moesten ze voor boeken ook zeggen. Niet goed, geld terug.

- Dan nemen ze maar een abonnement op de openbare bibliotheek.

- Righto. Maar ik schrijf het niet in chronologische volgorde, dan wordt het een schijn-zelfbeschrijving van iemand die nooit bestaan heeft en *ik* heb *wel* bestaan. En ik schrijf alleen op waarvan ik zelf denk dat het verband houdt met mijn werk.

- Je gaat je gang maar, zegt hij, als het maar literatuur wordt.

- Geschreven leven.

- Juist, zegt hij.

3...en toen schreef ik *De steen* dus (1957), een sprookjesroman. Ik had toen het eerste deel van *Verboden tijd* al geschreven - een versie waarin later weinig meer veranderd is, als ik me goed herinner - maar ik vond het te weinig om als een zelfstandig werk te publiceren, hoe afgerond het ook was. Ik wilde het ergens in inbedden, maar dat lukte me vooralsnog niet. Uitgeversmaatschappij Holland, bij wie al een dichtbundel van me was verschenen en waarvoor ik om den brode al eens wat had vertaald, vroeg me toen om een 'kinderboek'. Ik kreeg een idee en begon te schrijven. Het resultaat werd *De steen*, niet louter een kinderboek dus. Ik heb er met enorm veel plezier aan gewerkt en tijdens het schrijven ook veel geleerd in technies opzicht. Bij het reviseren voor een nieuwe druk in de Dar Pockets was ik zelf verrast hoeveel stijlmiddelen en literaire trucs er al in waren verwerkt die je ook tegenkomt in mijn volgende boeken. Maar waarom *wou* ik eigenlijk proza schrijven?

In proza kun je heel andere dingen onderbrengen dan in poëzie: andere ervaringen, verbeeldingsmomenten, maar vooral op een heel andere manier. Die andere wijze bepaalt mede (de aard van) de ervaringen en van het verbeelde. De techniek van de poëzie is bijvoorbeeld flitsend, sterk symbolies wat betreft de keuze van details en het resultaat is een sterk gekompri-

meerde vorm van weinige maar hoogst werkzame woorden. Die overzichtelijke komprimering maakt de kracht en de aantrekkelijkheid van poëzie uit: de onmiddellijkheid, *als* ze werkt.

Maar in proza kunnen enkele dingen die in (de meeste) poëzie niet plaatsvinden, of hooguit min of meer in cyclusvorm. Proza is veel meer in staat - alleen al vanwege de konventionele lengte - een visie uit te werken, emoties te verlengen, uiteraard de verbeelde werkelijkheid te detailleren en (daarom) een totaalbeeld te geven dat veel vollediger is dan vrijwel alle poëzie ooit biedt. Proza is konkreter, realiteit-betrokkener, is 'histories' in die zin dat gegevens in de tijd duidelijk verbonden worden, soms in de vorm van een chronologische rangschikking (: het verhaal / de narratio) en soms niet, maar voor historische verwerking van hetzij persoonlijke of sociaal-maatschappelijke gegevens is in de poëzie vrijwel geen plaats; poëzie kent in wezen geen psychologie, nauwelijks psychologica, enzovoort.

Er zijn nog veel andere dingen, die het proza kunnen karakteriseren, maar dit zijn enkele facetten die me aantrokken. (Dezelfde elementen kunnen ook sterk belemmerend werken als ze te star worden toegepast en het ontstaan van totaalprozawerken in de weg staan, maar daarover later.)

Daarnaast kunnen nieuwe prozavormen alle elementen bevatten die we meestal alleen uit de poëzie kennen. Zo'n soort proza stond me voor ogen en wilde ik schrijven. Ik bedacht meteen een hele constructie waarin ik dit allemaal kon onderbrengen, gesentraliseerd rond een figuur die al gauw om de een of andere onnaspeurlijke reden de naam Lokien kreeg. Hij zou door de geschiedenis wandelen, te beginnen met het ontstaan der mensheid, in allerlei historische tijdperken leven, tot in een verre science fiction-toekomst en hij zou niet sterven, of wel sterven maar in andere gedaante voortleven en met millenniaoude ogen uitzien over de wereldzee. Het was een prachtige lenteweek - een prachtig idee trouwens ook - en ik was dronken van al de toestromende vondsten. We woonden nog maar kort in Amsterdam en de stad was verrukkelijk, uitgezonderd de toeterende taxis en het geknetter van de bromfietsen 's nachts. Wat ik me vooral herinner uit die tijd en de jaren erna

is de grote intensiteit: van de ervaringen, de emoties en de beelden die ik waarnam; het was dit soort poëzie dat ik in mijn proza wilde onderbrengen.

Beeld. De bijna mystieke intensiteit van de Tuschinski-bioscoop; de nabijheid van mensen, veel mensen, de honderden lampen, het golven van de bijna voelbare emoties. Daarna de zomerse avond buiten, het halfdonker, de onzichtbare mensen in de lucht, de platte filmbeelden onder je voeten op het asfalt, mijn ogen die nu letterlijk de beelden maakten, in mijn bewustzijn - nog steeds - onvoorstelbaar scherp, louter door te kijken, C. naast mij, tegen wie ik probeerde iets onder woorden te brengen van wat ik van plan was. (Een soortgelijk bioscoopbezoek heb ik later beschreven in *Breekwater*.) Maar met één ding had ik geen rekening gehouden: de techniek, het vakmanschap dat nodig was om die ambitieuze structuur te kunnen verwezenlijken. En dat vakmanschap had ik niet, noch de rijpheid, laat staan de greep op het literaire en historische materiaal. Poëtische rijpheid bereikte ik pas halverwege *Organon* en daarna in *Geboorte-Stad* en *Lady Godiva op scooter*; en het prozawerk dat me toen voor ogen stond heb ik nog steeds niet geschreven; ik zal er waarschijnlijk pas aan beginnen na *X-pertise*, dat ik nog moet laten uitkristalliseren.

Technies had ik het gevoel dat ik het zou kunnen of eraan toe was na *De sirkelbewoners*, maar de psychologika van de hele 'Lokiniade' vereiste eerst de andere werken. Het boek dat ik het eerst had willen schrijven zal waarschijnlijk pas aan het eind van de serie komen. Dwz. *als ik er dan nog zin in heb!*

Een speelse afspiegeling van dit idee is terug te vinden in *De steen*, realiseer ik me nu (opnieuw), waarmee ook deze sirkel dan weer rond zou zijn. Veel vroeger is in veel laters terug te vinden: sirkels, bewegingen, transformaties, parallellen, enzovoort. Zoals gezegd, ik had het boek met enorm veel plezier geschreven en me er alshetware in los geschreven, los van een deel van mijn frustraties en 'existentialistische' remmingen - althans voor zover het de literatuur betrof. De vondsten buitelden op een volstrekt vanzelfsprekende manier over elkaar heen, zoals ik soms van louter hilariteit mezelf inhaalde op straat. Bovendien probeerde ik toen ook voor het proza in

de praktijk te brengen wat voor de poëzie altijd al gold: veel aandacht voor de taal, woord voor woord schrijven wat de lezers woord voor woord moeten lezen, ‘lezen wat er staat’ (: niet meer en niet minder!), kortom, het woord aan zijn woord houden.*

Maar wie schetst mijn verbazing toen bleek dat sommige critici er precies het tegenovergestelde in aantreffen. En nu, bij het overlezen, verbijstert het me nog steeds.

De kritikus K.F. in *De Tijd*, na het boek eerst volmondig geprezen te hebben, vindt toch dat het bij gedeelten ‘te veel fantaseert zonder van de grond te komen’ en, na nieuwe lovende bewoordingen, ook dat sommige belevenissen van de steen ‘nogal dor, vervelend en een beetje gezocht’ zijn, om te besluiten met het boek voor het onderwijs ‘in de levensschool’ van harte aan te bevelen aan ‘volwassen kinderen en onvolwassen ouders’, zoals ik zelf de categorie lezers zag waarvoor het geschikt zou zijn. Grote verwarring dus.

R.B. in de *Haagse Post* in een evenzeer lovende beschrijving ondergaat de inhoud blijkbaar toch als ‘kil’. Het *Haagsch Dagblad* waarschuwt vervolgens de lezers dat men niet een ‘erg fraai Nederlands’ in het boek moet verwachten, hekelt het taalgebruik en vindt het allemaal maar niks. En de bespreker besluit: ‘*De steen* is typisch een boekje - roman kan men het niet noemen - waar de schrijver zelf de meeste lol aan heeft beleefd, bepaald veel meer dan enige consument ooit zal doen. Het is pretentief, kwasi-gevat, slordig en armoedig. De illustraties van de heer Yrrah, die zich gespecialiseerd heeft in het afbeelden van klompvoeten, passen daarom bij uitzondering uitstekend bij de tekst. Uit de coöperatie van twee figuren die zich kennelijk bijzonder geslaagd achten, is een bijzonder slecht namaakproduct ontstaan. *De steen* vraagt gewoon om deze keiharde constatering.’

Prisma-Lectuurvoorlichting, menend dat de ‘schrijver er wel in slaagt de steen een eigen karakter te geven’ (!) en dat er ‘enkele aardige en soms zelfs geestige vondsten’ in het boek staan, konkludeert toch dat ‘het verhaal als geheel te gezocht

* Karl Kraus: ‘Die Sprache beim Wort nehmen’. Later in *Geboorte-Stad*: ‘het Woord heeft zijn woord gegeven.’

(is) en te weinig om het lijf heeft om voor aanschaffing door openbare bibliotheken in aanmerking te komen'. Pure broodroof dus. Ook Cl.E. in het Leidsch Dagblad vindt het een vervelend stuk maakwerk en 'de lichtvoetige toon' wordt 'geïllustreerd met een eindeloze reeks van platvoeten'. En daar kon ik het dan mee doen.

Wat mij nog het meest treft is de onverholen afkeer die uit sommige resensies spreekt en het zou niet de enige keer blijven. Enkele jaren later, ik meen te beginnen met *Breekwater*, besloot ik uit zelfbehoud de meeste resensies niet meer te lezen, dwz. in prinsiepe alleen van een paar mensen naar wier mening ik nieuwsgierig was. Alleen masochisten lezen alle resensies.

Inmiddels was *De steen* geen verkoopsukses gebleken, iets waar ik wel op gehoopt had; we hadden het geld dringend nodig, o.a. omdat we altijd een paar duizend gulden achter de hand wilden hebben voor een abortus wanneer C. zwanger mocht worden, want kinderen wilden we geen van beiden, 'voor geen goud'. Makkelijker literatuur schrijven louter en alleen ter wille van het geld wilde ik niet; zelfs de sprookjes die ik na *De steen* schreef werden als te gedurfd beschouwd en niet geschikt 'voor kinderen', hoewel alle kinderen die ze lazen of aanhoorden er geen enkele moeite mee hadden, maar zoals zo vaak wisten de 'experts' het beter.

Gevolg: *De man die een hoofd groter was*, een bundel waar ik zelf erg op gesteld was en waarin enkele sprookjes staan die volgens mij tot de beste behoren welke ik ooit gelezen heb, die bundel werd niet uitgegeven. Pas in 1971, toen sprookjes weer in de mode kwamen, verschenen ze bij mijn eigen uitgeverij, nadat een stuk of vijf, zes uitgeverijen ze hadden afgewezen.

De steen was het enige boek waar ik mijn ouders ooit een exemplaar van heb gegeven. Van mijn gedichten noch van mijn proza begrepen ze iets en ik had besloten ze de konfrontatie te besparen met inhouden die hun overtuiging alleen nog maar konden versterken dat ze me later 'in de hemel niet zouden ontmoeten'. En het moet gezegd, ze hebben mijn boeken ook nooit stiekem gekocht of ingezien in de boekhandel voor zover ik weet. Wel heeft mijn moeder een paar maal gevraagd: Wanneer verschijnt er weer eens een leuk boek als *De steen*? Ik had

haar, ondanks haar neurotische bemoeizucht, graag een tweede boek van mijn hand gegeven, maar toen *De man die een hoofd groter was* verscheen, was ze al overleden. Ik had toen al 18 andere titels op mijn naam staan.